

ખૂની કોણ?

એક અલગ્યમય છપા પોલીસની વાર્તા

વિષેસ તથા પોલીસની મુશ્કેલી

૨૨૫૦૦

કોમીલાની પિસ્તાલમાંથી ગોળી છૂટે તે પહેલાં તે ફીટકલ-
 ન્દ્રની પિસ્તાલના ઘોડા દબાઈ ચૂક્યા. સતતન કરતી ગોળી
 ખનીના ઉચા થયેલા ખંજરવાળા હાથે એમને એમ લટકતો ગળી
 ગાતી વીધી આરપાર નીકળી ગઈ

જુઓ પાનું ૧૩

તું કુળ દીપક છે નહિ, પણ કુળમાં અંગાર છે;
પથ્થર પડેલા ના પેટ ક્યમ, ટિકાર વાર હજાર છે.
મુઆઝની ચોપારીનો ભયંકર ભેદ જાણવા માટે અવશ્ય મગાયો.

૬. શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય, ડાવરરોડ, સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૫૦૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ હુન્ન કોશ ?

વિષય ૬- : ૩

શ્રી ગણેશાય નમઃ ! ઓ શ્રી સરસ્વત્યે નમઃ !

(ડિટેક્ટીવ નવલકથા.)

“ખૂની કોણ ?”

લેખક:—

ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી. “પુબ્.”

પ્રકાશક:—

ડા॰ હરીલાલ શવણલાલ

અને

ડા॰ પ્રાણલાલ શવણદાસ

ભારતીય સાહિત્ય-મુદ્રા.

(અંત્ય પ્રકાશનના સર્વાધિકાર પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.)

પ્રથમાવૃત્તિ.

પ્રત ૨૦૦૦.

૫૦ સં ૧૯૨૪.

સંવત ૧૯૮૦.

મુદ્રા રૂ. ૦-૮-૦

સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા બાઇ ધનકોરના “દેશી મિત્ર” ગ્રેસ
મા નાથુભાઈ દેવચંદે છાપી, અને ઠા. હરીલાલ જીવજીલાલ અને
ઠા. પ્રાણુલાલ જીવજીલાલે તારઓશીસ સામે-સુરતથી પ્રસીદ્ધ કરી.

આજેજ મંગાવો અત્યુત્તમ લિપિલક્ષ્મી.

વિનાશીની વામા

યાને

રામરાજનો સર્વ નાશ.

નવ મુદ્ર ચિત્રો, પૃષ્ઠ ૩૫૦, ગ્લેઝ કાગળ. પુર્વ. મલ્લ ૩૫૦ આ ત્રણ.

- જરૂર જરૂર વાંચો. -
શું ?

જળસમાધિ યાને દેવી-શારદા.

સુન્દર ચાર ચિત્રો.

હરિગીત છંદમાં આનન્દ આપતી આ નવલકથા મુંબઈની ચોપા-
ટીના અદ્ભુત રહસ્યોનો ચિતાર તમારી નજર આગળ ખડો કરશે.
પૃષ્ઠ ૧૦૮ કેવળ નવ આનાની ટીકીટ ખીડો.

હરીલાલ અને પ્રાણુલાલ બુકસેલર્સ.
રેશનરોડ-મુરત.

“પ્રસ્તાવના.”

સુગ વાંચક સ્ત્રીહીને અત્રે જણાવી દેવું જરૂરનું છે કે લેખક તેમજ પ્રકાશક ઉભય બંધુનું આ દિશા પ્રતિ પ્રથમજ પગલું હોવાથી એમાં પુષ્કળ ખામીઓ રહી જવા પામી હશે. પરંતુ હવે પછી તે સર્વ દૂર કરવામાં આવશે. બાલિકા-વયમાં સહજે દોષોનેા ડગલે ને પગલે ભંડાર હોય! કન્યા ચતાં થોડાં ઘણાં, અને પછી કાન્તા ચતાં-ગૃહરાજ્યની રાણી ચતાં-બહુજ થોડાં. જેમ જેમ માણસ માત્ર ઘડાતાં જાય છે, તેમ તેમ તે અનુભવી ને ઓછા ભૂલકણુ ચતાં જાય છે, અને સાંખી ઉમ્મરે પહોંચતા તેઓ પોતાની મેજેજ સુધરી જાય છે. તદ્ અનુસાર આ “ખૂતી કોણ ?” નામક નવલકથા પણ હજી બાલિકા-તામાં કહું તોપણ ચાલે. જેમ એક નવ-પરણિત નવ-વધૂની શરમાળ-તાના ધુંધટને દૂર કરવા એ સગાં વહાલાંઓની સ્ત્રીઓના સંસર્ગ ઉપર છે, તેમ આ નવલકથા રૂપી નવલ-ગૃહીણીના પણ ખામી રૂપી લજ્જાપટને ખેંચી લેવાનું કામ સુગ સન્નજનોના કિ-તેજન ઉપર છોડાય છે. પ્રસ્તુત નવલકથામાં “ખૂતી કોણ ?” છે, એ ભેદની છેવટ સુધી ડિટેકટીવ દેવેન્દ્રને શુદ્ધાં ખબર પડતી નથી. જેને લઈનેજ નવલકથાનું નામ આવું પસંદ કરવામાં આવ્યું છે. નામની પસંદગીને માટે ધન્યવાદ પ્રકાશક મહાશયને ઘટે છે. પ્રસ્તુત નવલકથામાં “મૃત્યુ-ઘંટ” નામક પ્રસંગની જે સહાય લેવામાં આવી છે, તે એક અંગ્રેજી ચોપાનીઆ પરથી છે. તે સિવાયના તમામ પ્રકરણો કાલ્પનિક

હોઈ સ્વતંત્ર તેમજ શક્ય છે. જો પ્રસ્તુત નવલકથા વાચકવર્ગના આદરને પાત્ર થશે, તો લેખક તેમજ પ્રકાશક હિમયની ભવિષ્યની હિમેદને ઉત્તેજન મળશે. વળી નવલકથામાં બનતા કેટલાક નજીવા ભેદોનો ઉકેલ વાંચકની કલ્પનાશક્તિ પર છોડેલો છે, તે ઉકેલવા તરદી લેજો. શું લેખક આપની પાસેથી એટલીએ નિપૂણતાની આશા ન રાખે ? અતે આ પ્રથમ પુણ્ય પરમકૃપાળુ પરામાત્મનૂતા પાદાર્પિદમાં ધરી દઇ વિરમીશ. અને યાચીશ કે સદૈવ સૌને સદ્બુદ્ધિ બક્ષો !
ધન્યવાન !

આષાઢી પૂર્ણિમા.

સંવત્ ૧૯૮૦

{ ભવદીય.
“પુણ્ય” ના
વન્દ માતરમ્ }

વાડીફળીઆ
પગથીઆશેરી
મુર્ચપૂર.

છપાય છે. સચિત્ર-નવલકથા. છપાય છે.

ગાયન-ભાષણ સહીત

ભાગ ૧-૨

વીણા-વેલી.

અગાઉથી ગ્રાહક થનારને બેઉ ભાગનો રૂ. એક. પાછળથી દોઢ.

હરીલાલ અને પ્રાણલાલ બુકસેલર્સ,

૩૦ તારઆફીસ સામે-મુરત.

શ્રી.

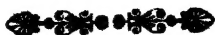
→ ❧ ખૂની કોણ ? ❧ ←

—: અનુક્રમણિકા. :-

પ્રકરણ ૧ લુ.
પ્રકરણ ૨ ગુ.
પ્રકરણ ૩ ગુ.
પ્રકરણ ૪ શુ.
પ્રકરણ ૫ મુ.
પ્રકરણ ૬ રં.
પ્રકરણ ૭ મું.
પ્રકરણ ૮ મુ.
પ્રકરણ ૯ મું.
પ્રકરણ ૧૦ મુ.
પ્રકરણ ૧૧ મું.
પ્રકરણ ૧૨ મુ.
પ્રકરણ ૧૩ મુ.
પ્રકરણ ૧૪ મું.
પ્રકરણ ૧૫ મુ.
પ્રકરણ ૧૬ મું.
પ્રકરણ ૧૭ મું.

“જે ઘડીની બાદશાહી.”
“ભેદી ટપાલ.”
“મૃત્યુ-ઘંટ.”
“કાતીલ-કીનો.”
“કો’નો હાથ ?”
“મનમોહન ખૂની !”
“મહાત્માનો મહેમાન.”
“ભૂલભૂતામણી.”
“ખૂની ગિરફતાર.”
“શિકાર છટક્યો.”
“દેવી ને સરોજની !”
“કોકિલાનો ટાડુકો.”
“ખૂનીનું ખંજર.”
“કેશરીનો પંઝો.”
“ખૂની કોણ ?”
“મદલાગ્યનો સિતારો.”
“મેના-પાપટ.”

“ પુષ્પમાલા ” સમર્પણ

સાહિત્ય-પ્રેમી જે મથે ગુર્જરગિરા ઝળકાવવા,
અંધાય માતા ગુર્જરી—ઉદ્ધારનું પણ પાળવા,
જનનીની જે જીવનભર સપુતો ઉતારે આરતી,
તે વીર—શ્રીવામાં સમર્પણ પુષ્પમાલા આ થતી.

* * * *

જેના જીવનનું ધ્યેય એ ! જેના હૃદયની (એ!) ભાવના,
પયપાન પીધાં ગુર્જરીનાં ! ધાવણો નહિ ધાવના.
જે જે જનેતા ! બાલ એવાં માટ માન ધરાવતી,
દેવાંશી તે વીરાંગનાને કંઠ માલ વિરાજતી.

* * * *

પાલક, વિનાશક બંન્ને નાં સૃષ્ટા રૂપે વ્યાપી રહ્યા,
કરણી પ્રમાણે બુદ્ધિ બાલક માત્રને આપી રહ્યા.
સૌ સૃષ્ટિ—જીવોને જવાનું છે જ જેના શર્ણુમાં,
વિકસાવનારા ! “પુષ્પમાલા” “પુષ્પ” અર્પે ચર્ણુમાં.

* * * *

“ ખૂની કોણ ? ”

પ્રકરણ ૧ લું.

“ બે ઘડીની બાદશાહી. ”

બે ઘડીની બાદશાહીમાં નરો ફલાય છે,
સત્તા મળે કે દાર પોતાનો ઝમાવા જાય છે.
કંગાલની ગરદન ઉપર મઠી છરી હરખાય છે,
પણ આંધળા સમજે નહિ એમાં નિસાસા ખાય છે.

“શું જુઓ છો ? આ બટકખોલા છોકરીને ધકકે મારી દૂર
કરો...ધરમાંનો તમામ સામાન બહાર ખેંચી કાઢો.” સરદાર દમન-
કાન્તે સિપાઇઓને ધરમાવ્યું.

“દયા...કર...બાપ ! દયા કર. અમારા ગરીબની ઉપર દયા કર.
અમારા કંગાલની આતરડી કકળાવી કોણ સુખી થયો છે ? કે તું
થશે ? રાંકના નિસાસા લઈ કોણ સુખે મૂનો છે કે તું મૂશે ? બાપ
રહેમ કર.” પ્રૌઢ ઉમરની મંદુરી રડતે હૃદયે બોલી.

કંગાલ ને કકળાવીને નહિ સાર કંઈ તું કાઢશે,
લેશે નિસાસા રાંકના તે જાંઘગી બર સાલશે.
ઠરતો સ્વયં તેવોજ ! જે જેવો ખીજને ઠારતો,
સુખ દુઃખ તણી સોટી વડે સર્વેશ સૌને મારતો.

“માટે એ ઇશ્વરી-સોડીનો દીલમાં ડર રાખ. સત્તાનો દોર બૂલી જા. સિતમ ન વરસાવ. જે ઝાલીમ ને જજરી સત્તા આજે તું ભોગવે છે, તેનાથી પણ જજરજસ્ત ભોગવનારા હતા ન હતા થઇ ગયા. મિટ્ટીમાંથી પચદા થઇ મિટ્ટીમાં મળી ગયા. ધરા, ધામ ને ધન કોઇની સાથે ગયું નથી. તારી સાથે જનનાર નથી.

લંકેશ્વગદનો રાય રાવણ ચપટીમાં ચોળાઇ ગયો,
બાણાવળી રાજા કરણ પણ રણ વિષે રોળાઇ ગયો,
મારા ગયા, નરસા ગયા, કોઇ સદાના ના રહ્યા,
સખ મહેન શું ત્હારા થશે ? જે કોઇ સાથે ના ગયા ?

“છદ્ છદ્ એમ બિલાડીના કલ્થાથી શિકાં તૂટી જતા હોય તો પછી શું જોઇએ ? અરે ગરીબના તો પેટમાં દાંત હોય છે ? ભોગ તમારા કે તમે ગરીબ થયા. એમાં અમારે શું લેવા દેવા ? સુલ્તાન-મિંહ ! (એક સિપાઇ તરફ જોઇ) ચાલ સામાન બહાર કાઢ.”

“હાય ! ઓ ફટેલા નસીબમાં ફરી આઘાત કરનાર ! બગતામાં ધી હોમનાર દમન ? ત્યારે શું અમારાં આમુડા નકામાંજ જશે ?”

“જરે જરૂ.”

“અમારી દાદ-ફરિયાદ તું નહિ, કાને ધરે ?”

“બિદકુલ નહિ.”

“તો કહે, કહે ! ઓ નરાધમ કમચંડાળ અમારે ક્યા જવું ?”

“જહન્નમની ખાડીમાં...એમાં મહેન શું પૂછે છે ? ગરીબીમાં સડો છો એથી તો બહેતર છે કે કોઇનું મ્હોત લઇ મરી જવ. આ દુનિયામાંથી ઓછા થાવ. તમારા જેવા રોતાકળતા કંગાલ બિખારીઓની જગતને જરૂર નથી.”

“હાય ! પરન્તુ ઓ નામ પ્રમાણે ગુણ રાખનાર દમન ! મ્હેત ક્યાં રસ્તામાં પડ્યું છે ?

માગે છે, નથી મળતું, અમોથી દૂર માગે છે,
મળે છે જે નહિ માંગે, ઉંધો બેવાર લાગે છે.
પકડવા દોડનારાને, અતિ લંબાણ આધે છે,
બુજા જે જોડનારાને, ઝડપવા એય માગે છે.

તો પછી ક્યાં જવું ? મ્હેત છેજ ક્યાં ?”

“મશાણમાં ! ચાલ દૂર થા. ખાલી માથું ન પકાવ. તમારા જેવા જડભરતોની સાથે ઝાઝું મ્હેતું દુઃખાવવામાં કાંઇજ સાર નથી.
જાવ.....

નદીમાં યા સમુદ્રોમાં...જઇ અહીંથી મરો દૂષી,
તમે વેટો વિપત્તિયો (તેમાં) તમારા દેવની ખૂબી.
ફટેલા બાગ્યના દાણો...ખીજને શું કહેા એમાં ?
તરી ગામર નસીબોની પછી પાણી રહે શેમાં ?”

મધુરી—બાપ !

ફટેલા એ સિતારાને, દયાથી સાધનારો તું,
છૂટેલી બાગ્યની જાળી, ફરીથી બાંધનારો તું.
અમારા દેવની મટકી, તણો તું ફોડનારો છે,
કર્યો કંકર તણો આઘાત, જાતે તોડનારો છે.

ઓ ઝાલીમ ! ન્હાની શી પણ આ ઝુંપડીમાં અમે માતા-પુત્રી
કુલ્લોલમાં દિવસ ગૂંજારતા હતા. દેયાની હાટો માંડી પરસ્પર પ્રેમની
ચમ્પોમાંથી સાદાઇ, સંતોષાઇ, ને સુવ્રડતાનાં નિર્ભળાં પાણી. પીતાં

હતાં, પથિકોને પાતાં હતાં. આજે એજ પરજ અમેને ધરની બહાર નિરાધારવસ્થામાં કાઢી તેજ ફાડી છે. હાય ! એ ગાગરમાં હવે પાણીનું બિન્દુ નથી રહ્યું. ત્હારા દીલમાં દયાનું ટીપુ નથી રહ્યું. સખૂર, ક્યાં જાય છે ? આ કંગાલનો તૂટેા ફૂટેા જૂજ નજીવો સામાન ક્યાં લઇ જાય છે ? નહિ જવા દઉં.”

ઝંપડીના બાંગા તૂટાં બારણાની વચ્ચે મધુરી આડી ઉભી રહી તેણીએ દમનકાન્ત ને તેના સિપાઇઓનો અંદર જવાનો માર્ગ રોક્યો. હવે દમનકાન્તનો પિ-તો પૂરેપૂરો ઊછળ્યો. તેનો કાંધ કાખમાં ના રહ્યો. તેણે મધુરીને બારણામાંથી દૂર જમીન પર હડસેલી રસ્તો મોકળો કર્યો. સિપાઇઓ સામાન બહાર ખેંચી લાવવા માંડ્યા, ત્યાં તો માતૃદેવી સોળ વરસની બાળા મેના કે જે આધી ઉભી રહી રડતી હતી, તે હવે વચ્ચે પૂરાઇ. માની જગ્યા તેણે સાચવી. દમનકાન્તના ચરણોમાં પડી તેણે કાલાવાલા કયા, આંસુડાથી પગ બીનાં કરી નાંખ્યા. વિનતિઓ કરી.

“બાઇ !...બાઇ...મા’રી માતાને ખાતર...મા’રે ખાતર...એક ગરીબના હૃદયની દુવા લેવાને ખાતર...દયા કર...”

દયાની આંખથી જોઇ....દુવા કંગાલની તું લે,
ભિખારણુ યાચવા આવી....દયાને દાનમાં તું દે.
રડાંવા તો બલો ભગવાન નક્કી આપ પર રૂંડે,
રીઝાવો તો..... તુંડે.”

“ચાલ, ચાલ, દયાનો બંડાર, તમારા જેવા દીનેને લૂટાવી દેવાનો નથી. એ’નો ઉપયોગ તો માણસ ને સંજોગ જોઇને કરકસરથી કરવાનો છે.”

“જો તું દયા દાનમાં નહિ દઇ શકે, તો પછી જીવનમાં દાનમાં લઇ પણ નહિજ શકે.”

જે આપી શકતો નથી, તે માગી શકતો નથી,
જે ખર્ચી શકતો નથી, તે ખાઇ શકતો નથી.

“ભલે ભલે ! માગવાનો વખત આવશે, ત્યારે જોઇ લઇશું.
અમારા જેવા ડાહ્યા માણસો ભવિષ્યનો વિચાર આગળથી કરતાજ નથી.

“ને તેથીજ પછી ખત્તા ખાવ છો, ઠોકર ખાવ છો...”

“અસ ! તારી વાચાળ જીભડીને અહીંથીજ કાપી નાખ. નાદાન છોકરી, નથી બોલતો તેમ તેમ વધારે યાદે છે કેમ ? ચાલ તું એ દૂર ચા.”

દમનકાન્તે તેને પણ તેની માતાની માફક જહાર જમીન પર પટકી.

હવે માતાથી ન સંખાચું. પોતાની પુત્રી મેનાને ગોદમાં લઇ તમામ હિંમત એકઠી કરી તેણે તે પાપી દમનકાન્તને કહ્યું. “ઓ માનવના વેશમાં શયતાનની ગરજ સારનાર કૂર રાક્ષસ ! સાંભળ. જે સત્તાના મદમાં તું આટલો કૂચી ગયો છે, અંધ થયો છે, તે,

સના ચલાવ રંક પર અંત તેનો (પણ) આવશે,
હરખાય છે જે દેરથી તે તેજ પોક પડાવશે.
તુજ પાપનો કાચો ઘડો પૂરો ભરાઇ કૂટશે,
વૈભવ, વિલાસો, જીંદગાની, જોર આ સૌ લૂંટશે.
આ બે ઘડીની બાદશાહી બે ઘડીનો તોર છે,
આછી ચમકતી ચાંદની અંધારૂં પાછળ ઘેર છે.

બહાલા વાંચક ! વધુ વખત હવે તને આંટીધુંટીમાં અને આતુર
 અવસ્થામાં નહિ રાખતાં આ શું થઈ રહ્યું છે તે સમજાવું. કર્ણાવતી
 નદીને કાંઠે કર્ણાવતી નામે નગર આવી રહેલું છે. ત્યાં આજે
 કનકકાન્ત નામે માયાળુ, બહા, ઉદાર ને સદ્વ્યરિત ઉમરાવની આણુ
 વર્તે છે. નદી કિનારે સુશોભિત મહેલ બાંધી કનકકાન્ત પોતાની
 પત્ની કોકિલા સાથે દિવસ નિર્ગમન કરે છે. કનકકાન્તે ગરીબોને
 રે'વા માટે સસ્તા બાડાની કોટડીઓ જેવાં ઝુંપડાઓ નદીને સા'મે
 કાંઠે રાજ્ય-ખર્ચે બંધાવ્યાં છે. જેમાંના એકમાં આપણી વાતોના
 બે પાત્રો મધુરી ને મેના, માં-દીકરી આજ ચાર માસ થયા રહે છે.
 બાકીનાઓમાં ગરીબ વર્ગના મહેનત મજૂરી કરનાર પરંતુ સાદા ને
 સંતોષી ખેડુતો રે'છે. માતા-પુત્રી રે'ટીઓ કાંતી અને દળણાં દળી
 પેટ પૂરતું કમાય છે, ને ખાય છે. આજ ત્રણ માસ થયા મધુરી
 ઘરનું બાકુ આપી શકી નથી, તેની ચિંતામાં ને ચિંતામાં તે સુકાયા
 કરે છે. મધુરીની ઉંમર આશ્ચર્યે ૩૫-૪૦ વરસની અને તેની પુત્રી
 મેનાની ઉંમર સોળ વરસની હતી. મેનાએ બાલિકાવયને ઓળા-
 ગીને યુવાવસ્થાના આંગણમાં પગ મૂક્યો હતો. માતા જેવીજ તે
 સુકુમાર અને સુન્દર હતી. સર્વોંગ સુન્દર છતાં આ હીરાકણી વસ્ત્રા-
 લંકારોની ટાપટીપ અર્થાત્ પહેલને પાસા વિના ઝળકાટમાં મંદ બાસે
 તો તેમાં શી નવાઈ ? વર્ણી અધૂરામાં પૂરી ગનીબાઈમાં જન્મ ને
 તે'ના દુઃખો ! એટલે શરીર અર્ધું થઈ જાય ને કાયાનો રંગ પલટાય
 એ સ્વાભાભવિક હતું. આવા દુઃખી સંસારને પણ રાહત આપનાર
 એક વ્યક્તિ હતી. અને તેનું નામ મનમોહનરાય. તેને મા સિવાય
 દુનિયામાં કોઈ નહોતું. મનમોહન આ ગરીબ સંસારની દયા ખાતો

અને વારંવાર નજીવી આવકમાંથી નજીવી મદદ આ મા-દીકરીને કરવા ચૂકતો નહિ. મધુરીની આંખ આ ભવિષ્યના જમાઈ મનમોહન પર જ્યારે લાગી હતી, ત્યારે મેનાનાં ને મનમોહનનાં મન પણ એકમેકને મળેલાં હતાં. એટલે મેના ને મનમોહન જાણે વિવાહીત પતિ-પત્નીજ હતાં. આજે મનમોહન પરમામ જવાનો હોવાથી માતા-પુત્રીને છેવટના મળવા આવવાનું આગલે દિવસે કહી ગયો હતો. માતા ધરનું બાડું ક્યાંથી આપવું એ વિચારમાં હતી, જ્યારે પુત્રી મનમોહનના વિચારમાં ઘોળાતી હતી. બાડું ઉઘરાવનાર દમનકાન્ત નામનો એક સરદાર હતો. જેને કેકિલાના આગ્રહથી કનકકાન્તે નીમ્યો હતો, તે ફૂર હતો. તથુ તથુ માસ થયા ગરીબ મધુરીને તે બાડાને માટે ત્રામ દેતો હતો, પરંતુ કનકકાન્તની વારંવાર મુલાકાત ને મ્હેરબાનીથી મા-દીકરી. ઇશ્વરકૃપાથી હજુ ઝાલીમના પંજમાં સપડાતાં બચ્યાં હતાં. પરંતુ આજે હવે છેલ્લો દિવસ હતો. મા-દીકરી મનમોહનની વાત કરતા હતા, માનો જીવ વાતમાં નહોતો. તેને તો પ્રતિપણે દમનકાન્ત આવ્યાનાજ બહુકારા વાગતા. એટલામા મેના બોલી.

“મા ! આ બધા કારસ્તાન કનકકાન્તના નહિ હોં ! એતો બિચારા બહુ બલા માણસ છે, નહિ વાર ? પરંતુ એમની પત્ની કેકિલાગૌરીજ બહુ ફૂર છે. તેથીજ આપણને શોષવું પડે છે.”

હજુ માતા પુત્રીના પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર આપે ત્યાંતો યમદૂત જેવો દમનકાન્ત સિપાઈઓ સાથે બાડુ ઉઘરાવવા આવ્યો, ને જીલ્લમ કરી માલ બ્હાર કાઢવા લાગ્યો. તે વખતે તેઓની વચ્ચે જે વાદવિવાદ થયો તે આપણે વાર્તાને મથાળે જોઈ ગયા છીએ. બહુલા બાંચક

આટલો સંબંધ જાણ્યા પછી હવે તું ખેડડક આગળ વધ.

જુંપડાનો તમામ સામાન પોતાને કબ્જે લઈ દૂરાણમાં લઈ જવા સિપાઈઓને આજ્ઞા આપી દમને જુંપડાના બારણાને તાળુ માર્યું. આ બાળુ મા-દીકરીનો દેખાવ કશ્ચાજનક હતો. આસપાસ ખેડ-તોનું ટોળું વિટળાઈ વળ્યું હતું.

૧ ખેડુત-(અંદર અંદર) બહુજ શરમભરેલું કામ થાય છે.

૨ ખેડુત-ભગવાન એને પૂછે ! બચારાની આંતરડી દખાવી એ શું સુખી થવાનો છે ?

ખેડુત ડબ્બે-થોડાજ વખતમાં મધ્યર કરે ને એને પેત્રો વિચિત્ર અવાજ સંભળાય !

આવી આવી વાતચીતમાં સમય પૂરો થયો. દમનકાન્તે જતાં જતાં એક તીરછી નજર તે મા-દીકરીપર નાખી. દમામમાંને દમા-મમાં તે આગળ વધ્યો. ત્યાં તો કોણકની સાથે તે અથડી પડ્યો. હજુ તો તે કોણ છે ? એમ જોવા જાય છે, ત્યાં તો મેના દોડતી કે મનમોહન પાસે આવી રહી.

“ આવો બહે આવ્યા. ”

મધુરી ને મેના મનમોહનને મળ્યા. તેમના સુખદુઃખથી પરિચિત મનમોહન ક્ષણ માત્રમાં શું બન્યું છે, તે પામી ગયો. તેણે દમનકાન્ત તરફ ફરીને કહ્યું કે:-

“ ભાઈ ! આમ જીલમ કરવો એ આપને શોભે છે કે ? ”

“ તેમાં મારે શું ? અમે તો ચિકિત્સા ચાકર ! બાહુ આપી દેવો ને સુખેથી રા. ”

“ પરન્તુ આપશે. બે દિવસ રહીને. એમાં શું બગડી જવાનું છે. હમણા નહિ હોય તો શું ચોરી કરવા જાય ? ”

“ અરે એવા વાચદા તો છપ્પનસો ચીતી ગયા. તમારા જેવાનો વિશ્વાસ કેણુ કરે ? ”

“ એટલે તું શું કે'વા માંગે છે ? અમે કે'વા છીએ ? ”

“ બદમાશ ! હરામખોર ! ”

“ પાછા ! કર્મચંડાળ ! જીભ સમાળીને ખોલ. ”

“ નહિ તો ? ”

“ જોયા જેવું થશે. ”

“ તું શું કરશે ? ”

“ પરિણામ ખૂંડ આવશે. ”

“ હા.... હા... હા... હા... ” દમનકાન્ત અહીં મોટાથી ખડખડાટ હસી પડ્યો. અને ખોલ્યો. “ અદ્યા ! તને એટલું બધું આ લોકોનું લાગે છે તો બાહુ એમના વતીનું તુંજ ચૂકાવી દેને ? ”

“ અફસોસ ! કે મારું એટલું ગમ્યું નથી. મહારી પાસે પણ હાલમાં સ્વતંત્ર કાણી કોડી નથી. ”

“ બિખારીના સંગી પણ બિખારીજ. ” દમને તાનો માર્યો. '

“ અલખત ! બિખારીની દયા પણ બિખારીનેજ આવે, શ્રીમંતને નાહ. જેને વીતે તેજ જાણે. ”

મરીખીના ભુંડા દુઃખો, ગરીબો આપડાં જાણે,

દરદ રોમિષ્ઠના દિલનું, નિરોગી તે નહિ જાણે.

વીતે, વેડે, અનુભવ જે કરે તેઓ પછી કા'વે,

‘પરાધ આંખના આંસુ નહિ-તમ આંખમાં આવે.’

ઓ દુષ્ટ ! આંવા અણુધટતો ને કર હુકમ કનકકાન્તનું માયાળુ મુખ આપેજ નહિ. એ દયાળુ દાનવીરની જીભમાં આવી ભાવના સંભવેજ નહિ. કહે કેા'ની આજ્ઞાથી તું આ રરજ બળવે છે?"

“ગૃહસ્વામીની ગેરહાજરીમાં ગૃહસ્વામીનીનો હુકમ બળવેા એ સેવકનો ધર્મ છે.”

“અફસોસ ! પડતા પર પાડુ !” અને તે પછી તરતજ દમન-કાન્ત સર્વને છોડી ચાલતો થયો. મનમોહનના મુખમાંથી સહસ્રા ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યા. “ક'ંઈ નહિ જોઈ લઈશ. ત્હને ને ત્હાગ ઉમરાવને.” અને તે પછી તે નિરાધાર મધુરી ને મેના તરફ રરી ખોલ્યો.

“તમારે ગમરાવવાની જરૂર નથી. મારે તો આજે પરમામ જવું છે. પરન્તુ મારા પાછા આવતાં સુધી તમે બન્ને સુખેથી મારે ઘેર રે'જો. ત્યાં મારી માતા તમારા બેઉની સારી માવજત કરશે. ઇશ્વર કૃપાથી આપણું ચારેનું ગાડું સુખ સંતોષમાં નીભશે.

“પરંતુ અમારા ઉપર તમારો આટઆટલો ઉપકાર ! તેને બદલેા અમે ક્યારે વાળીશું ?” મધુરીએ આંસુભીની આંખે કહ્યું.

“એમાં આમાર માનવાની કશીય આવશ્યકતા નથી. માણસ માણસપર દયા કરે એમાં શું વધારે કરે છે ? માટે ચાલો.” અને તે પછી આ સ્નેહભીની ત્રિપૂટી મનમોહનના ઘેર જવા ચાલી. ત્યાં એક વયોવૃદ્ધ માણસ હાથમાંની લાકડી ઠોકતો ઠોકતો આવ્યો અને ખોલ્યો.

“માફ કરજો મહેરબાન ! પરન્તુ જો આપને મારી કોઈ પશુ પ્રકારની મદદની જરૂર હોય તો બેલાસક, આપણા તૈયાર છું. હું આપનો એક હિતચિન્તક છું.”

“ના...જી...આજના વખતમાં એટલુંયે કહેનાર કોણ છે ? અણુજનક્યાં છતાં આપની આટલી લાગણી છે. તે જોઇ અમે ખુશી થયા છીએ.” મનમોહને જવાબ પાઠવ્યો.

“તમને નહિ તો આ તમારી સાથે છે તેમને કંઈ...” અક્ષર વાક્યનો અર્થ સમજી જતાંજ મનમોહન બોલ્યો...

“જી એમને પણ હાલમાં તો જરૂર નથી.” અને પછી સર્વે સૌ સૌને રસ્તે પડ્યા. પેલા વૃદ્ધ માણસે થોડી વાર નહીં વેશ પલટ્યો. એક કદાવર બાંધાનો ચાલીસ વરસનો પ્રચંડ પુરુષ હવે તે લાગવા માંડ્યો, અને પછી તે બોલ્યો.

“કેટલી બધી હિંમત ! મારી મદદ લીધી હોત તો હું ખુશી થાત ! પરંતુ હશે !” અને તે પછી તેણે મજવામાંથી સીગારટ કાઢી સળભાવી. ધુમાડાના ગોટેગોટ કાઢતો તે ક્ષણવારમાં ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગયો. બહાલા વાંચક ! એ નવીન આવનાર યુદ્ધનો સ્વાંગ સજ્જનાર અન્ય કોઇ નહિ પરંતુ બંગદેશનો સુવિખ્યાત ડોટકટીવ દેવેન્દ્ર હતો.

પ્રકરણ ૨ જી.

“ભેટી ટપાલ.”

પાપકર્મ પ્રારંભમાં પ્યારા લાગે ભાઈ,
પણ પુઠે પસ્તાય છે સ્હેજ નહિ સુખદાઈ.
ઘડી ઘાટ દુષ્ટાત્મા ફસાવવાને જાય,
પણ કુદરતનો કાયદો પોતે મહિં ફસાઈ.

પરમામ ગએલો ઉમરાવ કનકકાન્ત આજે કર્ણાવતીમાં પાછો ર્યો હતો. નિત્યનિયમ અનુસાર તેને મ્હેલે જવાનો રસ્તો ગરીબોના ઝુંપડા પાસે થઈને હોવાથી તે ત્યાં રહીને પસાર થતો હતો, એવામાં તેની નજર એક ખેડૂતની સ્ત્રી તરફ ગઈ. તે સ્ત્રી ખીજ સાધારણ વર્ગની સ્ત્રીઓને કનકકાન્ત તરફ આંગળી બતાવી બોલી રહી હતી કે “બુઓ ! પેલો કૂર હુકમ આપનાર ઉમરાવ જાય !” કનકકાન્તને કાને આ શબ્દો પડતાં વારજ તેણે પોતાનો ઘોડો અટકાવ્યો નીચે ઉતરી તે સ્ત્રીની પાસે જઈ તેણે બોલેલા બોલ માટે ખુલાસો માંગ્યો. ખેડૂતની સ્ત્રીના મ્હોડે બનેલો તમામ બનાવ જણતાંજ તેણે પોતાનો ઘોડો પૂરપાટ દમનકાન્તના ધર બણી મારી મૂક્યો. થોડીવારમાંજ દમનનો બેટો થયો. કનકકાન્તે જતાં વારજ દમનને પ્રશ્ન કર્યો.

“દમન ! કહે જોઉં ? તે નિરાધાર માતા-પુત્રીને કોના કલ્યાણી તહેં ધર ખહાર કાઢી મૂક્યા ?”

“શ્રીમતી કેકિલાગૌરીના.” હાવકા મ્હોડે દમને જવાબ આપ્યો.

અને ત્યારબાદ દમનને કોઈ પણ જાતની વધારે પડપૂછ કરવી છોડી દઈ કનકકાન્ત સીધા પોતાના મ્હેલે આવ્યો. કનકકાન્તના મયા કેડે તરતજ દમનના મગજમાં પણ કંઈ વિચાર આવતાં તે પણ પોશાક બદલી એક છૂપા ભોંયરા દ્વારા ક્યાંક ગૂમ થઈ ગયો. કનકકાન્ત પ્હેરેલેજ કપડે શૃંગારભુવનમાં આવી લાગ્યો. ત્યાં તેણે શું જોયું ? એક આશરે અઠ્ઠાવીસ વર્ષની સૌન્દર્યવતી લલના અત્યારે આ એકાન્ત વાસમાં એકલી માલે હાથ ટેકવી મૃદુ શય્યામાં પડી પડી કોઈ મહાન વિચારમાં તબિલન બનેલી હતી. કનકકાન્ત આવ્યાનું જાન તેને ન્હોતું. કર્ણાવતીના ઉમરાવની પત્ની અને કર્ણાવતીની

મહારાણી કોકિલા તે આજ હતી. ઉમરાવના ઘરની પત્ની એટલે પછી વસ્ત્રાલંકારોની ઝમક હોય એમાં શું નવાઈ? તેમાં વળી કોકિલાને બાલ્યકાળથીજ જરા ટાપટીપ વધારે પસંદ હતી. પછી ના પૂછવુંજ શું? વરઘેલી રાજકન્યા-અત્યારે રાજરાણી-સાક્ષાત્ કોઈ ગાંધર્વકન્યા કે યક્ષ-કન્યાનું બાન કરાવતી હતી. કંઈમાં કેટલે સમાન એ કાયલડીનો અંગ-રંગ હંસલીની ધોળાશને પણ શરમાવે તેવો હતો. તેના નયનોના ચમકારા આગળ રતિ પણ પાણી ભરે એમ હતું. કેશની કાળાશથી મણીઘરોને લજવતી એ કોકિલાગૈરી “કોકિલા કેમ છે?” એ પ્રશ્નની સાથેજ ચોંકી. સદાળી બેઠી થઈ. અસ્તવ્યસ્ત થયેલા ચીર ફીક કર્યો. માથાનો ઉડેલો છેડો તેણે સંભાળ્યો. તેની વિચારમાળા તૂટી ગઈ. નમણું નેત્રો પલક્યાં. પ્રશ્ન પૂછનાર પતિદેવ છે એ જાણતાંજ તેના ગાલ ઉપર રતાશ ધાઈ આવી. આંખલડીના મર્મભેદક અણુસારા ને નખરા સાથે લાડ કરતી તે મંદ મંદ હસતી હસતી ઉભી થઈ. પાસે ગઈ. કાલાઘેલા શબ્દોમાં બોલી.

“મહુ મોહું થયું હોં! પધારો!”

“તું શું કરતી હતી?”

“બદાલમના વિચાર?”

“એમ કે?”

“દારતો! બીજાં કો'ના વિચાર કરવાના હોય?”

“બરાબર છે. સતીને વિચાર સદેવ પતિનાંજ હોય!”

“ખડેને? પરંતુ તમે આજે આમ દાઢમાંથી બોલો છો એવું મને તો જણાય છે. તમારો હમેશનો હસમુખો મહેરો આજે ઉદાસ કેમ છે? હસીખુશીને વાત કેમ કરતા નથી? હે?”

“કોકિલા ! તને ખબર તો છે ને કે હું ગરીબોને ચાહું છું. તેમના દુઃખો હું દેખી શકતો નથી ?”

“ઘણીજ સારી રીતે. પરણ્યાને આજે દશ વર્ષ થયાં તેમાં તમને મહેં ઘણાંય ગરીબોને આશ્રય આપતાં જોયાં છે.”

“બસ ! એ બધું તું જાણે છે તે છતાં મહારી ગેરહાજરીમાં આ માટે ગોટાળો કર્યો ?”

“શું ?”

“દમનકાન્ત પાસે પેલા નિરાધાર માતા-પુત્રીને રહાવી મકયા.”

“નાથ ! એમાં મહારો મુદ્દલ વાંકું નથી. આજ ત્રણ ત્રણ માસ થયા બાદ પેટે એક પાછ પણ એમની પાસેથી વસુલ થતી નથી. હવે તે ક્યાં સુધી પાળવા ? એથી તો નાથ ! એમને રાવી જાય છે, ને કુ-તેજન મળે છે.”

“નહિ ! અન્ય માટે એમ બને પરન્તુ એ બાપડાં તો બરાબર ગરીબજ હતાં. કોકિલા ! આટલી બધી રાજ્યની તિબેરી તર છતાંયે ત્યારે હંમે ટાટક વળતી નથી, ત્હને સંતોષ નથી મળતો, એ બહુ અફસોસની વાત છે. અતિ લોભ તે પાપનું મૂળ. પાંચ રૂપીઆ બાડાને માટે તેં આ કાર્ય તદ્દન અયોગ્ય તો શું બદકે ઉદ્ધત અને મૂર્ખાઈ બધું કર્યું છે. ત્હને ખબર નથી કે—

હુનિયામાં ગરીબોની કદર શ્રીમાનથી થાતી.

કચોટી દાનશીલોની ગરીબોથીજ લેવાતી.

દુઃખી તે માનવી ગણુવો ગરીબાણ ગણ જોતી,

ગરીબી જન્મભર નીમે અમીરી છે ઘડી જોતી.

હમણાં હમણાં તું મ્હને પણ બાળુ પર મૂકી ત્હારે મન ફાવે
એમ રાજ્યમાં ઉચલપાથલ કરે છે. મ્હારી ગેરહાજરીનો ગેરઉપયોગ
ગરીબોને અન્યાય આપી તું કરી રહી છે. તું મ્હારી અર્ધાંગના હોઈ
ત્હારે તો આ બાબત શરમાવું જોઈએ ! એક સમ્રાટીને જાજતા
સહયુક્તોમાં દયા, માયા, રે'મ, દાનશીલતા અને સખી દીલનો પણ
સમાવેશ થઈ જાય છે. પાંચ પેસા દેવાના તો નથી મળતા પરંતુ
તેમની પાસેથી પડાવવાની દાનત કેવી ?

મળે માધવ-કૃપાથી તો ગરીબોને દઈ છોડો.
પરંતુ છે લુટાયેલા વધુ એ'ને નહિ લૂટો.
મળે તો આપવું નહિ તો દયા ખાતી રહી તમને.
પરંતુ રોચકતાની ન દાનત દયો પ્રભો અમને.
ભલો લુટો ગમે તેવો બિખારી નિન્દવો નહિ ! હા '
એ આજે, તને કાલે, હસીને કો' જવાના ક્યાં ?
સ્થિતિ જે આજ એઓની, તમારી કાલ તેવી છે,
ન જાણો ! બીખની ઝોળી ખબા પર કાલ લેવી છે !

કેટલું ગરીબો પર તો શ્રીમંતોની મ્હેરબાની જોઈએ ! રે'મની
દ્રષ્ટિથી અવલોકી રે'મની કકળતી આંતરડી ડારી તેમના આંતરના
આશિર્વાદના ભાગી થવાનું સદ્માગ્ય સૌને અને વારે વારે નથી
મળતું ? બહુ દુર્લભ છે હો !

ઉદ્ધાર દીનનો “દાસ” એકજ અવનિમાં અણમત્ર છે.
સંસાર ને ભવપાર તરવા પુણ્યનો એ પૂલ છે.
સ્વર્ગસુખથી પાણુ અહા ! સંતોષ એનો ઓર છે,
સદ્માગ્ય-માનુના સિતારાનો સુચક શુભ પહોર છે.”

“પરન્તુ એમાં મહેં એટલું બધું શું કરી નાંખ્યું?”

“તહેં કયું છે તો કંઈકજ. પરન્તુ તહને ખબર નથી કે તહને જે કંઈક લાગે છે, તે તેમને કેટલુંયે લાગે છે. તહારે મન એ કંઈજ હિસાબમાં નથી, પરન્તુ તેમને મન તો બહુ છે. એક રૂપિયા જેવી વસ્તુ તહને ગણતરીમાં ન હોય! કારણકે તું લાખોમાં ઉછરી છે. પરન્તુ તેમને મને તો બહુ મોંઘી છે. ગરીબાઈના દુઃખો ગરીબોજ જાણે, શ્રીમાનને તેનો ખરો ખ્યાલ ન આવે. આંખવાળો અંધની અને પગવાળો લંગની પીડા ક્યાંથી પામે? એતો જેને વીને તેજ જાણે! આપણે મમજવું જોઈએ કે એ અને આપણે જુદા નથી. બધાય એકજ જગદ્જનનીના સંતાનો હોઈ એકજ વસુધરા પર વસનાર અને જનાર છીએ. ગાંડા, ઘેલા, રોક, રાય સર્વનો સરખન-હાર શ્રીપતિ સમભાવનાવાળો છે.

ધનવાન તેમજ ધનહીનો પણ હંધરી સંતાન છે.
કંગાલ તેમ કુબેરને કેશવ કને સમ માન છે.
જુદાં નથી તોયે જુદાં જોનાર એ તમ આંખ છે,
કારણ તમારી આંખમાં સોના રૂપાની ઝાંખ છે.
બાકી જુઓ તો ઘેડ બંગી બહા સર્વ એક છે.
સરખાં જીવો સરખાયલા સૃજનાર પણ એ એક છે.

શ્રીમંતાઈ, મ્હોટાઈ, ગરીબાઈ, ને ન્હાનાઈ એ સૌ મનનાં માની લીધેલા માનવીના પોતાના છે. બાકી ખરું જેતાં તેા:—

પયરંગી યુષ્ણે પ્રાણીઓના જગ-બગીચે ખીલતા,
અકેકેની સુગંધ છાયા, એથ સઘળા ઝીલતા.

કોઇ જરા સુંદર વધારે ને સુગંધીદાર જો,
 કોઇ ખિચારું સાદુ સાધારણ સુગંધીદાર તો.
 સંપી તથાપી સર્વ એ ખીલે ખરે સાથે રહે,
 મોંઘા અને સોંઘા બધાને માળી સરખાં જાળવે.

ખોડવાળા પુત્રને માતા ફેંકી નથી દેતી. એતો સારાને તેમજ
 નકારાને ખેડને સરખાજ જતનથી જાળવે છે. તે પ્રમાણે તું આ
 ક્ષણિક રાજ્યલક્ષ્મીમાં છલકાઇ ન જા. ચઢતી પડતી સો કોઇને છે.
 સમજુ તો સમજો છોજ કે:—

અમીરો યા ગરીબો યા ફકીરો હો ગમે તેવા!
 પરન્તુ જીવ સરખા શું સમજતો સર્વ ના દેવા!
 જરૂરી જેટલી તમને ખરાખર તેટલી તેને,
 નથી મહોટાં જીવા તમને નથી ન્હાના કંઈ એન.
 ગરીબોનાં દીલો દુભાવનારા નીચ દાનવ છે,
 તમેયે માનવી ! સમજો ! ખિચારાં એય માનવ છે.

માટે હું ત્હને આજે ચેતવણી આપું છું કે આજ પછી ગરી-
 બોને દુભાવી તેમની આંતરડી કકળાવી, એવું જો હું સાંભળીશ તો
 ત્હારો પરિત્યાગ કરીશ.”

“નહિ ! નહિ ! નાથ ! એમાં આટલો બધો કોષ કરવો નથી
 ઘટતો ! આપને જો એ પસંદ નથી, તો હું એ બાગતમા માથુંજ
 નહિ માંડું. દ્યો થયું હવે ? મ્હારે શું ? એતો અમસ્તી ! મ્હેં જરા
 દમનકાન્ત મ્હારી સલાહ લેવા આવ્યા ત્યારે કેવળ વિચારજ દર્શાવ્યો.
 વાંડું ! જવા દ્યો હવે એ વાત, ને કહો જોઉ તમે બહારગામ હતા
 ને ? ત્યાં શું કરી આવ્યા ! તે તો કંઈ જણાવ્યું નહિ ?”

“હા તેજ હવે હું ત્હને જણાવું છું. જે સાંભળ ! થોડા દિવસ પર મહારા ઉપર એક લેદી ટપાલ આવી હતી. તે આ...રહી ...જે...લે...વાંચી જે.”

કનકકાન્તે કોકિલાના હાથમાં એક કાગળ ચૂક્યો. ધ્રુજતે હાથે કોકિલાએ ખોલ્યો. ખોલતાંજ ત્હેના મોઢા ઉપરનું નૂર ઉડી ગયું. થડી પ્હેલાં હસતી કોકિલાના મુખ પર ગંભીરતા છવાઈ ગઈ. વાંચક ! તું એ કાગળનો ભેદ વાંચી ત્હારી કિછળતી જિગ્ઞાસાને તૃપ્ત કર.

૨૧૦ કનકકાન્ત,

તમારો ગૂમ થએલો ન્હાનો ભાઈ કેશવકાન્ત જીવે છે. સમય આવતાં આપોઆપ ખુલ્લો થશે. મારે વીલ કરતાં સંભાળજો.

લી૦ “હું જાતે ને પોતે.”

“હું ધાડું છું કે કોઈ દગાખોરનું આ કાવતું હોવું જોઈએ. તમારા ભાઈને ગૂમ થયાને આજ દશકો વીતી ગયો, અને આટલા વર્ષ નહિ ને હવે જીવતા હોય એ સંભવેજ ક્યાંથી ? મ્હને તો લાગે છે કે કોઈ બદમાશનુંજ આ રાજ્યગાદી પચાવી પાડવા તરફ છે. કેમ તમને શું લાગે છે ?”

“કોકિલા ! કોઈ પણ વિષય પર માણસે પોતાનો સ્વતંત્ર અભિપ્રાય આપતાં પ્હેલાં લાંબો વિચાર કરવો જોઈએ. આમ ઉતાવળા બની ફાવે તેમ મત બાંધી લેવો હીક નથી. જોકે લખનારે પોતાની ચતુરાઈ ચલાવી નામ-દામને તિથિ નથી લખ્યાં, પરંતુ હું કલકતા ગયો હતો...ત્યાં...”

“કલકતા ? તમે ગયા હતા ? હૈં ! ત્યાં શું ?” અધીરી કોકિલા વચમાંજ ખોલી ઉઠી.

“ધીરી પડ. ત્યાં પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્રકુમાર સાથે મ્હારે મુલાકાત થઇ.”

“દેવેન્દ્ર ?” કોકિલા હવે ચોંટી.

“હા ! કેમ તું એને ઓળખે છે ?”

“નારે ! મ્હેંતો જોયાએ નથી. પરન્તુ મ્હેં સાંભળ્યું છે કે એ બહુ બાહોશ છે. હાં ! પછી તમે એમને આ કાગળ બતાવ્યો. એમજ ને ?”

“હા !”

“અને એમણે શું જવાબ આપ્યો ?”

“એજ કે કેશવકાન્ત જીવતો હોય એ સો વસા સાંભવિત છે. પોસ્ટ પરની છાપ જોતાં પત્ર કર્ણાવતીથીજ ખીડાયેલો છે, અને કેશવ આપણાજ શહેરમાં કોઇ છૂપી જગ્યાએ છૂપે નામે છૂપાયેલો છે.”

“અને તમે તે માની લીધું કે નહિ ?”

“એમાં માનવા નહિ માનવાનો સવાલજ ક્યાં રે ?” છે ? દેવેન્દ્ર કંઈ જોવા તેવા માણસ નથી. આ બાતમી મળતાંજ મ્હેં પ્રથમનું વીલ રદ કર્યું છે. અને હવે નવું કરવા બચ્છા ધરાવું છું.”

“આમ એકાએક સાહસિક પગલુ ભરવું સારું નથી હોં ?”

“નહિ મદાઈ મન પણ સાક્ષી પૂરે છે કે કેશવ જીવતો હોવાજ જોઇએ. દેવેન્દ્રને મ્હેં એ કાર્ય સોપ્યું છે, અને આજેજ દેવેન્દ્ર અહીં આવનાર છે. કારણ કોઇ ગર્ભશ્રીમંતના ‘ખૂનના’ કેસનો બાર હાલમાં તેને માથે છે, તે બાબત કેટલીક બાતમી મેળવવા.”

અને આ સાંભળતાંજ કોકિલા ધ્રાણી પૂણી જેવી થઇ ગઇ. તેના વદનચંદ્રની લાલાશ ફિક્કરી પડી ગઇ. કોણ જાણે એવું શું હતું ? કે

દેવન્દ્ર અહીં આવનાર છે, એમ સાંભળતાંજ તેનાં મોતીય મહામહેનતે તેણે સવાલ કર્યો.

હવે તમે નવા વીલમાં થું કરાર કરવા માંગો છો ?”

“જો ! કોકિલા ! હૃદયેશ્વરી ! જોડું ન લગાડીશ ! પ્રથમના વીલમાં હું અપુત્ર હોવાથી મહારા મરણ પછી કુર્ણાવતીની ગાદીની હકદાર વારસ તુંજ હતી. પરન્તુ હવે મહેં યાત્રતા આવેલા ધારાને અનુસરી વિચાર બદલ્યો છે. અને તારા પોપણ અર્થે અમુક રકમ બાંધી આપી બાકીનો તમામ હક્ક મારા બાકના નામે લખાવવા માગું છું.”

હતાશ કોકિલા આ પછી આગળ કંઈ નહિ બોલી. કનકકાન્ત પણ તે પછી કો ક્ષ્ણનો ઓરડો છોડી ગયો. પરન્તુ પેલા બેદી કાગળ કોકિલાના ઓરડામાં તે કિતાવળમાં મૂલી ગયો. થોડીવારે તેને તે સાંભર્યો, ને તે જોવા તે કોકિલાના ઓરડા પ્રતિ પાછો ફર્યો. આરણ્યા આગળ આવતાંજ અંદર ઠાપ બે જણાં વાત કરતાં હોવાનો ભાસ તેને થયો. કનકકાન્ત કાન માંડી તે સાંભળવા લાગ્યો. બહાલ વાંચક ! આ બે વ્યક્તિઓ કોણ હતી ?

એક તો કોકિલા પોતે, ને બીજો તેનો ભાઈ કુંજવિહારી.

કલ્પત નવ અપનાની ટીકીટ બીડી મંગાવો.

(હરિગીત છંદમાં)

—રાજા ભરથરી.—

(પાંચ ચુંદર ચિત્રો, પૃષ્ઠ ૮૦)

હરીલાલ અને પ્રાણલાલ બુક્સેલર્સ.

સ્ટેશનરોડ-મુરત.

પ્રકરણ ૩ જી.

“ મૃત્યુ-વંટ. ”

માખાપના સંતાનમાં સંસ્કાર કિતરી આવતા.
સદ્ગુણ કે દુર્ગુણની છાયા બરાબર લાવતા.
માટે તમારા બાળ જો સુશીલ છૂટ્ટો બારતી '
શિખવાડજો સૌથી પ્રથમ સદ્ગુણ કેરી આરતી.

વાંચક વીરા ! વાર્તાના પ્રવાહમાં તું આગળ વધે તે પહેલ
કોકિલાના જીવનવૃત્તાંતથી પરિચિત થા. કારણ વાર્તાના વિષયમાં તને
એથી સુગમતા પડશે. પૂર્વે મધુપુરી નામની નગરીમાં માધવસેન
નામનો એક ઉચ્ચ કોટીનો સંસ્કૃતિ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. વિદ્વાન
હોવાથી તે પેટપૂરતું કમાઈને આનન્દમાં દિવસ ગાળતો હતો. સંતા-
નમાં તેને માત્ર એક પુત્ર ને એક પુત્રી હતી. કમનસીબે માધવસેનને
બદચ્છાલની નારી મળી હતી. તેની પત્નીનું નામ વિમળા હતું, પરંતુ
ગુણો તો નામથી ઉંધાજ હતો. ઘણે વરસે પુત્રહીન એવા માધવસેનને
પુત્ર થયો. જેનું નામ કુંજવિહારી. એકનો એક પુત્ર, એટલે લાડમાં
ઉછરેલો. પછી નબળો નીકળે એમાં નવાઈ શું ? બે વરસે વિમળાએ
એક કન્યા રતનને જન્મ આપ્યો, જેનું નામ કોકિલાગૌરી. કુંજ વીસ
વરસનો અને કોકિલા અઠાર વરસની થતાંજ શહેરમાં સખત કોલેરાનો
રોગ ફાટી નીકળ્યો. જેમાં પિતાનું જીવ ગયું. કોકિલાના લગ્ન
ગાંધિના એક સુઝ યુવક સાથે કર્યા હતા. પરંતુ કમનસીબે તે

ખિચારો લગ્ન પછી દશ દિવસેજ આલોકને છોડી ગયો હતો. કોકિલા બાળ વિધવા હતી. તેણે શૃંગાર (વેશ) રાખ્યો હતો. જે માતા સારી હોત તો કોકિલા કલંકીની ન થાત. પરંતુ પતિના મરતાંજ વિમળાએ હચોક ચારી કરવા માંડી. માતાના સંસ્કાર બાળ-વિધવા પુત્રી પર પડ્યા. અને તે પણ કુંજના એક વણીક ગાંતિના યુવાન મીત્ર પર મોહી પડી. બાઇની શિખામણુ ને સલાહથી એક રાત્રે તેઓ ત્રણે દૂર દેશમાં નાસી ગયા. બે ત્રણ વરસ એ ત્રિપૂરીએ ત્યા ખેંચી કાઢ્યા. પરંતુ પછી જેના ઉપર કોકિલા ગાડી ઘેરી ગતી હતી, જેના પ્રેમમાં તેણે પોતાના પતિવ્રત પર પાણી મૂક્યું હતું, તે પૈસાથી ખાલી થયો. બાઇની શિખવણીથી આ ખાલી થયેલ બોખાને રસ્તામાંથી સાફ કરી કોઇ ખીજા ધનવાનને રસાવવા કોકિલાએ નિશ્ચય કર્યો એક રાત્રે લાગ જોઇ કોકિલાએ પોતાના ચારને પાણીમાં ઝેર દીધું. શબને સંતાડી તેઓ પોતાના પ્રથમના ઘેર ગયા, પરંતુ ત્યાં ખબર કા'ડતાં જણાયું કે તેમની માતા કોઇની સાથે નહાસી ગઇ છે. કુંજે ઘર વેચી દીધું, અને પછી મેળવેલા પૈસા લઇ બેક બાઇબંદન... નોકરીની શોધમાં નિકળ્યા. આખરે એક નાટક કંપનીવાળા સાથે કુંજને ઝોળખાણુ થઇ, અને કોકિલાના લાવણ્ય પર તે ભરી શીટ્યો. તેણે કોકિલાને ગાતાં બજાવતાં શીખવી. પ્રવીણ થતાંજ મીસ સરસ્વતિના ઉપનામ નીચે ખેલોમાં તે નાટ્ય-નાયિકાના પદને શોભાવવા લાગી. બંદનને પૈસે બાઇ પણ મોજમઝા મારવા લાગ્યા. સરસ્વતિ પર શ્રીમંતો કુરબાન થઇ ગયા. અને તેને બલબલાના આમંત્રણો આવવાં લાગ્યા. કોઇ એક ગર્ભ શ્રીમંતની ગરદન પર હરી ફરવી કુંજે પોતાને લક્ષાધીપતિ બહેર કર્યો. અને કોકિલાએ

પણ વારાંમના સાથે ઓળખાણ થયા બાદ સ્વતંત્ર ધંધો શરૂ કર્યો. હવે મીસ સરસ્વતિના માન વધ્યાં. ઠેરઠેર તેના નાય-મુજરા થવાં લાગ્યાં. એવામાં કુંજનું ભોપાળું પકડાયું. તેની પાછળ પોલીસો પકડતાંજ તે બહેનને લઇને નાઠો. અને કુર્ણીવતી આવ્યો. જ્યાં ઉમરાવ કનકકાન્તે તે બેડે બાધ બહેનને આશરો આપ્યો. આગળ જતાં યોગ્ય પત્નીની તપાસમાં એવા કનકકાન્તને કોકિલા કુંવારી છે, એની કુંજ મારફત ખચ પડી. કુંજે પોતે ઉમરાવના પુત્રપુત્રી હોઇ કોઇ અગત્યની તકરાર થવાથી રાજ્ય ત્યાગ કરી આવેલાં જણાવ્યું. કોકિલાની કુદરતી સુંદરતાથી ઉમરાવની શંકા બાંગી ગઇ. અને રાજબીજ જાણી તેણે કોકિલાને પોતાની પત્નીની જગ્યા આપી. તે દિવસથી કોકિલા કુર્ણીવતીની મહારાણી મનાવા લાગી. કુંજ હવે બહુ આવતો જતો નહિ. તે હંમેશ દેશાવરણ પડી રેતો. કોકિલા તેને અવરનવર અપભ્રેગાં નાણાં છુપી રીતે મોકલ્યા કરતી. ને આ રીતે આ બેદી બાઇબેનના ભેદ પર હાલમાં તો અંધકાર છવરાય્યો હતો. આ રમુજ બેદની ઉકેલણીના કામ પર જો કોઇ લાગ્યો હોય, તો તે ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર હતો. કારણ પેલા ગર્ભશ્રીમંતના ખૂની કુંજને શોધવાનું કામ તેને સોંપાયું હતું, પરંતુ કુંજે પોતાનું ખરું નામ તે વખતે ત્યાં છુપાવી દીધું હતું. દેવેન્દ્ર તેમને સરસ્વતિ અને શરદ્યંદ્રના નામથી પિછાનતો હતો. મધુપુરીથી ગર્ભશ્રીમંતનું ખૂન કર્યો બાદ તેઓ ક્યાં ગૂમ થઇ ગયા તેની ખચર દેવેન્દ્રને પણ ન હતી. બાકી આગળની તમામ વાત તેણે શોધ કરી જાણી લીધી હતી.

અને આ બાઇબહેનને પેલા મૃત્યુ-ધંદની સાથે સંબંધ હતો. કનકકાન્તની પ્હેલાના રાજાએ, કોઇ વિધવાને નિર્દોષ છતાં અન્યાય

કર્પો હતો. તેના એકના એક પુત્રને ફાંસીની શિક્ષા કરવાથી ગાંડી થયેલ એ 'વધવાએ પુત્રની પાછળ પોતાનો પ્રાણ પટકી નાખ્યો હતો. મરતી વખતે તેના ગળામાંથી એક કુદરતી રીતે કાળદૂત જેવી ચીચી-ચારી બહાર પડી હતી. તે જાણે કોઈ પર્વતમાંથી બેઠી સૂર આવ્યો હોય તેમ લાગી હતી. આ વિધવાના શ્વાપે કરી કર્ણાવતીમાં એવી સળજડ માન્યતા ફેલાયલી હતી કે એ વિધવા કર્ણાવતીની ગિરે-કંદરા નામે કપાળકૂટમાં રહે. તે દિવસથી એ ગુફામાં કોઈ જવું ન હતું. ત્યારમાદ થોડા દિવસ રહીને પાછો એવાજ બેઠી સૂર સૌના સાંભળવામાં એ ગુફામાંથી આવ્યો. રાજાએ તપાસ કરી પરન્તુ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહ. બન્યું એવું કે તેજ દિવસે કર્ણાવતીના રાજ્ય કરનાર રાણાનું ખૂન થયું, અને ત્યારથી આ સૂરને લોકો મૃત્યુ-બંદને નામે ઓળખવા માંડ્યા. એ સૂર કર્ણાવતીના ઉમરાવના મરણની આગાહી-સૂચક હતો. મલમલા ડિટેક્ટીવોએ ગુફાની બારીક શોધ કરી હતી, પરન્તુ કંઈ પણ હાથ લાગ્યું નહોતું. જાતે દેવેન્દ્રને પણ આ વાતની ખબર પડતાં તેની મુલાકાત લેવા ચૂક્યો ન હતો. પરન્તુ પરીણામ શૂન્યજ આવ્યું હતું. આજુબાજુના તમામ પ્રદેશમાં આજે દશ વરસ થયા ઉપરનો બહેમ પ્રચલિત હતો. અને મનમોહન-દેવેન્દ્ર, કનકકાન્ત વગેરે તેનાથી વાકેફમાર હતા. જ્યારે કોકિલા 'ને કુંજ કર્ણાવતીમાં આવ્યા, ને કોકિલાના લગ્ન કનકકાન્ત સાથે થયા...ત્યારે કોકિલા અને કુંજને કાને પણ આ બેઠી સૂર...“મૃત્યુ-બંદને” વિષે આવ્યું. લોકો જો કે દશદશ વરસ થયા ફરી એ સૂરની ઝાંખી શુદ્ધ થઈ ન હોવા છતાં હજી એથીને એવી માન્યતા ધરાવતા હતા. એ વાત આ બાધબંધેન જાણીતા હતા. કપાળકૂટની ભયંકર પ્રચંડ ગુફા જૂતાવળી

ચવાથી લોકો એને બેદીગુફાને નામે ઓળખતા હતા. કનકકાન્તના મહેલથી તે અહુજાવાસે હતી. અને પેલા વિચિત્ર અવાજને “મૃત્યુ-ધ્વજ” કે’તા હતા. દશ વરસ પર આજ ગુફામાં એક એવો અવાજ થયો હતો, જ્યારે કનકનો ન્હાનો ભાઈ કેશવકાન્ત ગૂમ થઈ ગયો હતો. આવા આવા ઉપરાઉપરી પ્રસંગોથી જ્ઞેમ લોકોના મનમાં સજ્જડ વાસ કરે તો એમાં ખોટું શું છે ? પરાપૂર્વથી ચાલતા આવેલા જ્ઞેમનું સંશોધન દેવેન્દ્રને મળી કનકકાન્તે કરવા કમ્મર કસી હતી. આટલું જાણી લીધા પછી વાયક વીરા ! હવે તું ખેલાશક આગળ દોડ.

થોડાજ

વખતમાં

જહાર પડશે.

શું ?

આજ લેખકની એક આથીયે રસભરી પ્રસાદી.

ટિકટીવ નવલકથા નામે

— ચોકટનો એકકો. —

— આજેજ નામ નોંધાવો. —

હરીલાલ અને પ્રાણલાલ બુકસેલર્સ.

સ્ટેશનરોડ-મુરત.

પ્રકરણ ચોથું.

“કાતીલ-કીનો.”

રે! સુન્દરીની શત્રુતાની ધાર પાણીદાર છે,
કામળ જગે કે'વાય પણ રહે પછી અંગાર તે.
કાતીલ-કીનો કામીનીનો કર હા! કે'વાય છે,
જાદુગરી એ જાળમાં શુરવીર પણ સપડાય છે.
રમણી રમાડે ને રીઝાવે, મોક્ષદાતા માણવી,
વંડે અગર વંકાય જો તો ચડિકા એ જાણવી.

“ઓહો એજ કે કંઈ ખીજું?” પુરૂષ વ્યક્તિ ખેલી.

“એટલે ત્યારે મને એ શું કંઈ હિસાબમાંજ નથી? આ કંઈ
નહાની સૂની વાત નથી? શું સમજ્યો?” સ્ત્રી વ્યક્તિએ સવાલ કર્યો.

“નહાની નહિ તો શું? આ કુંજના હાથમાંથી કેશવ જીવતો
જાય એ ત્યારે આશા રાખવીજ નહિ. થોડા દિવસમાં એ દેવેન્દ્રને
પણ ખબર પડશે. અને વીલનું શું છે?”

“હા! નવા વીલથી આપણો હટક માયો જશે.”

“શીકર નહિ એ વીલ પણ ઉઠાવી લેવાનું ત્યારે માયે. બોલ
પછી કંઈ છે?”

“પરંતુ ખીજું એ છે કે ત્યારા ખનેવી કલકતા ગયા હતા.”

“હે કલકતા?”

“હા.”

“ક્યાં રે?”

“બે ચાર દિવસ થયા.”

“ત્યારે તેં તો મ્હને કંઈ વાત નહિ કરી ?”

“મ્હને તો પરગામ જવાનું કહ્યું હતું. ગામનું નામ ~~જેવું~~ પાડ્યું.”

“વાર ત્યાં જવાનું કારણ ?”

“આ કાગળનો ભેદ ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર પાસે પામવા.” કે'તાજ ટાકિલાએ કનકકાન્તનો રહી ગએલો પત્ર કુંજના હાથમા મુક્યો. કુંજે તેના પર નજર ફેરવી.

“વાર પછી શું થયું ?” કુંજે બહેનને કાગળ પાછો આપતા કહ્યું

“દેવેન્દ્રે એટલા બાતમી મેળવી આપી છે કે કેશવકાન્ત હજી જીવતો હોય તે પણ વળી કર્ણાવતીમાં જ છે.”

“બસ ! ત્યારે તો બેડો પાર !”

ઉપરનો સંવાદ બાઈમ્હેન વચ્ચે એટલો તો ધીરેથી ચાલતો હતો કે કનકકાન્તના કાનમા અક્ષર સરખો પડતો ન હતો. બહુવાર નાહકના કાન માંડી માંડીને તે કંટાળ્યો. એટલામા છેલ્લું વાક્ય કે જે કુંજ બહુજ જોરથી હાથ ટાકીને બોલ્યો, તે તેના કાનમાં પડ્યું.

“બસ ! ત્યારે તો બેડો પાર !”

અને તેની સાથેજ એક આંચકા સમેત દિવાનખાનાનું દારૂ હથેલી ગયું, અને કનકકાન્ત દાખલ થયો.

“ઓહો ! કેમ ? તું ક્યારે આગ્યો ? કુંજ ?” કનકે જતાંજ પૂછ્યું.

“મ્હને આવ્યાને ભાગ્યેજ દશ મીનીટ થયે હશે.”

“કેમ તબીબત તો મજામાંને ?”

“હા, હા.”

“અરે ! હાં ! પરંતુ કેકિલા ! અહીં પેલો મ્હારો કાગળ રહી
અચોતો ને ? તે ક્યાં છે ?”

“આ રહ્યો...લ્યો”

અને તેની સાથેજ કેકિલાએ કનકના હાથમાં પેલો કાગળ
મૂક્યો, એટલે કુંજ ઉડ્યો. બારણાં તરફ વળતાં તે બોલ્યો.

“લો બેસો, ત્યારે હવે હું જઈશ.”

“આવજો ! પણ હાં કુંજ ! તું દમનના ઘર આમળથી જવાનો
છે કે ?”

“હા...રસ્તો તો એજ છે ને વળી ?”

“ત્યારે તો જરા દમનને કે’તો જજો કે હાલને હાલ કેમ બહોશ
વહીણને મ્હારે ત્યાં મોકલી આપે.”

“બહુ સારું.”

કુંજ ગયો, હવે કેકિલાને દનક ફરી એકલા પડ્યા, એટલે
ધીરેથી કેકિલાએ પાછી વાત ઉચકી:—

• “કેમ ? અત્યારે ને અત્યારે આજે કંઈ વહીણનું કામ ?

“જેમ બને તેમ મ્હારા ભાઈના લાભમાં મ્હારે નવું વસિયતનામું
કરાવવું છે. કારણ આ કાચની કાયાનો થોડોજ ભરોસો છે ? કે એ
ક્યારે પડશે ?”

“બરાબર છે.”

ને હજી આગળ કેકિલા કંઈ બોલે ત્યાં તો પેલો વિચિત્ર અવાજ
“મૃત્યુ-ચંદ” તેમના સાંજળવામાં આવ્યો, કેકિલા ઘોળી પૂછી

જેવી થઈ ગઈ. કનકકાન્ત પણ થડો થઈ ગયો. નોકરચાકરો પણ દોડી આવ્યા, અને શેફને ઘરની બહાર ન જવા દેવાનું કહ્યા છતાં હડિયો કનક અવાજની દિશા ખાંધી તે તરફ સપાટાખંધ દોડવા લાગ્યો. હજીનો તે થોડેજ ગયો હશે, ત્યાં તેને રસ્તામાં એક લાવણ્યવતી લવનાએ રોક્યો.

“કનકકાન્ત થોભો !”

એક અમળી અબજાને મ્હોડે પોતાનું ખડું નામ સાંભળતાંજ કનક થઈ ગયો.

“તમે કોણ છો ?”

“તમારું બહું ઇચ્છનાર એક યુવતી.”

“નામ ?”

“દેવી.”

“દેવી તમે મ્હને ઓળખો છો ?”

“હા !”

“ક્યાંથી ?”

“તે જણાવવાનો સમય અત્યારે નથી. વારું તમે પેન્ના અવાજની પાછળ શોધ માટે નિકળ્યા છો ! નહિ વાર ?”

“હા !”

“એ શું સુચવે છે, તે તમે જાણો છો ?”

“હા !”

“શું ?”

“કનકાયતીના ઉમરાવનું ! મ્હારું ! મ્હોત !”

“અસ ! તો જવ...ગમે તેમ થાય છતાં આજ રાત્રે બહાર જશો નહિ.”

ઝોટલામાં દમનકાન્તે મોકલેલા વઝીલ સાહેબ રસ્તામાં જ કનક-
કાન્તને મળ્યા. “કેમ ઝોહો ! કનકકાન્ત આપજ ને ?”

“હાથ !”

“આપેજ દમનકાન્ત સાથે કે’વડાવ્યું હતું ને ?”

“જી, હા.”

“આપની સાથે આ બહેન કોણ છે...”

અને કનકકાન્ત આ સવાલનો જવાબ વાળે તે પહેલાં તો “દેવી”
જ બોલી કહેયાં...

“એક આશ્રિત અમળા.”

કનકકાન્તને દેવીએ નાકપર આંગળી મુકી ચૂપ રે’વા સમજાવતાં.
ધીમેથી આંખ મીંચી. ત્રણે કનકકાન્તના ખાનગી આવાસમાં આવ્યા.
મરજી મુજમતું વીલ તૈયાર થયું. વીલને સીલ કરી તે વઝીલ માં
સુરેન્દ્રનાથને સોંપતાં કનકકાન્તે કહ્યું.

“જો જો જળવજો. જાન જતાં પણ વીલ જાય નહિ. કનકાવતીનો
બિવિધનો ગાદીવારસ ખરું જોતા કેશવકાન્તજ છે. ને તે જીવતો
હોય ત્યાં સુધી મારા કોઇપણ અંગઃ સગાનું લાગે વળગે નહિ.”

અને આ પછી વઝીલ દેવી ને કનકકાન્તની રજા લઇ વીલ એક ન્હાની.
પેટીમાં બરાબર મુકી તે લઇ ચાલ્યો ગયો. કામ પૂરું થતાંજ દેવીએ
કનકકાન્તની રજા માંગી. અને સમય આવે મળાશ કહી છૂટી પડી.
છટા પડતાં તેણે ચેતવણી આપી કે આજે ગમે તે થઇ જાય છતાં
ધરબંદાર પગ મુકવો નહ. દેવીએ જતાં જતા કનકના હાથમાં કંઈક
સેરવ્યું. દેવી ગૂમ થઇ ગઇ. કનકે તે જોયું તો તેની ઉપર દેવીનું
નામ કામ ઠોકણું છાપેલું હતું. કનકે તે વાંચ્યું. વાંચતાંજ તેના

હાથમાંથી તે કાપલી નીચે પડી ગઇ. તે દેવીને એકવાર જોવા બારણા ખુલ્લાર ગયો. ત્યાં બારીવાટે એક પ્રચંડ મૂર્તિ દાખલ થઇ. પેલી કાપલી જમીનપરથી ઉઠાવી ગઇ. કનકને હવે એ કાપલીનું બાન ન રહ્યું. તેના મુખમાંથી એટલાજ શબ્દો નીકળી ગયા કે કોણ ?

“દેવી તેજ.....?”

કેકિલાને વીલની ખબર પડી. ત્યાં તો કનકકાન્ત આવ્યો. રાત્રિ પડી. કનક સુઇ ગયો. પરંતુ કેકિલાને કળ વળી નહિ. તેમજ હવે આવી નહિ. તે પોતાના ઉદ્ધતા થતે તરફ જોઇ સ્વગત બોલ :
લાગી.

“અફસોસ ! કે એક વીલ કરીને પોતાની ગરદન હાથે કરીને ને”
જુમાવી છે.” વળી થોડીવાર રહી તે ફરી બોલી.

“એક અબળાના કાતીલ-કીના હવે કેર વર્તાવશે. નાહ, નહિ. તને અચ્ચતે રસ્તાની રખડતી મિખાણુ તો નહિજ થવાય.” તે તરતજ ફરી પેલો “મૃત્યુ-ઘાંટ” સંબળાવ્યો. કનક સજાજો પથારીમાંથી બેઠો થયો. સેરફો પાણુ દોડી આવ્યો. સંધ્યાના કાલાવાલા છતા, અંતે દેવીની ચેતવણીને પણ ન ગણકારતા ઉન્માદાવસ્થામાં કનક તપાસ કરવા અવાજની દિશાએ રાત્રીના અંધારામાં દોડ્યો. પ્રભાત થયું. કનકકાન્ત પાછો ન ફર્યો તે ન ફર્યો. ત્યાં મહેલમાં કુળાણુ થઇ રહ્યું. કેકિલાને એક અનુચરે આવી ખબર આપી કે—

“ઉમંગવ કનકકાન્તનું કોઇ અદમાજે કાલ રાત્રે ખૂન કર્યું છે. સાસ મળી આવી છે.”

તે તેની સાથેજ કેકિલા બેહોશ થઇ પૃથ્વી પર પડી.

પ્રકરણ ૫ મું,

“કોનો હાથ ?”

પાપીના પોળાર ને ધર્મિ ધણા ખાય,
દિવાળી લુચ્યાતણી એ કળિયુગનો ન્યાય.

કલકત્તાને! સુપ્રસિદ્ધ ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર આજે સહવારમાંજ ન્યુસ-પેપરમાં માથું ઘાલીને બેઠેલો છે. તેના મ્હોડામાંની ચીરટનું બુંમળું ભગ ભગ ધુમાડા કાઢી રહ્યું છે. ત્યાં તો છાપામા એક લખાણ પર નજર પડતાંજ તેના મ્હોંમાંની ચીરટ અચેતન એમને એમ ઠરી મઠ. તેણે ચસ્મા લગાવેલું માથું જરા વધારે નીચું ખોસ્તું, અને ઉતાવળથી તે લેખ વાંચવા માંડ્યો.

“ગઇ કાલે રાત્રે થએલો પેલો વિચિત્ર અવાજ મૃત્યુધંટ.”

“ઉમરાવ કનકકાન્તનું બેદભયું ખૂન.”

“આજ દશ દશ વરસ થયાં ખૂલાયલો પેલો મૃત્યુધંટ કાલે દિવસે બે વાર સંભળાયો હતો. ઉમરાવ કનકકાન્ત પોતાની પાછળ નવું વીંછ કરી રાત્રીએ નિદ્રા લેતા હતા. કેવાય છે કે કોઇ વ્યક્તિએ તેમને તે રાત્રિના બહાર ન નિકળવાની ચેતવણી આપ્યા છતાં, તેઓ અવાજની શોધાર્થે બહાર ગયા હતા. જ્યાં તેમનું કોઇ બેદભરી રીતે ખૂન થયું છે. મરનાર ઉમરાવના અંગ પર લોહીના ડાઘો પડેલા છે. તેમના પેટમાં અર્ધું ખંજર ઉંડું ઘોંચવામાં આવેલું છે. મ્હેલથી થોડેજ દૂરથી તેમની લાસ મળી આવી છે.”

ઉપરની હકીકત વાંચતાંજ દેવેન્દ્રે કપાળ પર ઠર ઠોકરો. “અસ! મ્હારે એ લાસની પૂરતી તપાસ કરવીજ જોઈએ.” એમ બોલતાંજ તેણે છાપાને ટેબલ પર પટકયું. બહાર જવાના કપડા પહેરી તૈયાર થતાંજ એક નોકરે આવી ખબર આપી કે બહાર કોઇ આવેનું છે. અને તે જણાવે છે કે કોઇ ખાસ અમત્યના કારણસર તે આપને હમણાં હમણાં મળવા માંગે છે.

“જા તેમને જણાવ કે અત્યારે તેઓ કોઇને પણ મળી શકે એમ નથી. કલાક રહીને આવે.”

“પરન્તુ ડિટેક્ટીવ સાહેબ જરા થોભો.” કે’તાંજ તે વ્યક્તિ કે જેને આપણે કનકકાન્તનું વીલ કરનાર વકીલ સુરેન્દ્રનાથને નામે ઓળખીએ છીએ, તેણે ત્યાં પ્રવેશ કર્યો.

“આપ કાણ છો ? અને અહીં શા માટે આવ્યા છો ? જે કંઈ કે’વાનું હોય તે જલ્દી કહી નાખો, મ્હને હાલમાં મુદ્દત નવરાસ નથી.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“દેવેન્દ્ર બાપુ ! જે કનકકાન્તના ખૂનની શોધ કરવા તમે જાવ છો, તેનીજ થોડી ખબર આપવા હું આવ્યો છું.” આટલું કહી તે આવનાર વ્યક્તિ સુરેન્દ્ર, દેવેન્દ્રના મ્હોડા પર શા બાવ થાય છે, તે જોવ થોભી. પરન્તુ વાંચક ! એક અજાણ્યાને મ્હોડે પોતાના અંતરની વાત બહાર પડવા છતાંજ દેવેન્દ્રે કોઇપણ જાતનું આશ્ચર્ય દેખાડ્યું નહિ. શું દેવેન્દ્ર સુરેન્દ્રને ઓળખતો હશે ? કો’ને ખબર ? પરન્તુ એટલું તો માનીજ લેવું પડશે કે સુરેન્દ્ર દેવેન્દ્રને સારી રીતે ઓળખતો હોવો જોઈએ, નહિ તો દેવેન્દ્ર ક્યાં જવા તૈયાર થયો છે ? તે સુરેન્દ્ર શું જાણે ? સુરેન્દ્રને દેવેન્દ્ર સાથે કશો સંબંધ ન હતો, તો પછી સુરેન્દ્ર

દેવેન્દ્રનું ઘર ક્યાંથી શોધી કહાડયું? આ સર્વ ખુલાસો એની મેળેજ માલમ પડશે.

“ત્યારે તમારું નામ ?”

“સુરેન્દ્રનાથ ! હું કનકકાન્તનો વહીવ.”

“ત્યારે વીલ તમારી પાસે હશે, નહિ વાર ?”

“જી. હા. ને હું તેનેજ માટે આપને મળવા આવ્યો છું. આપની સલાહની મને જરૂર છે. કનકકાન્તના એકાએક ખૂનની વાત તો તમે સાંભળી હશે ? નહિ વાર ?”

“હા મહેં તે હમણાજ છાપામાં વાંચી.”

“તો હવે આ વીલના લખાણ મુજબ ગાદીપરનો સર્વ હક્ક કેશવકાન્તનો છે. પરન્તુ કનકકાન્તના મૃત્યુ પાદ એક પન્સ મુધીમાં જો કેશવકાન્તનો પતો ન લાગે તો ખીજી કલમ મુજબ સર્વ માલમિલકતની સોંપણુ શ્રીમતી કોકિલાગૌરીને કરવી.”

‘અને તેને શોધી કાઢવાનો કેસ તમે મદાર હાથમાં મકવા માગો છો, એમજને ?’

“હા.”

“પરન્તુ મી. સુરેન્દ્રનાથ ! તમને ક્યાં ખબર છે, કે કેસ તમારી પહેલાંનોજ મારા હાથમાં મકાયશે છે. મરનાર કનકકાન્ત જતેજ કલકતા આવ્યા હતા. અને કેશવકાન્તના જીવવાની આશા પણ મહેંજ એમને આપી, વીલ ફેરવવા કહ્યું હતું. એ કાર્યનો ભાર એમણે પોતાની મેળે પહેલેથીજ મારે શીર મૂક્યો છે. જુઓ.....” કહી દેવેન્દ્રે કનકકાન્તની સહીવાળો કાગળ કાટના ગજવામાંથી કાઢી બતાવ્યો.

“એમ છે તો તો સોના કરતા પીળું. પરંતુ તમારું શું એમ માનવું છે કે કેશવકાન્ત હજી જીવતો હશે.”

“તે કેમ કે’વાય ? પૂરતી તપાસ કીધા વિના કંઈ પણ સંતોષ કારક જવાબ ન દેવાય.”

“પરંતુ તમે એટલુંએ નથી જોઈ શકતા કે જો એ જીવતો હોય તો પછી કનકકાન્તના મૃત્યુની ખબર પડતાંજ એ માદીનો હક્ક સાબીત કરવા ખહાર કેમ ન પડે ?”

“કદાચ ખબર નહિ પડી હોય !”

“નહિતો પણ અત્યાર સુધી ખુલ્લા ન થવામાં એને શું કાયદો હશે ?”

“એમાંજ કોઈક ડોકો ભેદ છે. મારા ધારવા પ્રમાણે તો જેમને હાથે કેશવ ગૂમ થયો તેમનેજ હાથે કનકકાન્ત માર્યા ગયા હોવા જોઈએ. કેશવકાન્ત હાલમાં ખહાર નહિ પડે એજ એને મારે સલામતી બચું છે.”

“તો મ્હારે શું કરવું ?”

“હાલમાં વીલ ખરાબર સાચવી રાખો. એક વર્ષ બાદ તે રદ કરી કોકિલાગૌરીને તમે રાણીપદ આપી શકો છો. પરંતુ હાલમાં તો નહિજ.”

“ત્યારે તમને લાગે છે, કે તમે એક વરસમાં કેશવને શોધી કાઢશો.”

“જીવતો હોય નો જરૂર.”

ને તે પછી તેઓ છુટા પડ્યા. દેવેન્દ્ર કોકિલાગૌરીને મળ્યો. કનકકાન્તના પત્ર તેમને બતાવ્યો, અને કેશવકાન્તને શોધી કાઢવા સાથે કનકકાન્તના ખૂનની શોધ કરવાનો કેસ હાથ ધરવા જણાવ્યું. કોકિલાગૌરી સમિતિ મળતાંજ તેણે મૃત કનકકાન્તની લાસનું ખારીક નિરીક્ષણ કર્યું. કોકિલાગૌરીને દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“તમારા પતિને કેટલા કેટલા મિત્ર હતા ?”

“કેવળ એકજ...”

“તેમનું નામ ?”

“મનમોહનરાય.” (તદ્દન જુકું !)

“અને શત્રુ ?”

“કોઇ નહિ. પરંતુ હમણાં હમણાં થોડા દિવસથી મનમોહનરાય ને એમને શત્રુતા થઇ હતી.”

“કારણ ?”

“સાંભળો.” અને તે બાદ મધુરી ને મેના પર બાડાને માટે તકાદો, મનમોહને પોતાના ઘરમાં લઇ જઈ તેમને રાખવા, અને મનમોહને “જોઇ લઇશ” શબ્દનો ઉચ્ચાર કરવો, વગેરે અથથી ઇતિ ઇતિહાસ કહી સંભળાવ્યો. વાંચક ! તને શંકા થશે કે આ વાતની કેકિલાને ક્યાંથી ખબર ? જવાબમાં એટલુંજ કેવાનું કે અનેકો તમામ ખનાવ જે દમનકાન્તને મ્હોડે કનકે સાંભળ્યો હતો, તે તેણે કેકિલાને કહ્યો હતો. અને તેથીજ કેકિલા આ વાત જાણતી હતી.

“વારું ત્યારે તમને એ સિવાય બીજા કોઇના ઉપર શકે જાય છે ?” કેકિલાની તમામ બિના નોંધી લેતાં દેવેન્દ્રે પ્રશ્ન કર્યો.

“નહિ !”

“વારું ! આ ઘરમાં અવરજવર કોની છે ?”

“હું, અને કોઇ કોઇ વાર મ્હારો બાઇ કુંજવિહારી તથા દમનકાન્ત.”

“એ સિવાય ?”

“કોઇ નહિ.”

“મનમેહન અહીં કોઇવાર આવેલો ?”

“ના.”

“ત્યારે તમે એ કનકકાન્તનો મિત્ર છે, ને પછી શત્રુતા થઇ, એ બધી વાત ક્યાંથી જાણો ?”

“મારા પતિએજ મને એ કહી હતી.”

“હશે ! નવું વીલ કરનાર વકીલ મી० સુરેન્દ્રનાથને તમે જાણ્યો છો?”

“નહિ. મહેં એમને જોયાજ નથી. કેવળ એમનું નામ માત્રજ સાંભળ્યું છે.”

“કનકકાન્ત સાથે એમને આ અગાડિંતા પગિય ખરો ?”

“નહિ.....પરંતુ દમનકાન્તના એ ખાસ વકીલ છે. અને એમની બલામણુ એ વારંવાર મારા પતિને કરતા હતા.”

“વારું ત્યારે તમારા પતિના ખૂન પછી વકીલ તમને વીલ બાબત મળ્યા હતા ?”

“હા ! મારી સંમતિ લીધા પછીજ તેઓ આપને ત્યાં જવાનું કહી, ગયા હતા. આપને તો એ મળ્યા હશે ?”

“હા.”

“અને લો એ આ આવ્યા.”

સુરેન્દ્ર અને દેવેન્દ્રે પરસ્પર હાથ મિલાવ્યા, પછી તેઓ બંને ફરી એક વાર લાસને જોવા લાગ્યા. ત્યાં સુરેન્દ્રે દેવેન્દ્રને કંઇક શક પડતી એ ચીજ લાસનું શરીર ખસેડી દાંડી બતાવી. દેવેન્દ્રે તે ઉપાડી...તે શું હતી એક સોનાનું ખોરીઉં, અને એક રેશમી રૂમાલ. રૂમાલને ચારે ખુણે રેશમના દોરાથી બરેલો એકજ અક્ષર હતો.

અને તે “સ.” પેલા સોનાના બોરીયાપર કોતરેલો અક્ષર હતો “મ.” દેવેન્દ્રે સુરેન્દ્ર સામું જોયું. દેવેન્દ્રે પૂછ્યું ! સુરેન્દ્રકુમાર તમને આ અક્ષર ઉપરથી આ કેસની સાથે સંબંધ રાખનાર માણસોના નામની ખબર છે ?”

“જી...કેવળ એક.”

“શું ?”

“આ “મ” અક્ષરવાળું બોરીઉં કયા તો મનમોહનરાયનું હોવું જોઈએ ? ક્યાં તો તેના મિત્ર મહેન્દ્રનું ?”

“તેને મિત્ર પણ છે, વળી ?”

“હા. જી. અને મહેન્દ્ર કાલે રાત્રે ખૂન થયા પછી અહીંજ નથી. ઘરમાંથી એમ ખબર મળી છે, કે તે મહેન્દ્રને મળવા મધુપુરી ગયો છે.”

“ઘરમાં કોણ છે ?”

“તેને પતિ ગણી ચ્હાનાર બાળા મેના, મેનાની માતા મધુરી, અને તેની પોતાની મા. એ ત્રણ.”

“આ વાતની તમને ક્યાંથી ખબર ?”

“હું’યે આ કેસમાં રસ લઉં છું. અને મળી આવે એટલી ખાતમી મેળવવા મહેનત કરું છું.”

“હીક હવે તમારે જવું હોય તો જીવ-પરન્તુ મહેનત મળતા રે’જો... આપણે એકમેકની શોધ એકઠી કરી વિચાર કરશું.”

“જીવી હમ્મણ.”

અને તે પછી સુરેન્દ્ર છૂટો પડ્યો. હવે દેવેન્દ્રે કોકિલા તરફ ફરી ફેર્યું.

“તમને ‘મ’ પર મધુરી, મહેન્દ્ર ને મનમોહન સિવાય કોઈ ચોથા નામની ખબર છે?”

“નહિ.”

“અને રૂમાલના ‘સ’થી શરૂ થતા નામની?”

“નહિ.”

“વારું તો હવે સાંભળો! આ ‘મ’ નામ ભોરીયા પર હોવાથી તે પુરૂષ જાતિ ઉપરજ શંકા લાવે છે. એટલે મધુરી આ વાતથી અલગ રહે છે. હવે રહ્યા એ જણા. મનમોહન ને મહેન્દ્ર. અને એમની શોધ કરવા હું જાઉં છું. ભોરીયાનો અક્ષર અને રાતોરાત પલાયન જોવાં શકે મનમાં સજ્જડ થાય છે, કે મનમોહનનોજ આ કામમા હાથ હોય! વળી તમારા કે’વા મુજબ એ થોડા દિવસથી કનકકાન્તના વર્તનને માટે દમન સાથે “ઉમરાવને ને તને જોઈ લઈશ” બોલી ગયો હતો. હવે રહી કેવળ આ રૂમાલની વાત. અને તે “સ” એટલે કોણ? આ વાતોના બેદ જણ્યા પછીજ નિશ્ચયતાથી કંઠી શકાય કે ખૂનમાં

“કો’નો હાથ?”

પ્રકરણ ૬ ઠું.

“મનમોહન ખૂની.”

નિર્દોષ પશુ જ્યાં દૈવ કાપે ત્યાં પછી દંડાય છે,
હો નિરપરાધી ! કાયદાની ખારીમાં સપડાય છે.
જેને તજ છે દૈવ તેને તજ દુનિયા જાય છે,
સવળાં દીધેલાં દાવ પશુ અવળાં દુદૈવે ચાય છે.
પાસા પડે પોખાર સારે મંજ મર્યા ખાય છે,
જે કામના દાણા ફૂંકાયે તે નકામા જાય છે.

રાત્રિ સમ સમ વ્યતિત થતી હતી. અજવાળાનું તો પૂછવું જ નહિ !
મનમોહનના ઘરમાં અસારે મનમોહન દેખાતો નથી, પરંતુ અંદરથી
વારંવાર ઓઝોની વાતચીતના ખોલ સંભળાયા કરે છે. ત્યાં એકાએક
પવન આવવાને માટે ખુલ્લી રાખેલી ખારીમાંથી મનમોહનના ઘરમાં
એક સફેદ કાગળ ફેંકાયો. આરામચેર પર આડી પડી ચીમનીના
અજવાળામાં ચોપડી વાંચી રહેલી ધરની એક અખળાના ખોળામાં
તે આવી પડ્યો. તેણીએ તે ઉપાડ્યો. હવે સધળાની નજર તે કાગળ
ઉપર પડી. કાગળ વંચાયો. વાંચતાંજ એકખીળના મોહાના
ભાવો ફરી ગયા. તે ચોપડી વાંચનાર રમણીના મુખમાંથી
એટલાજ શબ્દો સરી પડ્યા—“મનમોહન ખૂની ?” હા-હા-હા-હા.
પરંતુ બીજીજ પળે તેના હાથમાંથી કાગળ હેઠો પડ્યો. એટલામાં
એક પુરૂષ વ્યક્તિએ અમરતુ અડકાવેલું ઘરનું ખારણું ખોલી પ્રવેશ

કર્યો. ધરની રમણીઓ વસ્ત્રો દીકઠાક કરી સાવધ થઇ ગઇ. કેવળ પેલો પત્રજ જમીન પરથી ઉંચકી લેવાનું બાન કોઇને ન રહ્યું. ચોપડી વાંચનાર રમણીએ અણજાણ્યા પુરૂષને ધરમાં દાખલ થતો તેતાંજ ધુંધટથી પોતાનું મુખ છુપાવી દીધું. પરંતુ બીજીઓએ તેમ કંથું નહિ. એક સોળ વરસની બાળાએ આવનારને સવાલ કર્યો.

“કોણ ?”

“કોઇ નહિ !”

“આપનું નામ ?”

“ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર !”

તે તેની સાથેજ ધરની તમામ રમણીઓના દીલમાંથી એક જખરજસ્ત કંપારી છૂટી ગઇ.

“તમારે ગમરાવાની કંઇજ જરૂર નથી, કનકકાન્તના ખૂનની તપાસનો કેસ મારા હાથમાં મકાયલો હોઇ તેની શોધ કરવા મારે અત્યારેને અત્યારે અહીં આવવું પડ્યું છે. હા ! વાં ! મી. મનમોહનલાલ ધરમાં છે કે ? કેમ ?” દેવેન્દ્રે પ્રશ્ન કર્યો.

“નહિ ! એ ગઇ દાસેજ રાત્રેજ એમના મિત્ર મહેન્દ્રકુમારને મળવા મધુપુરી ગયા છે.” એક પ્રાંઠાએ જવાબ વાળ્યો.

“વાં ! ત્યારે મારે થોડુંક પૂછવું છે, તે હું પૂછું ?”

“પ્રુશીયા ! જાણતા હોઇશું એટલું અવશ્ય જણાવીશું.”

“પ્રથમ તો તમારા બધાની ઓળખાણુ આપશો ?”

“હા ! હું મનમોહનની આશ્રિત માતા મધુરી. આ સોળ વર્ષની બાળા તે મારી પુત્રી મેના. અને આ સામે મારાથી સે’જ વધુ

ઉમરના જણાતાં નિદ્રા લેતાં તે મનમોહનની માતૃશ્રી છે.” પ્રૌઢ મધુરીએ દેવેન્દ્રને ઓળખાણ આપી.

“અને પેલાં બહેન કાણ ?” દેવેન્દ્રે કુંચિત્વાલી રમણી પ્રતિ અંગુલી દર્શાવી પૂછ્યું.

“એમનું નામ સરોજની. એ મહેન્દ્રકુમારના નવ-વધુ મનમોહન ને મહેન્દ્ર મધુપૂર ગયા છે. થોડા દિવસમાં જાતે આવીને લઈ જઈશ કહી મહેન્દ્ર એને અહીં મૂકતા ગયા છે. સાસરવાસમાં પ્રથમ યગલું હોવાથી એ જરા શરમાય છે.”

“તમારે જુઓ હવે ! મારે કાયદાની રૂએ તમને કેવું પડે છે કે મરનાર ઉમરાવની લાસ આગળથી બે વસ્તુ મળી આવી છે. જેમાંના એકપર મનમોહનરાયના નામનો પ્રથમ અક્ષર છે. વળી જે રાત્રિના ખૂન થયું તેજ રાત્રિએ એમનું કર્ણાવતી છોડી જવું, અને થોડા દિવસ અમારું તમારે મારે હમનઠાનત સાથે થયેલી તકરાર, વગેરે પુરાવા જેતાં મનમોહન કાયદાની બારીમાંથી કાઢપણ ઉપાયે બચી શકતો નથી. એને પકડવા હું આવ્યો છું. પરંતુ અફસોસ ! હવે મારે મધુપૂર જવું પડશે.”

“મનમોહન ખૂન ?” મેના સદાળી બોલી.

“હા ! અને સરોજની બહેન ! દીલગીરી સાથે મારે બીજી વાત પણ જણાવવી પડે છે કે લાસ પાસે પડેલા જે રેશમી રૂમાલ મળી આવ્યો છે, તેના ઉપર આપના નામનો પ્રથમ અક્ષર ‘સ’ છે. હું નથી માનતો કે આપ આ વાતમાં સામેલ હો ! કારણ તમે હમણાંજ ખરણીને આવલાં લાગો છો. જતાં દીલગીરી સાથે હાથમાં તો મારે

હાચારીથી માન્યેજ છૂટકો ! કારણ “સં” ઉપર આ કેસમાં સંડોવાયેલું
ખીજું કોઇજ નથી !”

“ક્યાં છે તે રૂમાલ ? જોઈ વાઈ ?” યુવાન મેનાનો પિ-તા હવે
ઉછળ્યો.

“આ રહ્યો જુઓ ! એમને બતાવો ! એ ઝોળખી શકે છે કે
નહિ ?”

મેનાએ દેવેન્દ્રના હાથમાંથી રૂમાલ લઈ સરોજનીને આપ્યો.
દીવાની પાસે લઈ જઈ તે બરાબર ધારી ધારીને તપાસતાં તથા
તેના ખૂણા ઉપર ભરેલા અક્ષર જોતાંજ સરોજની બોલી પડી. “આ
તમને ક્યાંથી મળ્યો ?”

“મરનારની લાસ પાસેથી. કેમ એ તમારોજ છે કે ?”

“નહિ ! જરા પાસે આવો ! કહું !”

દેવેન્દ્ર પાસે ગયો. સરોજનીએ ધીરેથી તેના કાનમાં કહ્યું.

“સરસ્વતી.”

“શું ?” દેવેન્દ્ર ચકિત થઈને સરોજનીના મોઢા ગમીજ જોઈ
રહ્યો.

“કેમ ? આજ તો એને સારી રીતે ઝોળખ્યો છો !”

“પેલા શરદ્દની બહેન.....?”

“ધીરે ! દેવેન્દ્ર સાહેબ ! ભોંતતે પણ કાન હોય છે. ખુલાસાવાર
વાત કરવી હોય તો પાસેના ખંડમાં આવો.”

દેવેન્દ્ર ને સરોજની બેઠ પાસેના ખંડમાં, ગયા; ને વારતે વળગ્યાં.

“પેલી ! મધુપુરીની નાટક કંપનીની નાયિકા ને પ્રખ્યાત શ્રાંગના
તેજ એને ?” અધિરા દેવેન્દ્રે અધુરી વાત ઉપાડી.

“હા ! હા ! મર્મભીમંતના ખૂની પેલા શરદ્યંત્રની બહેન એજ.”

“તમે એ બધું ક્યાંથી જાણો ?”

“મહાઈ મહીયર મધુપૂરી છે.”

“આ રમાલ એનોજ છે એની શી ખાત્રી ?”

“હું જ્યારે દસ વરસની બાલિકા હતી, ત્યારે એ સરસ્વતી મહારી જોડેને ઘેરજ રહેતી હતી. હું વારંવાર એને ત્યાં રમવા જતી હતી. એક દીવસ અમાનક હું એને ત્યાં જઈ પડી, જ્યારે તે આજ રમાલના છોડાઓ પર ‘સ’ નામ રેશમને દોરે ગુંથા રહી હતી.”

“વાતને કેટલો વખત થયો ?”

“આજે દસ વરસ થયા. ત્રણ છોડા ગુંથાયલા હતા, અને ચોથો અધુરો હતો. એણે મહને તે... ‘જોને સરોજ ! કેવોક ગુંથાયો છે ?’ કહી જોવા આપેલો. અને એ મહને હજીયે યાદ છે.”

“એને વિષે વધારે કંઈ જાણો છો ?”

“નહિ. તે પછી તરતજ એના માધ્યમે ખૂન ‘ક્રમું’ તમે એને શોધવા પ્રાછળ પડ્યાં, અને એ જાન બાદજો નાસી ગયા. ત્યારબાદ પાંચ વર્ષ રહીને એટલે પંદરમે વરસે મહારાં લગ્ન લેવાયાં, અને આજે વીસમે વરસે મહેં પ્રથમજ સાસરવાસ માંલો. હું ધાંડું છું કે એ વાતને જોકે દસ વરસ વીતી ગયા, છતાં હું ભૂલી નથી.”

“વાત તો બરાબર મળતી આવે છે.” દેવેન્દ્ર સ્વગત બબડ્યો.

“તમારા પતિને અહીં આવવાને કેટલો વખત થયો ?”

“મહને સાથે તેડી અહીં તાર દિલસાથી તેજો આવ્યા છે, પરંતુ કંઈ અમલના કામગીર તે અને મનમોહન બાદ આજ મળ્યા છે.”

દેવેન્દ્ર આટલી ખબર મેળવી બહાર આવ્યો. તેના મનમાં એજ ઘોળાયા કરતું હતું કે ત્યારે એ રૂમાલ કોનો ? સરોજનીનો કે સરસ્વતીનો ? ત્યાંજ એને પગે પેલો ભેદી કાગળ અથડાયો. દીવાના પૂરા પ્રકાશમાં ચપગ દેવેન્દ્રની આંખોએ તેના ઉપર લખેલા ત્રણ મોટા અક્ષરો “ખાનગી” વાંચી લીધા. તરતજ તેણે તે ઉપાડ્યો. વાંચવાને દીવા આગળ ધર્યો. સરોજની કે જે આ બધું જોતી હતી, તેણે છુંઘટામાંથી મેનાને સંજ્ઞા કરી. મેના સમજી. તેણે પેલો કાગળ દેવેન્દ્રના હાથમાંથી ઝપટ મારી ખુંચવી લીધો.

“વાહ ! કોઇના ઘરના ખાનગી પત્રો વાંચવાનો તમને શો હક્ક છે ?”

પરન્તુ દેવેન્દ્ર કંઈ આની ધમકીથી ડરી જાય એવો માણસ નહોતો. વળી મેનાની ખુંચાવણીથી એનો શક મજબૂત થયો કે કે’ ના કે’ “એમાં કંઈક છે ?” તેણે મેનાની તરફ ફરી કહ્યું.

“જો સીધી રીતે માનભેર પત્ર હવાલે નહિ કરો તો પછી સપ્તાઇની જરૂર પડશે. ખૂનીના તમામ ઘરની જડતી લેવાનો અધિકાર અમને સદાનોજ છે.”

“તો હો ! વાંચો જોડ કેમ વાંચો છો વાર ? નથી આપની બોલો !” મેનાએ હિંમતથી કહ્યું.

“એમ કે ?”

“હા—નહિ આપું, નહિ આપું, તે નહિજ આપું.

કટકા કરો આ દેહના...કાગળ કદી મળશે નહિ,
મેના જીવે છે ત્યાં સુધી...આશા જરી ફળશે નહિ.

ફાંફાં બધા ફાગટ તમારા...ધાકથી વળશે નહિ,
લબી તમારી પાસ મેના....એક ડગ ચળશે નહિ.
મમન્યા ? દેવેન્દ્ર !

(આ) ફાગળ તણી કિંમત ગણું કાયા થકી ભેમલ છે,
દેવેન્દ્રથી ખેડી આપશે એ માનવું એ ભૂલ છે.”
“એમ છે! તો જોકે છું કે ફાગળ લખતે તુંયે કયાં જાય છે ?
ઝાલીમ જીવ્શી જેર કંઠકો થઇ ગયા આ હાથથી,
તો શા હીસાબે? કાણુ તું તે કામલાંગી એક સ્ત્રી ?
જે’નું સૂણીને નામ ખૂનીને ધુળરી છૂટતી,
દેવેન્દ્રના તે હાથનો ત્હેં ઝપાટો જોયો નથી.”

“અને તમે પણ દેવેન્દ્ર !

ખતી બલા જોયાં હશે, લાખો સ્ત્રીઓ નિર્ભી હશે,
પણ આજ આ મેના સમી તો જવસ્તે જોઇ હશે.
ને તે છતાં જો મનનો ઝોરીઓ બાકી રહી ગયો હોય તો.
જોઇ લેજો...કે...

દેવેન્દ્ર જીતે છે પછી કે વિજયી મેના થાય છે,
કો’નું વચન રે’છે ? વહેલું ફેક કો’નું થાય છે ?
દેવેન્દ્ર પણ અબળા અગાડી છેક ગોથાં ખાય છે,
અબળા બને પ્રબળા પછી કોથી નહિ જીતાય છે.”

“એમ છે તો જોકે છું કે કેમ નથી આપતી ?” કો’તાંજ
દેવેન્દ્ર મેનાના હાથમાંથી ફાગળ ખુચવવા ગયો. એટલે ચતુર મેનાએ
ફાગળ સરોજનીની પ્રતિ ફેંકી દીધો. સરોજનીએ તેને ચીરી ચાર.
કટકા કરી બારી વાટે ખહાર નાખી દીધો, અને દેવેન્દ્ર હવે ખહાર.

દોડ્યો. ચોર ફાનસના પ્રકાશમાં તેણે તે ચારે કટકા શોધી તેને પાસે ખાસે ગોઠવી વાંચી લીધું. તેમાં શું હતું ?

“ઢાલી મેના...”

તમારું કરેલું અપમાન હૃદયમાં સાધ્યા કરવાથી આજે મધુપુરી જતાં મહેં રસ્તામાંજ વૈર વાળ્યું છે. કેશવ હવે થોડા દિનનો મહેમાન છે. પછી એની જગ્યા લામ્ર ગાદીવારસનો પ્રપંચ રમવો સરળ થત પડશે. કનકકાન્ત ઠાર થયો છે.

લી. સદાનો ત્હારોજ. “મનમોહન-”

તા-ક૦ પત્ર વાંચીને તરત ફાડી ફેંકી દેને.

પત્ર વાંચી કટકા ગળવામાં મુકતો દેવેન્દ્ર, સીગારેટ ચેતાવી બુમાડા કાઢવાના કામ પર લાગ્યો. “નકકી “સ” ઉપરનું નામ સરસ્વતી નહિ પરન્તુ સરોજનીજ હોવું જોઈએ. કારણ મનમોહનની સાથે એન સંબંધ લાગે છે. નહિતો સરસ્વતીને એ ક્યાંથી ઓળખે ? દસ વરસની છોકરીને દસ વરસની વાત યાદ રહે ખરી ? જો મારું ધારવું હવે સાચું પડે તો સરોજની એજ સરસ્વતી અને મહેન્દ્ર એજ એનો ભાઈ શરદ્દયંદ્ર હોવો જોઈએ. મનમોહન એનો મળતીયો હોવો જોઈએ.” આવી આવી અટકળો બાંધતો તે ઝપાટાબંધ સામે નદી કિનારે દોડ્યો. કારણ ? તેને કોષક ત્યાં ફરતું હોવાનો ભાસ થયો.

વાંચક વીરા ! તને શું લાગે છે ? દેવેન્દ્રનું ધારવું ખરું પડશે ? આટઆટલા પ્રમાણે મળ્યા પછી મનમોહન પર સૌ કોઈને શક આવે એ દેખીતું છે. ત્યારે શું હશે !

મનમોહન ખૂટી ? પ્રશ્ન જાણે.

પ્રકરણ ૭ મું.

“હોતનો મહેમાન.”

જશના મૂખ્યાં જીવડાં! જીવ કોઇ દી બોય,
કોઇ સવાયા કોઇથી આ દુનિયામાં હોય.
માથું મૂકીને લહે...તોજ પછી જતાપ,
પછી પછીને પગ મૂકીએ...કહ્યાં કોઈર ખાય.

કિટકટીવ દેવેન્દ્ર ને કાળી આકૃતિની પાછળ દોડ્યો હતો, તે કાળી આકૃતિ ઝપાટાબંધ પગલા ખરતી એક મકાન પાસે આવી, ત્યાં થોભી. તેને ખબર ન હતી કે પાછળ દેવેન્દ્ર પડેલા છે. જો કે અજવાળીયાની રાત હોઇ ચંદ્રની સંપૂર્ણ ચાંદની હતી, છતાં દેવેન્દ્ર એ અજાણી મૂર્તિને ઓળખી શક્યો નહ. તેનું મહો તે આકૃતિની પાઠ પાછળ હોવાથી તે પારખી પણ શું શકે? ધીરેથી તેણે ગળવા-માંથી નાનો છૂપો કેમેરા કાઢ્યો. ગોઠવી તેને તૈયાર રાખી તે જોતજોતામાં તે પુરુષ વ્યક્તિની સામે જઈ ઉભો, અને તરતજ ચાંપ દબાવી છબી ખેંચી લીધી. હજી તો પેલી વ્યક્તિ દેવેન્દ્રને બાજી કેમેરા ખુંચવી લે તે પહેલાં તો દેવેન્દ્રે તે ગળવામાં મૂકી દીધી. છબી લેવાને માટે તે પુરુષ વ્યક્તિએ દેવેન્દ્રની સાથે જખરી બાથમ-બાથ ચલાવી. દેવેન્દ્ર જો કર્ણાવતીનો ભોમીઓ હોત ને કનકકાન્તના સંબંધી માણસોને ઓળખતો હોત તો આ માણસનું મહોં જોઈ

સ્હેલાઈથી પારખી શકત કે તે કોણ છે ? પરંતુ ખુલ્લું મોં જણાવા
 છતાં પણ તે તેને ન ઓળખી શક્યો. દેવેન્દ્ર સાથે બાથ ભીડનાર
 માણસ પણ જોવા તેવો ન હતો. એવામાં તે વ્યક્તિનો દાવ શવતાંજ
 તેણે દેવેન્દ્રને જમીન પર પટક્યો. દેવેન્દ્ર હજી ઉભો થઈ ગજવામાંથી
 પિસ્તોલ કાઢે ને અગાઉ તો તે અદ્રશ્ય થઈ ગયો. દેવેન્દ્રે ધૂળવાળાં
 કપડા ખંખેર્યાં. તે નદીના પૂલ પર ગયો. પૂલના એક ભાગ પર
 જમણો હાથ ટેકરી વિચારમાં ને વિચારમાં તે થોડી વાર ઉભો.
 “એરે કોઈવાર જાણે જોયશે ન હોય તેમ જણાય છે ? પરંતુ
 ખરાબર યાદ નથી કે ક્યાં ? અને ક્યારે ? હશે ! પરંતુ એ અત્યારે
 એ મકાન પાસે શા માટે ઉભો હશે ? લાવ એ મકાન કોનું છે,
 અને અંદર શું થાય છે ? તેની તપાસ કરું ?” આમ વિચાર આર-
 તાજ તેણે જવાને પાછા પગ ઉપાડ્યા થોરેક જમ વળી તે અટક્યો.
 આગળ પગલા ન ભર્યાં. પેકો ફોટો જોવાનું મન થઈ આવ્યું.
 હજી તો ગજવામાં દેવેન્દ્ર હાથ નાખે છે...ત્યાં તો કોઈએ પાછળથી
 આવી દેવેન્દ્રના પગ ઉચકા લઈ ધડકો માર્યો. એચિંતા ધડકાથી
 પૂલના એક બાજુ પર ઉભેલો દેવેન્દ્ર કુર્ચાવનીના અગાધ ઉંડા જગમા
 ઉચેથી પડ્યો. જળમાં એક જખરજસ્ત ધમાકો થયો, અને કોઈતો
 ખડખડાટ હાન્યધ્વનિ કાને આવ્યો. બસ...તે પછી સવળી ચાન્ત
 થઈ ગયું. વાંચક વીરા ! તારી જીસાસને વધુ ન લંબાવતા જણાવી
 દઉં છું કે જે વ્યક્તિનો ફોટો દેવેન્દ્રે ખેંચી લીધો હતો તેજ એ
 વ્યક્તિ હતી. થોડીવાર સુધી તે વ્યક્તિએ નીચે પાણીમાં જોયા ક્યું.
 તેણે પાણીપર કાળી વસ્તુ તરતી દીધી. નકકી એ દેવેન્દ્રનીજ લાસ
 છે, ધારી કદાચ દેવેન્દ્ર જીવતો નીકળે એ આશાથી તેણે પણ પોતાનો

ફાટો હસ્તગત કરવા પાણીમાં ભુરકો માર્યો, આ ઉપરથી વાંચક સમજી શકશે કે તે વ્યક્તિનો વિચાર દેવેન્દ્રને જાનથી મારવાનો નહિ હતો, પરંતુ ફક્ત પેલી છપ્પીજ મેળવવાનો હતો, અને તેને માટે તે પણ પાછળ પડ્યો. દેવેન્દ્રને બહુ તરતા ન્હોતું આવડતું. પરંતુ આ પડનાર વ્યક્તિ પ્રચંડ હોઈ સારી રીતે તરી જાયતી હતી. બેઉ સરિતાના ઉંડા જળમાં પડ્યાં. વાંચક ! પછી એમનું શું થયું ? તે વાંચવું હોય તો ખોલ આગળ પાનું. દેવેન્દ્ર કાળનો કેળીયો થયો કે નહિ ? મહોતના મુખમાંથી ગયો કે નહિ ? કે થયો હશે, એ સદાને માટે “મૃત્યુનો મહેમાન.”

પ્રકરણ ૮ મું.

“ભૂલભૂલામણી.”

આંટીધુંડી એટલી ઉંડી ના સમજાય,
મેદી ભૂલભૂલામણીનો નહિ પાર પમાય.

કર્ણાવતી નદીમાં દુસ્મનને હાથે પડેલા દેવેન્દ્રની દશા આપણે વપાસીએ. દેવેન્દ્ર જળમાં પડ્યો. પ્રથમ વાર પડતાંની સાથેજ તેને નદીના પાણીએ ઉચે ફેંક્યો. દેવેન્દ્ર હજી હોશમાં હતો. તેણે વરતળ પાણીમાં ડૂબકી મારી, શરીરપરનો કોટ કાઢી નાખ્યો, અને તે અર-

સામાંજ પેલી કાળી આકૃતિ જળમાં પડી. બાહોશ તરનાર એવી તે વ્યક્તિએ જોતજોતામાં દેવેન્દ્રની લાસ જણાતી એવી તે તરતી ચીજને પકડી. તો તેને માલમ પડ્યું કે તે દેવેન્દ્રનો કોટ હતો. કોટ હાથમાં આવતાંજ તે વ્યક્તિ સપાટાખંધ તરતી તરતી કિનારે આવી. કિનારે આવતાં વારજ તેણે કોટના ગળવામાં પેલો કેમેરો જોવાને હાથ નાંખ્યો. પરંતુ અફસોસ ! તે તેને તેમાં જણાયો નહિ, શ્રમ નકામો ગયો જણી તે વ્યક્તિએ કાંધમાંજ કોટ ત્યાં આગળ ફેંકી દીધો, અને ચાલી ગયો. થોડીવાર બાદ ત્યાં ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર આવી લાગ્યો. પાણીમાં ડૂબકી મારી થોડે દૂર નિકળતાંજ દેવેન્દ્ર પૂરું તરતાં ન આવડતાં સરિતાના અગાધ જળમાં ગુંચવાવા ને ગભરાવા લાગ્યો. દેવેન્દ્ર ડૂબવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યાં તો ઇશ્વરકૃપાએ એક કેળતું હુંહું પાણીમાં તરતું જતું દેવેન્દ્રે જોયું. આ ઇશ્વરી મદદને હાથ દેવેન્દ્રે હરખાતે દૈયે પકડ્યો. તે કિનારે આવ્યો, તો દૂરથી તેણે પેલી કાળી વ્યક્તિને કંઈક કાળી વસ્તુ તપાસતી જોઈ. એ પોતાનો કોટજ છે ધારી દેવેન્દ્ર તે લેવાને આગળ વધ્યો. ત્યાંતો પેલી વ્યક્તિ કોટને જમીન પર પટ્ટી ચાલી ગઈ. દેવેન્દ્રે તરવાતું નહિ શક્ય ધારી કોટ કાંડી નાખતાં પહેલાંજ પેલો કેમેરો કે જેને માટે તેને આટલું સહન કરવું પડ્યું હતું. તે કાંડી લીધો હતો, પરંતુ ભૂતથા પેલું ખોરીયું, રૂમાલ ને કાગળના ઠટકા અંદર રહી ગયાં હતાં. કોટમાં તે સહી-સલામત જોતાંજ તેની આંખો આનંદથી પલકી. કેમેરો લઈ પોતાના ગળવામાં મૂક્યો, અને કોટ પહેરી જલદી પોતાના ઉતારે આવી લાગ્યો. રાત્રિ વિશેષ વ્યતિત થયેલી હોવાથી તે સર્વ મુદ્દાઓને સંભાળી આશીર્વાદ નીચે મૂકી નિદ્રાદેવીના ખોળામાં પડ્યો. સ્થવારમાં

આહપાનાદિથી પરવારતાંજ તેણે બહાર જવાનાં કપડાં પહેર્યાં, અને પેલો ફોટો કેમેરામાંથી ખેંચી કાઢ્યો. કેકિલાગૌરીના મહેલભણી હવે તેણે પગલાં ભર્યાં. રસ્તામાં તે ફોટાને ધારી ધારીને જોતો હતો, પરંતુ કોણ છે ? તે કળી શકતો ન હતો. દેવેન્દ્રે કેકિલાના દિવાનખાનામાં પગ મૂક્યો, તે વેળા કેકિલા પોતાના ભાઈ કુંજવિહારીની સાથે કંઈક ખાનગી વાત કરતી હતી.

“પધારો દેવેન્દ્રભાણુ ! આજ કંઈ અત્યારમાં આ તમને ?” કેકિલાએ ઠાવકે મ્હોડે પૂછ્યું.

“એક અગત્યની વાતથી મેળાવવા” કહી દેવેન્દ્રે એક ભાઈમ્હેનને પેલો ફોટો બતાવ્યો.

“આ...” એક ધીમા ચિગિયારો કેકિલાના મુખમાંથી નીકળી ગઈ કુંજ પણ ઘોળી પૂછી જવો થઈ ગયો.

“આ ફોટાનાં માણસને તમે જાણો છો ?” દેવેન્દ્રે હવે અધિરામથી પૂછી નાખ્યું.

“એજ મનમોહનરાય.” કુંજ તરતજ બોલી પડ્યો, અને હર્ષ-ધેધે દેવેન્દ્ર તે પછી તરતજ મનમોહનને ત્યાં જવું ઉપડ્યો. તે જ્યારે મનમોહનને ત્યાં આવ્યો, ત્યારે તેણે મેના ને મધુરીને રડતી જોઈ દેવેન્દ્રે તેમને આ બાબતનું કારણ પૂછતાં તેમણે એક લાસ પ્રતિ આંગળી બતાવી. દેવેન્દ્ર છોક પાસે ગયો. ઢાંકેલું કપડું ઉઘાડતાંજ એક છલંગ મારી તે ચાર હાથ દૂર ખસી ગયો. તે કોનું શય હતું ? કાલરાત્રેજ મનમોહનને ઘેર જે તેની વૃદ્ધ માતાને દેવેન્દ્રે જોઈ હતી તેનું.

“ જો તમારે ખૂનીને પકડવો હોય તો રડતાં રહી જમ આ કેમ બન્યું, તે મને કહો ? ”

“કાલ રાત્રે તમે ગયા પછી મહેન્દ્રકુમાર મનમોહનની સાથે અહીં આવ્યા હતા. મહેન્દ્રને તરતજ પાશું ફરવાનું હોવાથી તેઓ એમના પત્ની સરોજનીને લઇ તરતજ મધુપુરી ચાલ્યા ગયા. પછી અત્રે બધા સૂઇ ગયા. આજે સહવારે અમે મા-દીકરી ઉઠ્યાં, ત્યારે આ એમની માતાની લાસ સિવાય ખીચુ કંઈ નજરે પડ્યું નહિ.” મધુરીએ જણાવી હતી તેટલી ખીન: જણાવી.

“અને મનમોહન ક્યાં ? ”

“તેની અમને ખબરજ નથી. હું ધારું છું કે એમને આ ખૂની ખબર અમારાથી વહેલી પડેલી હશે. અને તેમની તપાસમાંજ એ ચાલ્યા ગયા હશે.”

આપડો દેવેન્દ્ર આ ખૂનું શું થાય છે ? તે સમજી રાક્યો નહિ. એક એક શોધ કરવા જતાં એક એક ભેદનું પડ વધારે ચઢ્યું જતું હતું. આખરે દેવેન્દ્ર જવાને ઉભો થયો. એટલે રડતી મધુરીએ તેને પૂછ્યું.”

“કેમ ? આવ્યા કેમ ! ને જાવ છો કેમ ? ”

“ત્યારે શું કરું ? આવ્યો તો હતો એક વાતની ખાતમી મેળવવા, પરંતુ જ્યાં તમેજ આ ખીજા દુઃખમા પડેલાં છો ત્યાં શું પૂછું ? ”

“દેવેન્દ્ર ! હવે થયું ન થયું થનાર નથા. આપ શું પૂછવા આવ્યા હતા ? ”

“એજ કે તમે મનમોહનને તો બરાબર જાણ્યો છો ને ? ”

“કેમ નહિ ? આટલો વખત સાથે રહ્યા પછી ન ઝોળખીએ એમ બને ખરું કે ? ”

“તમારી પાસે એમની એકાદ છબી છે ખરી ? ”

“નહિ. મનમોહનરાય કે’તા હતા કે તેઓને છબી પડાવવાનો શોખજ નથી.”

“વાર ! ત્યારે આ છબી કો’ની છે, તે તમે કહી શકશો ? જુઓ.” કહી દેવેન્દ્રે પેલી કેમેરાથી ખેંચી લીધેલી છબી મધુરી અને મેનાની આંખ આગળ ધરી. જેને જોતાજ બેઠ મા-દીકરી એકી સાથે બોલી પડ્યા.

“કાણુ ? દમનકાન્ત ? ”

“દમકાન્ત ?” ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર પણ આશ્ચર્ય પામતો બોલી ઉઠ્યો.

“હા !” મેના હવે બોલી. “અમારા પર જુલમોના વરસાદ વરસાવનાર એ પાપીને અમે સારી રીતે પિછાનીએ છીએ.”

“પરન્તુ તમે જૂલો છો. બરાબર જુઓ. આ દમનકાન્ત નહિ પરન્તુ મનમોહનરાય જાતેજ છે.” દેવેન્દ્રે હવે પોતાની મેળવેલી બાતમાં પર ભાર મૂક્યો.

“નહિ તમે જૂલો છો....આ મનમોહન નહિ પરન્તુ તે પાપી દમનકાન્તજ છે.” મધુરીએ રડવાનું જૂલી જઈ જુરસાપૂર્વક ખાત્રા આપી.

બેદી જૂલજૂલામણીમાં ગુંચવાયલા દેવેન્દ્રને આ શી આંટીધુંટી છે તે સમજાયું નહિ. આ ઈંદ્રજાનો બેદ તે હજુ શોધી શક્યો નહિ. તેને એમજ થયું કે એકજ વ્યક્તિના ફાટાને એક જણ જ્યારે

મનમોહનથી ઓળખાવે છે, ત્યારે બીજાં દમનકાન્તથી ઓળખાવે છે. ત્યારે મારે આમાં શું સમજવું? આ ફેટો કેનો? દમનકાન્તનો કે મનમોહનનો? બસ! અને એ વાતનો નિકાલ લાવવાને મારે જાતેજ એક વખત મનમોહનને જોવા જોઈએ. પરંતુ એ ક્યાં હશે? કદાચ મધુપુરી તો નહિ ગયો હોય? લાવ ત્યાંજ જઈ તપાસ કરું? મળે તો ઠીક છે, નહિ તો પછી એના મિત્ર મહેન્દ્રને મળી આ છપ્પી બતાવું. જોઈ તે શું જવાબ આપે છે? અને આટલું મનમાં નકકી કરી તે સ્ટેશન તરફ જવા ઉતાવળે પગલે દોડવા માંડ્યો. ત્યાં રસ્તામાંજ તેને વકીલ મી. સુરેન્દ્રનાથનો ભેટો થયો.

“હ્યો ઠીક થયું મી. સુરેન્દ્રનાથ! તમે અણીને વખતે મળ્યા. મારે તમને એક વાત પૂછવી છે.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ભલે! પૂછો.”

“તમે આમ ગામરા ગામરા કેમ જણાવે છો? શું કંઈ છે?”

“હા મનમોહન પોતાની માતાનું ખૂન કરી નહાસી ગયો એ વાતની ખબર મને પડી છે.”

“તમને? સુરેન્દ્ર! તમે ક્યાંથી જાણો?”

“તમને મહેન્દ્રે નહોતું કહ્યું કે હુંયે આ વાતમાં રસ લઉં છું.”

“પરંતુ મનમોહનજ ખૂની છે? એ તમે શું જાણો?”

“કાલ રાત્ર મહેન્દ્રે એને નદી કિનારે ફરતો જોયો હતો. અને તે પછી હું એની પાછળ પડ્યો. મને લૂલથાપ-ખવડાવી ટ્રેનમાં બેસી એ નહાસી ગયો. પરંતુ ખબર કાંડતાંજ મને માલમ પડ્યું છે કે એણે મધુપુરીની ટીકીટ લીધી હતી. વળી હમણાંજ મને મનમો-

હનને ઘેર ખૂબર કાંડતાંજ મધુરી મારફત મનમોહનની માતાનું ખૂન થયેલું જણાવવામા આવ્યું. શું આટલી વાત જાણ્યા પછી તમે એમ ન ધારી શકો કે એ ખૂની મનમોહનજ હોવો જોઈએ ?”

“ શી રીતે ? ”

“ ધરમાંથી મોટી રાતના ખન કરીનેજ એ નહાસી ગયો હતો.”
 “ત્યારે તો ખરાખર છે.” બોલતાંજ દેવેન્દ્ર ઉછળ્યો. તમારી ને મારી વાત અક્ષરે અક્ષર મળતી આવે છે. જુઓ ! જે માણસને કાલ રાત્રે તમે જોયો હતો, તેજ મને પણ મળ્યો હતો. અને મહેં તેની છપ્પી પણ ખેંચી લીધી હતી. પરન્તુ આ કર્ણાવતીથી હું અજાણ્યો હોવાથી એ કાચુ છે ? તે હું પારખી શક્યો નહીં. ફોટો નહિ આપવા બદલ તેણે મહને નદીમાં ફેંકી દીધો હતો. પરન્તુ ધધર કૂપાએ હજુ દેવેન્દ્ર ને તે ફોટો બેઠું સહીસલામત છે. જરૂર એ મનમોહનજ હોવો જોઈએ. ઘેરથી ખૂન કરીનેજ તે નિકળેલો હશે. અને મહને નદીમાં ફેંકી દીધા પછીજ એને મધુપુરી નાસી જતો તમે જોયો હશે. જુઓ આ રહ્યો એનો ફોટો ? કેમ એજ કે ?”

‘એજ મનમોહન !’ સુરેન્દ્ર ફોટો જોતાંજ બોલી ઉઠ્યો.

“બસ ! ત્યારે કોઠિલા ને કુંજ ફોટો પારખવામાં સાચા છે. હા ! પણ સુરેન્દ્રનાથ ત્યારે મેના ને મધુરી તો આ ફોટાને દમનકાન્ત જણાવે છે, એનું શું કારણ ? ”

“મનમોહનને જણાવવા ! મી. દેવેન્દ્ર એટલુંયે ન સમજી શક્યા ? દમન આજ કેટલો વખત ચલા અહીં છેજ ક્યાં ? એતો કોઠિલા ગૌરીની રમ્મ લાઇ આજ બે દિવસ ચલા બહારમામ મયો છે. દમન પર આરોપ દોષી દઇ મનમોહનને જણાવી લેવા તેઓ

જીકું બોલે છે. પરંતુ તેમને ક્યાં ખબર છે કે આ સુરેન્દ્ર એમના એકથી વાકેફગાર છે.”

“પરંતુ મનમોહન એની માતાનું ખૂન કરે એમાં એને શું લાભ ? તે નથી સમજતું ?”

“એનું કારણ જાણવું રહેલ છે, મનમોહનની માતા મનમોહન ખૂની છે, તે જાણતી હોવી જોઈએ. અને એ વાત કદાચ તે આપણા જેવાને મહોડે કહી દે એ ધાસ્તીથી એણે એ ઘરડા કાંટાને રસ્તામાંથી સાફ કરેલો છે. કેમ ખરું ને ?”

“અરાબર છે. મી. સુરેન્દ્ર આપની તર્કશક્તિ પણ અસાધારણ છે હોં ! પરંતુ ત્યારે એને મેના ને મધુરીની ધાસ્તી નહિ લાગે ?” દેવેન્દ્રે નવોજ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો.

“ના ! કારણ મધુરીનો વિચાર મનમોહનને પોતાનો ભવિષ્યમાં જમાઇ કરવાનો છે. અને મેના પોતાના ભવિષ્યના ચનાર ભરથારનું હિત જાળવવા વાત ન ફેરડે એ બનવા જોગ છે. પરંતુ પાલક માતા હવે ઘરડે ઘડપણ શા માટે જીકું બોલી પોતાના દીકરાની આવી ખૂની વૃત્તિ દાખી રાખે ?”

“વારું ત્યારે હવે હું મનમોહનને પકડવા મધુપુરી જઈ છું.”

“હા, અને હું પણ જો બતરો તો નવીનતા મળે કે તે જાણી-વવા આપની તરફ આવીશ.”

“તમે વકીલાત છોડી આમાં બહુ રસ લો છો ? નહિ વાર ?”

“હા...જી.”

“તમે મને પ્રુફફળ મદદ કરો છો, મી. સુરેન્દ્ર ! અને તમારી એ મદદનો બદલો તમને અવશ્ય મળશે.”

આટલી વાત પછી ભેડ છૂટા પડ્યા. દેવેન્દ્રના મનમાં તો એજ ચટપટી ચઢ રહી, કે ત્યારે આ ડખીવાળો ખરે “ મનમોહનજી હશે ? અને જો હોય તો જરૂર કનકકાન્તના ખૂનની વાત બાળુએ મક્કતાં પણ એની માતાના ખૂનને માટે એ જરૂર જવાબદાર છે. અને તેને માટે જરૂર એને પકડવોજ જોઈએ.”

પ્રકરણ ૯ મું,

“ ખૂની ગિરફતાર. ”

લુચ્ચો છૂટી જાય ને, સાચો જુઓ ઝલાય !

પ્રશ્ન પૂછું પરમેશ્વરે ! એ તે ક્યાંનો ન્યાય ?

દેવેન્દ્રને મધુપુરી આવ્યાને આજે બે દિવસ થયાં છતાં મહેન્દ્ર કે મનમોહન કોઈનો પતો નથી. શોધ કરતા કરતાં દેવેન્દ્ર એક દેવ-મંદિર આગળથી પસાર થતો હતો, ત્યાં તેણે એક ઓળખીતી યુવતિને જોશ્વેર પગ ઉપાડતી જોઈ. દેવેન્દ્ર દોડ્યો. તેણે એ રમણીને ઓળખી-તેના જવાના માર્ગની વચ્ચે આવી તેણે સવિનય કહ્યું.

“ જરા થોભો ! ”

એક અણગણી પુરૂષ વ્યક્તિને પોતાના માગમાં ઉમેલી જોઈ તે રમણીએ હંચું જોયું. તેણે દેવેન્દ્રને ઓળખ્યો. ત્યાંતો દેવેન્દ્રે ફરી કહ્યું.

“જો હું જૂલતો નહિ હોઉં તો આપજ સરોજની તે?”

“હા!” એક શરમાતો જવાબ મળ્યો.

“આપની સાથે મારે થોડી વાત કરવી છે.”

“અહિં નહીં, ઘેર ચાલો.” કેતાંજ તે રમણી આગળ વધી. આગળ તે અને પાછળ દેવેન્દ્ર એમ બેઉ જણ એક સાધારણ જણાતા મકાન આગળ આવ્યા. રમણીએ મકાન ખોલ્યું. બેઉ અંદર ગયાં. મકાનમાં સાધારણ ફરતીચર અને જૂજ વસ્તુઓ પડી હતી. એક પુરસી બતાવતાં સરોજનીએ દેવેન્દ્રને કહ્યું.

“આવો બેસો.”

દેવેન્દ્ર બેઠો. સામેની પુરસી પર અર્ધાઅર્ધ મ્હોડા પર લુમટો ખેંચી સરોજની બેઠી. પછી તે બેઠી.

“પૂછો! દેવેન્દ્ર! તમારે શું પૂછવું છે? કહો અહીં તમારું આવવું કેમ થયું?”

“તમને કલ્યાણવતીની કંઈ ખબર નથી?”

“ના થોડીબણી છે.”

“મનમોહનરામ અહીં આવ્યા હતા?”

“હા!”

“ક્યારે?”

“પરમ દિવસે.”

“હાલમાં કેમ કેાલ જણાતું નથી? આપના પતિ મહેન્દ્ર ક્યાં છે?”

“મનમોહનની સાથે ગયા છે.”

“ક્યારે?”

“ગઇ કાલેજ.”

“ક્યાં ?”

“મનમોહનની માતાના ખૂનીને શોધવા !”

“ખરેખર !”

“હા !”

“ત્યારે શું મનમોહનેજ એની માતાનું ખૂન કર્યું છે, એ મારી શોધ ખોટી ?”

“મનમોહન ખૂની ?”

“હા !”

“અનેજ નહિ !”

“તો જુઓ આ રહ્યો એ ખૂનીનો ફોટો ! તમે તો તમારા પતિના પરિચિત એ મિત્રને સારી રીતે પિછાનતા હશે ? એના ઉપર વોરંટ છે.” કહી દેવેન્દ્રે પેલા છપ્પી સરૌજનીના ખોળામાં ફેંટી.

સરૌજનીએ છપ્પી ધરાબર જોઈ. તે પછી જાણે બધાજ વિચારમાં પડી હોય તેમ ડોળ કરવા માંડ્યો. દેવેન્દ્ર આ જાણતાંજ બોલ્યો.

“કેમ ? શું જોઈ રહ્યા છો ? એ મનમોહનનીજ છપ્પી છે ને ?”

“ના-પરન્તુ ખરેખર શું આ માણસ પર વોરંટ છે ?”

“હા.”

“ત્યારે તો એ કેણુ છે તે હું તમને નહિ જતાવી શકું.”

“સરૌજની! તમે સમજી શકો છો ? જાણ તમને હું વચન આપું છું કે મુન્નો સામીત થયા સિવાય હું એને કેમ પણ જાતની ધજા નહિ આવવા દઉં !”

“એ મનમોહન નથી.”

“ત્યારે ?”

“મારા...પતિ...!”

“કોણ ? મહેન્દ્ર ?”

“હા !”

“હું આ શું સાંભળું છું ? એકજ જગ્યા ! ને નામ ત્રણ !
અનમોહન, દમનકાન્ત ! અને મહેન્દ્ર ! મારે શું સમજવું ?”

“તે તમે જાણો !”

“તમે સાચું કહો છો ?”

“હા !”

અને પછી દેવેન્દ્ર ગયો. દેવેન્દ્રના ગયા પછી સરોજનીથી હસવું ન શકાયું. “દેવેન્દ્ર ! આ સરોજનીને તું હજી પણ નહિ જાણખી શક્યો ? બરાબર છે. તારું અનુમાન સત્ય છે. જ્યાં તો દમનકાન્તનીજ છે, હતાં હાલમાં મહેન્દ્ર...મારા...પતિ પકડાય અને દમન છૂટો રહે એમાંજ મજા છે.” અને તે પછી સરોજની હસતી હસતી અંદરના બાગમાં ચાલી ગઇ.

જેમ જેમ દેવેન્દ્ર ભેદને ઉકેલવા મથતો હતો, તેમ તેમ ભેદનું કોકડું વધારેને વધારે ઘાટું થઈ આવતું હતું. હવે દેવેન્દ્રની ધીરજ કાળમાં ન રહી. અટપટા ભેદની ઉકેલણી આજે ગમે તે પ્રકારે કરવીજ એવો તેણે નિશ્ચય કર્યો. સ્ટેશન પર આવીને તેણે કર્ણાવતીની ટીકીટ કરાવી. મહેન્દ્ર ને મનમોહન કર્ણાવતીમાંજ હોવા જોઈએ એ ધારણાથી ત્યાં તેમાંના એકાદને પકડી ખરી બાતખી મેળવવાના હવાઇ વિચારમાં તે આડીની રાહ જોતો હોયો. એકવાર તેને વિચાર થયો કે લાગતે ત્યારે દમનને શોધી મળું ? પરંતુ પછી તરતજ તે માંડી વાળ્યું.

સગભગ અર્ધા કલાકે ગાડી આવી. દેવેન્દ્ર ગાડીની અંદર ઝાંઝવાયો. તે અત્યારે કર્ણાવતીના જ સ્વપ્ના અનુભવતો હતો. એટલામાં તેની નજર ન્યુસપેપર વાંચતાં એક યુવક પર પડી. જાણે ચહેરો કોઈક વખત જોયેલો ન હોય! તેમ દેવેન્દ્ર તેના તરફ ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો. એટલામાં ટીકીટ તપાસનાર આવ્યો. પેલા યુવક પાસે ટીકીટ ના નિકળતાંજ રકડક થઈ. ટીકીટ માસ્તરે “નામ લખાવો” પૂછતાંજ તેણે પોતાનું નામ “મહેન્દ્રકુમાર” છે એમ જણાવ્યું.

“તમે ક્યાંથી બેઠા છો?” ટીકીટ માસ્તરે પૂછ્યું.

“મધુપુરીથી.”

“ક્યાં જવાના છો?”

“કર્ણાવતી.”

અને આ સંઘર્ષ વાત કે જે ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર કાળજીપૂર્વક સાંભળી રહ્યો હતો, તે “મહેન્દ્ર, મધુપુરી ને કર્ણાવતી.” આ ત્રણ શબ્દો સાંભળતાંજ ત્યાં ધસી આવ્યો. તેને લાગ્યું કે મહેન્દ્ર પણ મનમોહનની સાથે ગઈ કાલનો ગયો છે, કહી સરોજનીએ તેને છેતર્યો છે. (કારણ? ધણીને બચાવવા.)

“ટીકીટ માસ્તર! જરા સખર કરો...મહારે આ મિસ્ટરને જરા બેએક વાતનો ખુલાસો પૂછવો છે.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“તમે કોણ છો? વચ્ચેથી આધા જાવ.” ટિકિટ માસ્તરે પોતાની મહાભારત સત્તાનો સુસવાટો બતાવ્યો.

“હું કોણ છું? તો જુઓ!” કહેતાંજ દેવેન્દ્રે પોતાનો સરકારી ડિટેક્ટીવનો આંદ બતાવ્યો. ટિકિટ માસ્તર દેવેન્દ્રનું નામ વાંચતાંજ આવ્યો ખસી ગયો. ત્યાં દેવેન્દ્રે મહેન્દ્રને સવાલ કર્યો.

“મનમોહનના મિત્ર મહેન્દ્ર તે આપજ કે?”

“હા હા-”

“મનમોહન ક્યાં છે?”

“તેની મને ખબર નથી.”

“વારું, ત્યારે આ છપ્પી કોની છે? તમે એને ઓળખો છો?”

“નહિ. મારી ઓળખાણમાં એ નથી.” મહેન્દ્રે છપ્પી જોઈ કહ્યું.

“ક્યાથી હોય? કંઈ નહિ ખબર પડશે.” દેવેન્દ્ર મનમાં મનમાં જોઈ શ્યો.

“ત્યારે તમે ક્યાં જાવ છો?”

“કર્ણાવતી.”

“શું કામ?”

“તે તમારે જાણવાની જરૂર? તમે મહેન્દ્રે એ બધા સવાસો પૂછનાર કોણ?”

“હું હિ. દેવેન્દ્ર! તમે ખૂની મનમોહનના મળતીયા છો.”

“નહિ.”

“મનમોહન પર ખૂનનો આરોપ છે.”

“હશે! ધારો કે તમને મનમોહન મળે તો તમે તેને ઓળખી શકો ખરા કે?” મહેન્દ્રે શંકા રજુ કરી.

“કેમ નહિ! જો કે મેં તેને નજરે તો જોયો નથી. છતાં આ ફાટા પર મહેન્દ્રે શંકા છે. એજ મનમોહન હોવો જોઈએ.”

“તો શ્યો! વધારે વાર આપને બેઠમાં નહિ રાખતાં ડિટેક્ટીવ સાહેબ, હુંજ આપને એક બેઠ ખોલી બતાવું છું કે; મહેન્દ્ર તેજ મનમોહન છે. શ્યો કરો જોડે મને ખૂની તરીકે ગીરફતાર?” આટલા

જાણે બોલતાંજ મહેન્દ્રે પાટલુન હેટ તથા ઓવરકોટને પાણીયું પકડાવ્યું. બનાવટી મુછો ને ચશ્મા તેણે બાજુએ મૂક્યા. હવે તે એક ઘોડીયું ને પ્હેરણુ પ્હેરેલો ફાંકડો વીસ વરસનો હિન્દી યુવાન લાગતો હતો. દેવેન્દ્ર તો બે ધડી જોઈજ રહ્યો કે આ કોણ? મનમોહન? ત્યારે જ મહેન્દ્ર તેજ મનમોહન ?”

“હા ! દેવેન્દ્ર બાલુ આટલા વરસના ડિટેક્ટીવની નોકરી પર પાણી મૂક્યું. એક ખુની નથી પકડાતો એ શર્મની વાત છે.”

“ખુની તુંજ છે.” દેવેન્દ્રે હવે ગળવામાંથી પિસ્તોલ કાઢી જપાળ આપ્યો.

“તો પછી આ આપના હાથમાંહેની છબી મારી નથી એતો ચોક્કસજને ?”

“હા !”

“ત્યારે શા આધાર પર મહેન્દ્રે ખુની દરાવા છે ?”

“તે ન્યાયાસન અગ્રણ રજુ કરીશ.”

“પુરાવા સાથે કે ?”

“હા !”

“જો જો છૂ જન્ય નહિ તે સંભાળ રાખજો.”

“સાર !” અને તે પછી મનમોહનની સામે દેવેન્દ્ર ખુશ્લી પિસ્તોલ લઈ પ્હેરા બરતો કણીવતીના સ્ટેશનની વાટ જોતો બેઠો. ટિકિટ માંતર પણુ આ ધાંધલ જોઈ છ પાંચ અગીયારા ગણી ગયો. અન્યથાની વાત તો એ હતી કે મનમોહન પોતાની જાતેજ પોતે પકડાયો હતો. તે ઉપરાંત અત્યારે તે હસીખુશીને દેવેન્દ્રની સાથે અપા મારતો હતો.

ઠાલા વાંચકો ! દેવેન્દ્ર તો મનમાં એમજ ખાંડ ખાતો હશે કે
આજે ધણે દિવસે મેં શોધીને કાઢ્યા છે ખૂનીને ગિરફતાર ?
નહિ વાર ?

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“શિકાર-છટકયો.”

ડિટેકટીવ દેવેન્દ્રની આંખે નાખી ધૂળ,
શિકાર-છટકયો સ્ટેન્ડમાં દૈવ જ્યાંછ અનુકૂળ.

વાંચક વીરા ! દેવેન્દ્ર ને મહેન્દ્ર ઉકે મનમોહનરાય ગાડીમાં બેઠા
બેઠા શું ગપ્પા મારતાં હતાં, તે હવે આપણે તપાસીએ. દેવેન્દ્રે
મનમોહનને ગાડી ઉપડતાં લાગભોજ પ્રશ્ન કર્યો ?

“ત્યારે મનમોહન ? મધુપુરીમાં મહેન્દ્રની પત્ની તરીકે ઓળખા-
વનાર રમણી સરોજની કાણુ ?”

“સરોજની ? મહેં તો નામજ તમારે મોંઠે સાંભળ્યું. કાણુ જાણે
હશે કોકની બાયડી ! જો જો કોઈ પારકી બાયડીને મારી નહિ
ટાકી બેસાડતા. એકતો ઘેર છે, ને વળી એ બીજાને ક્યાં સંઘડે ?”

“ત્યારે શું સરોજનીને તું નથી ઓળખતો ?”

“શમરામ કરો !”

“તારે તે રહેને ક્યાંથી ઓળખે ? તેંતો પોતાને મહેન્દ્રની પત્ની સંસારી ઓળખાવે છે.”

“કોઇ ખીજે મહેન્દ્ર હશે !”

“નહિ ! તારોજ મિત્ર !”

“મહેને મહેન્દ્ર નામનો કોઇ મિત્રજ નથી.”

“તો પછી આ બધો ઝોટાજો શું ?”

“ભગવાન જાણે !”

“વારું ત્યારે તારી માતાનું ખૂન કોણે કર્યું ? તે તું જાણે છે ? મારે ?”

“હા ! હું અને તમે બંને.”

“હું તો નથી જાણતો.”

“ખૂનીની છપ્પી તમારા હાથમાંજ છે.”

“તેનું નામ ?”

“દમનકાન્ત !”

“શું દમન ખુતી ?”

“હા !”

દિવેન્દ્ર ગુંચવાડામાં પડ્યો. “આ બધું શું થઈ રહ્યું છે ? તે સમજાવુંજ નથી.”

‘સરખાવેને ! છપ્પી તો મહેને મળતી નથી આવતી.”

“તારી વાત તો ખરી છે. મધુરી અને મેનાએ પણ આ છપ્પીને દમનકાન્તને નામેજ ઓળખાવી હતી.”

“તેમાં ખોટું શું છે ? સા કોઇ જોઇ શકે છે.”

“પણ.....”

અને, આ વાત વધુ લંબાય ત્યાં તો કર્ણાવતીનું રટેશન આવ્યું. દેવેન્દ્રે પિસ્તોલને ઝરાખર પકડી મનમોહન ઉર્ફે મહેન્દ્રને આગળ આલવા કહ્યું. ત્યાં દેવેન્દ્રની નજર આઘે ઉભેલી એક વ્યક્તિ પર પડી. “મી૦ સુરેન્દ્રે !” કહી દેવેન્દ્રે ઝૂમ મારી. દેવેન્દ્રને જોતાંજ વકીલ સુરેન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રની પાસે દોડી આવ્યો.

“કેમ ?”

“ખૂતી પકડાયો છે.”

“કાણુ ?”

“મનમોહન.”

“હેં ! ક્યાં છે ?”

“આ રહ્યો.”

પાસે ઉભેલા મનમોહનને જોતાંજ સુરેન્દ્રનું મોહું ઉતરી ગયું. છતાં ઉપર ઉપરથી જાણે ખુશાલી દર્શાવતો હોય તેમ તેણે દેવેન્દ્રની પીઠ ઠાકી.

“શ્રાપ્તાશ ! દેવેન્દ્રનાથ આખરે ખૂતી પકડાયો ખરો ! હોં !”

“ઝરાખર !” હવે મનમોહન વચ્ચે પૂરાયો.”

“કેમ મનમોહનરાય ! હવે જેલની હવા ખાવી છે ને ?” સુરેન્દ્રે મશ્કરીમાં ટાણો માર્યો.

“જેલની હવા મનમોહન કરતાં દમનકાન્તને વધારે માફક આવશે.” મનમોહને ભેદ ફેાડવા માંડ્યો.

દમનકાન્તનું નામ સાંભળતાંજ સુરેન્દ્રના ટાંટીયા થરથરવા લાગ્યા. તેનું મોં ક્રોધાગ્નિ ગયું. મનમોહન તે પામી ગયો. દેવેન્દ્રને વધુ સામીતી આપવા તેણે આગળ ચલાવ્યું.

“કેમ છે ? મી. સુરેન્દ્રનાથ ? તપ્પીયત તો મઝામાંને ?”

“તું એને ઝોળખે છે ? મનમોહન ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ભારી માતાના ખૂનીને સૌ કોણ ઝોળખે.” મનમોહને મમરો મૂક્યો.

“શું તારી માતાનો ખૂની ? અને તે આ સુરેન્દ્રનાથ ?”

“હા, જરા ધીરા પડો અને સાંભળો.”

“પરંતુ તું થોડીવાર પર તો એમ કે’તો હતો, કે તારી માતાનું ખૂન કરનાર દમનકાન્ત છે.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“અને તે પણ બરાબર છે, મારા મ્હેરબાન ! ડિટેક્ટીવ સાહેબ ! હજી તમે હવા ખાવ છો. ડિટેક્ટીવ બન્યા છતાં તમારામાં દોષ બદામતી અક્ષલ નથી. હવે જુઓ જરા મનમોહનની બુદ્ધિ.” અને આમ કે’તાંજ સજ્જડ થઇ ગયેલા સુરેન્દ્રનાથ પર મનમોહન હલંગ મારી કૂદ્યો. તેની ગલચી તેણે પકડી. બનાવટી વકીલનો ઝબ્બો ને દાદી મૂક દૂર કર્યાં.

“દેવેન્દ્ર ! આ રહ્યો ખૂની ! સુરેન્દ્રનાથ તેજ તમારી સાથે મિત્રતા બાંધી તમને થાપ આપનાર મી. દમનકાન્ત. જોધ લ્યો તમારી પાસેની છપ્પી ! અને આ જીવતી જાગતી છપ્પી.” દેવેન્દ્ર શું જુએ ? શું બોલે ? તે તો અચરતીમાંજ ડૂબી ગયો હતો. દાવ આવેલો, જોધ નજર ચુકાવી સુરેન્દ્ર ઉર્દે દમન હવે દોડ્યો, ને તેને પકડવા મનમોહન પણ દેવેન્દ્રને બાજુએ નહીં દોડ્યો. જતાં જતાં તે દેવેન્દ્ર સાંભળે તેમ બોલી મયો કે “અશ્વસોસ ! હાથમાં આવેલો.....શિકારી છડકેયો !”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“ દેવી ને સરોજની. ”

આ સૃષ્ટિમાં ચઢતા ખરેખર ! એકથી પણ એક છે,
શુરવીર ને રણધીરથી અદકા અનેકાનેક છે.
“હું એક છું ઉત્તાદ” એવું અંતરે ધરવું નહિ,
“મારી બરાબર કોણ છે ?” એ વાત્ય ઉચરવું નહિ.

રાત્રિના દસ વાગ્યાને શુભાર થએલો છે. મનમોહનને ઘેર મેના
ને મધુરી બેઠાં બેઠાં મનમોહનની માતાના થયેલ બેદબર્યાં ખૂનની વાત
કરી રહ્યા હતાં. ત્યાં બારણું ટોકાયું.

“કોણ ?” બારણું ઉઘાડતા આવતાંજ મેનાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“એ તો હું સરોજની !” બહારથી જવાબ વળ્યો. અને તે પછી
આપણી પૂર્વપરિચિત સરોજની ઘરમાં દાખલ થઈ. ચોમાસુ બેસવાનો
સમય થઈ ચૂકેલો હોવાથી બહાર ઝીણા ઝીણા વરસાદના છાંટા પણ
પડી રહ્યા હતાં. સરોજનીના આગમને કરી મેના ને મધુરી ખુશી
થયા, અને તેઓ મોડી રાત્રી સુધી વાર્તાવિનોદ કરવામાં મુગ્ધાયાં.

ઘડીયાળમાં બરાબર બારના ટકોરા પડ્યા, પરંતુ તેઓની રસ-
બરી વાર્તાનો છેડો આવ્યોજ નહિ. મેના અને મધુરીએ છપ્પી લઈ
આવેલા દેવેન્દ્રને દમનકાન્ત નામ આપ્યું, અને સરોજનીએ તેને
મહેન્દ્ર તરીકે ઓળખાવ્યો, એ વાતની વિનોદી ચર્ચા ચાલતી હતી,

એટલામાં વરસાદનું જોર વધ્યું. વરસાદથી બચવાને માટે રસ્તે જતી એક તરણુ વચની સ્ત્રીએ આશ્રય સ્થાન માટે મનમોહનના દ્વાર ઠોક્યા.

“કોણ ?” મેનાએ અંદરથી પૂછ્યું.

“બારણું ઉઘાડો ! મારે કામ છે.”

મેના અને સરોજનીની ખાત અહીંથીજ અટકી. મેના બારણું ઉઘાડી દાનસ લઇ બહાર આવી, તે વરસાદથી ભિંજાયેલી એક ૩૦ થી ૩૫ વર્ષની સ્ત્રીને જોઇ.

“કેમ ? તમારે શું કામ છે ? તમે કોણ છો ?” મેનાએ મોડી રાતના એક અબજા જાતને જોઇ સ્વાભાવિક સંશયપૂર્વક સવાલ કર્યો.

“હું...અને આજની રાત સુઇ રેવા દેશો ?”

“પરંતુ તમારું નામ ?”

“દેવી.”

અને આ નામ સાંભળતાંજ સરોજની ટટાર થઇ ગઇ. જો કે મેના ને મધુરી આ નામથી અપરિચિત હતા, છતાં ! સરોજનીએ તે નામ સાંભળેલું હતું. હવે તે બહાર આવી.

“પુણીથી પધારે.”

“તમે એમને બોળ્યો છો ?” મેનાએ સરોજનીને સવાલ કર્યો.

“હા ! ઉમરાવ કનકકાન્તને ખૂનની રાત્રે ઘર બહાર ન નિકળવા ચેતાવનાર એજ !”

“કેમ બહેન ખરું ને ?” પલંગેલી દેહીને સરોજે પ્રશ્ન કર્યો.

દેવી તો આવીજ બની ગઇ. આ સરોજની આવી આવડી ખાત દયાથી જોણું ? તેની કંઈજ ગમ પડી નહિ. સરોજનીએ તે સર્વનેજ બહાર કરવા માંડ્યા.

“સરોજની બહેન ! તમે એ વાત શા પરથી જાણો ?”

“થોડીક અટકળથી ! અને થોડીક મહારા પતિ મહેન્દ્ર મારફત !”

“મહેન્દ્ર અને તે સરોજનીનો પતિ ! આ હું શું સાંભળું છું ?”
 દેવી સ્વગત ઉદ્ગમરે કાઢવા લાગી. “ત્યારે બચ્ચા ! દેવેન્દ્ર ! શું
 મનમોહન તેજ મહેન્દ્ર છે એ વાત શું ખોટી ? અને જો એ વાત
 ખરી હોય તો પછી આ સરોજની કોણ ? મનમોહનની સ્ત્રી ? બનેજ
 નહિ ! પ્રભુ જાણે ! મને તો આમાં કંઈજ સમજ પડતી નથી.”
 દેવી મનમાં બકબકી !

ચતુર વાંચક ! આટલા દેવીના શબ્દો પરથી તું કંઈ બેઠ સમજી
 શકે છે ? કે દેવી એ કોણ ?

“ત્યારે શું મહેન્દ્રના અર્ધાંશના તે તમેજ સરોજની બહેન ?”
 બહુવારે બહીતાં બહીતાં દેવીએ સવાલ કર્યો.

“હા ! કેમ ? એમ કંઈ પૂછવું પડે છે ? કંઈ શંકા છે ?”
 સરોજની હસતી હસતી બોલી.

સરોજનીના પાત્રમાં કંઈક છુપો બેઠ છે, તે દેવી પૂરેપૂરી સમજી
 ગઈ. ક્યાં એક વખતની દેવેન્દ્રની લાજ કાઢનાર સરોજની ? અને
 ક્યાં આજે હસીપુશ્પિને વાત કરનારી સરોજની ? પણ બને. કારણ
 દેવેન્દ્ર તો મમે તેવેયે પ્રરૂપ હતો, અને દેવી તો એક અખળા જાતિને ?
 કેમ ? મનમોહન સાથે સરોજનીને સંબંધ હોય તોજ એ આવી
 બાબતો જાણી શકે એ દેવીના મગજમાં સારી રીતે બરાબ મથું.
 તેને સરોજની પ્રશ્નતો પ્રત્યુત્તર આપવાનું જાન સરખુયે ન રહ્યું.
 એટલે ચતુર સરોજની મુંઝવણનું મજા પામી જઈ બોલી.

“હા દેવી બહેન ! આપ અત્યારે આમ એકાએક ક્યાંથી આવી ચઢ્યા ?”

“હું ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્રકુમારને શોધવા અહીં આવી હતી.” દેવીએ જોયું તેમ બાંધવા માંડ્યું.

“દેવેન્દ્રને ? આપને અને એને શું ?”

“એ...એ...આશંકા...” અને આટલું કે’તાંજ દેવી ચરમાવા લાગી. તેના અધૂરા બોલ સરોજની સમજી ગઇ. અને તેણે તરત પૂરતી કરી નાખી...

“અશ્વત્થાનાં...કહી લોને ! કેમ ?”

“હાં !”

“હોય ! બા ! ડિટેક્ટીવ સાહેબના ! અર્ધાંગના છે ને ? એટલે એવાંજ હોય ને ?” સરોજનીએ દેવીને બનાવવા માંડી. “પણ ! આમ આપને કંઈ તરદી લેવી પડી, તે તો કહો ? તમનેયે જાણે શોખ છે હોં ? નહિ વાઈ ?” સરોજે મમ્મતનો ઝંરો આગળ ને આગળ બહેવડાવેા જારી રાખ્યો.

“પરંતુ એમને તમે જોયા છે કે નહિ ? તે કહોને ?” દેવી હવે આ બનાવગીરના પંડામાંથી છુટવા બારી શોધવા લાગી.

“ના-બા. આપણે તોએ તમારા દેવ બેવને જોયાંજ નથી. હા-બા. હોં ! દેવી બહેન ! એ અહીં શું કામ આવે ?”

“તપાસ કરવા.” દેવીએ હુકમ ટચ્ચ ઉપર વાળ્યો.

“કાણુ જાણે ? સારે તો ? અહીં ! મેના ! તહે’ જોયા છે એમના વરને ? મારા જોવામાં તો નથી આવ્યા.”

“ના-બા, હું તો કશુંજ જાણતી નથી.” ચતુર મેનાએ તો રોકડુંજ પરખાવ્યું.

“અરે ! જ્યાં હોય તો કંઈ જુદું બોલવું છે ! દેવી બહેન ! તમારાસમ ! એ અહીંયા આવ્યાજ નથી.” સરોજનીએ ડા’પણડાહી વાતો કરવા માંડી.

“ત્યારે ક્યાં ગયા હશે ?” દેવીએ ઉઠવાનો ડોળ કરી છટકવાનું બાઈ બોળવા માંડ્યું.

“ક્યાં જવ છે ? આવી અંધારી રાતે. બેસો ! આવશેજ તો ! નથી તમને સુઝીને નહાસી જવાના સમજ્યા ? ઘરમાં બ્હીક લાગે છે કે શોધવા નીકળ્યા ? ધન્ય છે તમારી જાતીએ પણ ! હોં દેવી બહેન !” સરોજનીએ દેવીને ખૂબ બનાવવા માંડી.

“ના-ત્યારે હવે તો હું જમણજ. મ્હારે એમનું ખાસ કામ છે.”

“ખાસ-ખાનગી?” મેનાએ જરા આ બે શબ્દો પર ભાર મૂક્યો.

“હોય ! ધણીધણીયાણીના કામ જણીને ત્હારે કંઈ કામ છે ?”

સરોજનીએ મમરો મૂક્યો.

“નારે ! એ તો હું જરા અમસ્તી !” મેના હવે છૂટી પડી.

“નના-પરન્તુ મને કોઈએ ચોકકસ ખાતમી આપી છે.”

દેવીએ કહ્યું.

“શાની ?”

“કે એ અહીંજ આવેલા છે.”

“હશે ત્યારે હવે ! દયાય આટલામાં હોયે ખરા ! કે’વાય નહિ. હા ! પણ તેમાં તમારે શું છે ? તે તો બેસો !”

“આરે એમને એક અમત્યની ખાતમી આપવાની છે.”

“શું વાર ?”

“એક નિદોષને બચાવવા.”

“અને તે ?”

“મનમોહન નિર્દોષ છે.”

“ખરેખર !”

“હા !”

“પણ દેવીબહેન ! તમને એ કાણુ કહ્યું ?”

“અત્યારેજ ખાતરી મળી !”

“પણ દેવેન્દ્ર તો એ વાત કાલનાજ જાણે છે ! એમાં તમે નવું શું કેવું ના હતા ?”

“જાણે છે ? ક્યારના ?”

“કાલનાજ.”

“ત્યારે તો મ્હારા કરતાં એમને આગળથીજ ખબર પડેલી હોવી જોઈએ.”

“હરે ! પણ વાર ! દેવેન્દ્ર તમનેયે કલકતાથી અહીંયા સાથે લઈને આવ્યા છે કે ?”

“હા !”

“વાર ત્યારે દેવીબહેન ! હાલમાં તો જાવ ! પણ વળી કોઈ દિવસ વિચાર થાય ત્યારે મધુપુરીમાં આ સરોજનીને ઘેર પધારજો, જેજો જૂલતા નહિ હોં ? હવે ! આ માફ ઠેકાણું !” કેતાંજ સરોજનીએ પોતાની ચોળીના ગળવામાંથી એક છાપેલી કાપલી કાઢી દેવીના હાથમાં સરકાવી દીધી. જ્યાં ત્યાંથી અહીંથી છૂટવાની બારી ખોળતી દેવીએ તે જોવા વમરજ પોતાની ચોળીના ગળવામાં મૂકી, અને બહાર જવાને પ્રમથા ભર્મી. ત્યાં તો સરોજની ફરી સાફ સંભળાયો.

“રહેજ થોભો ! મહારાં દેવી બહેન !”

“કેમ ?”

“અહો આવો ! મહતે તમારા પર બહુ ક્યા આવે છે તેથી...”

“શું ?”

“ત્યારે તમારે તમારા પતિ દેવના દર્શન જરૂર કરવાંજ છે ખરું ને વાર ?”

“હા !” દેવીએ આશ્ચર્યની સાથે કહ્યું.

“ઓહો ! તો એમાં તે થી બારે વાત છે ? લ્યોને હુંજ મેળવી આપું.” મેના હવે વચ્ચે પૂછાઇ.

“તમે ?”

“હા ! કેમ ? એમાં શું નવાઇ છે ?”

“ખરેખર !”

“હા. હા.”

“હે સરોજની બહેન ! બોલાવી ! તમે. ને હવે કેમ કંઈ બોલતાં જ નથી ?” દેવી જાણે હવે પોતે સરોજનીને સાણસામાં ન લેતી હોય તેમ હરખાવા લાગી.

“બહેન પૂછો છો ? હું ? હું શું બોલું ? દેવેન્દ્રબાપુ આ સરોજનીથી ક્યાં ઓછા પરિચિત છે ?”

“તમને ક્યાં ક્યાં મળ્યા છે વાર ?”

મેનાની આંખમાં હવે મોડી રાત ચવાથી ઝોઝાં આવવા લાગ્યાં. સરોજનીએ તેને સહ જવાનું કહ્યું. તે પાછલા ખંડમાં જઈ પથારીમાં પડી. હવે બહારના ભાગમાં રહ્યા કેવળ બે જણ. અને તે સરોજની ને દેવી. દેવીના સવાલમાં સરોજનીએ આગળ ચલાવ્યું.

“જરા થાસે આવો. કાનમાં કહું.”

જાને દેવીએ સરોજનીના મ્હોં આગળ પોતાનો કાન ધર્યો.

“મધુપુરી.”

જે આ વખતે દિવસ હોત તો દેવીના મ્હોડા પર આની શી અસર થઈ હતી, તે સ્પષ્ટ દેખાતે, પરંતુ રાત્રિ હોવાથી તે દેખાઈ ગયું.

“વારું ત્યારે દેવી જ્ઞેન ! મ્હારી એક વાત સાંભળશો?”

“શું?”

“જે જે ! ખોટું ન લગાડશો ! પણ દેવેન્દ્રકુમારમાં અકકલનો છટો નથી કહું તો ચાલે.”

“કેમ?”

“મારો સાંભળવા પ્રમાણે તેમણે કાલે હાથમાં આવેલા શિકાર-ખૂની દમનને જતો કર્યો. કેમ તમારો શું મત છે?”

“કેણ જાણે બા ! તમે જાણો ! મ્હને એની શું ખબર?” દેવીએ વાત આટલેથીજ કાપી નાખી.

“તમે બધું જાણો છો ! આવાં વેશ તે દેવીજ્ઞેન સરોજની આગળ જ બજવાય કે?”

“એટલે?” દેવીએ આશ્ચર્યતાની સાથે કહ્યું.

“એટલે એજ કે...અરે પણ હો તમે તો દેવેન્દ્રની તપાસ માટે આપ્યા છો ! ખરેખર ? હું તો બધાં એ વાતજ બુઝી ગયું. તમારે દેવેન્દ્રને મળવું છે ને?”

“હારતો.”

“ત્યારે આવો. મારા દેવી જ્ઞેન, હું તમને બતાવું. જોજો કસો નહિ મોં ! દેવેન્દ્ર થોડીવાર ચર્ચા એમની મેળેજ આ મનમોહન-

રાયના ધરમાં કેદી થયા છે.”

“હું ?”

“હા ! તેમાં એટલું બધું બહીવાનું કંઈ કારણ નથી. જરા હિંમત રાખો...એ કંઈ ભૂત કે રાક્ષસ નથી. જ્યારે મનમોહનનું નામ સાંભળતાંજ આમ આટલાં ઢીલાં થઈ જાય છે...ત્યારે ભવિષ્યમાં એને જોઈ શકશો! કેમ ?”

“ના, ના, હું કંઈ ડરતી નથી...એતો સ્હેજ.”

“હા ! નહિતો પછી આમ ઢીલાં માણસને ડિટેક્ટીવ જેવી જોખમભરેલી નોકરી સોંપવી એ સરકારની ભૂલ છે.

“ડિટેક્ટીવ? કેાણુ ? સરોજની બહેન ! આ બધું તમે શું બોલો છો ?”

“તમે ! મારા દેવી બહેન ઉદ્દે દેવેન્દ્રબાપુ ! હવે વધારે ચાલાકી જવા દ્યો ! એ ભોળવાય કનકકાન્ત ! સમજ્યા ? સરોજની નહિ, હો !” અને આટલું બોલતાંજ સરોજનીએ દેવીના વેશમાં આવેલા દેવેન્દ્રના માથા પરથી છોડા ખેંચી કાઢ્યો.

“જોયાં આ રહ્યાં દેવેન્દ્ર ! મનમોહનના ધરમાં કેદ ! કહો હવે એમને જે કંઈ કેવું હોય તે કરાધને ! અમે તો હવે આ ચાલ્યાં.” બિચારો દેવેન્દ્ર ખરેખર ભેઠો પડી ગયો. સરોજની તો ખડખડ હસવા લાગી. “દેવેન્દ્ર બાપુ ! વરસ પાણીમાં ગૂંથાવ્યાં. એક અબળાએ તમને પકડી પાડ્યા. અરે ! બનાવ્યા કહું તો ચાલે.”

બાપડો દેવેન્દ્ર શું બોલે ? તેની દશ વરસની નોકરી પર એક સામાન્ય અબળાએ પાણી ફેરવ્યું હતું. બલભંધા ખૂનના કેસમાં વિષવિધ વેશ પછટી ખૂનીઓને પકડનાર દેવેન્દ્ર આજે એક યુવતીના વેશમાં પરાજય પામ્યો હતો.

“કેમ દેવેન્દ્રબાપુ તું વિચારી રહ્યા છો?” સરોજનીએ પૂછ્યું.

“એજ કે દેવેન્દ્રને ઝોળખી જનાર સુન્દરી તું આ કેસનો તમામ ભેદ જાણતી હોવી જોઈએ. સરોજની ! હવે તો હદ થઈ. આ આંટીધુંટીથી હું તો હવે હતાશ થઈ ગયો છું. ખરેખર તું જીતી છે, અને હું હાર્યો છું. હવે મને તારા ભેદથી વાકેફગાર કર. કહે તું મનમોહનને ઝોળખે છે?”

“હા ! દેવેન્દ્રબાપુ. આમ નિરાશ ન થાઓ...અને સાંભળો... દમનકાન્ત તેજ વફીલ સુરેન્દ્રનાથ ઉર્ફે કુંજવિહારી.”

“હે !”

“હા અને કુંજવિહારી તેજ મધુપુરીના ગર્ભશ્રીમંતનો ખૂની શરહ્યંદ્ર !”

“શું ?”

“હજી આગળ ! કેકિલા તેજ શરહ્યંદ્રના વેપધારી કુંજની બહેન સરસ્વતી.”

દેવેન્દ્ર અને વાંચક વીરા ! આટલા ભેદ સરોજનીને મ્હોડેથી બહાર પડ્યા પછી તમારા બેકતું મ્હોડું કેવું થાય ?

“જે રાત્રે મનમોહનરાયની માલાતું ખૂન થયું, તેજ રાત્રે મનમોહન ઘરમાં હતા. ખૂની દમનકાન્તને તેમણે જોયો. તેઓ વચ્ચે ઝપાઝપી થઈ. તેમો ખૂની દમનતું ગળવું શરી ગયું. મનમોહનરાયના હાથમાં એક કાગળની કાપલી આવી. અને તેના ઉપર...”

“શું હવે ?”

“દેવી તેજ ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્રનાથ.”

“એમ ?”

“હા ! અને એ કાપલી પરથીજ મનમોહને અટકાવ કરી કે છાપામાં બહાર પડેલી યાદી જોતાં કનકકાન્તને ચેતાવનાર સ્ત્રી વ્યક્તિ એજ હોવી જોઈએ...નહિ વાર ?”

“હા...હુંજ દેવી રૂપે ત્યાં ગયો હતો...પરંતુ કનકકાન્તને કાપલી આપતી વખત તો ત્યાં કોઈ નહોતું.” દેવેન્દ્રે શંકા રજુ કરી.

“બરાબર છે ! પરંતુ પાછળથી હમારી સાથે રહી વીસ કરનાર સુરેન્દ્રે ગમે તે ઉપાયે એ હાથ કરેલી હોવી જોઈએ.”

“વાર ! પછી આમળ ચલાવો.”

“અને પછી મનમોહન એ દમનકાન્તની પાછળ પડ્યો...પાપીએ મનમોહનને જૂલમાં નાખવા મધુપુરીની ટીકીટ લીધી...અને મનમોહને પણ તે જોઈ મધુપુરીની ટીકીટ કરાવી. પરંતુ મધુપુરી પહોંચ્યા પછી દમન કંઈ જણાયો નહિ.”

“એ ક્યાં ગયો તે હું જાણું છું. મને એ મળ્યો હતો. મેં એનો ફોટો પાડી લીધો. તે લેવા અમારે તકરાર થઈ, અને એણે મને નદીમાં ફેંકી દીધો. પછી સવારમાં મને સુરેન્દ્ર મળ્યો....અને તેણે મને મનમોહન મધુપુરી ગયો છે એ વાત જણાવી.”

“બરાબર છે...સુરેન્દ્ર ઉર્ફે દમને મનમોહનને મધુપુરીની ટીકીટ લેતો જોએલોજ હોવો જોઈએ. યાદ કરો તો જણાશે કે મનમોહનના ઘરમાંથી જે લેદી ટપાલ તમને મળી હતી, જેના ચાર કટકા કરી બહાર ફેંકી દેવામાં આવ્યા હતા, અને તમે તે લઈ લીધા હતા. તે લખનાર પણ એજ હજી દમન હતો. એનો ઘરાદો મનમોહનને ખૂની કેરવવાનો હતો.”

“ત્યારે તમે એ ચાર કટકા લેતાં મહને જોયો હશે ?”

“ના !”

“વાઈ પછી આગળ ચલાવો.”

“પછી સુરેન્દ્રના કેવાથી ખાત્રી કરવા તમે ક્યાં ગયા ?” સરો-
જનીએ પૂછ્યું.

“પ્રથમ તો મેં ફોટો કોલેક્શન અને કુંજને બતાવ્યો. તેણે તે મન-
મોહનજ છે એમ ખાત્રી આપી.”

“હાસ્તો ! બહેન બાઇને બચાવે એ બનવા ભ્રમ છે. અને કુંજ
મનમોહનને શિર ઢાળે એ સ્વાભાવિક છે.”

“પછી મેના ને મધુરીને બતાવવાં હું આ ઘેર આવ્યો. ત્યારે
તેમણે મનમોહનની માતાનું બેઠમથું ખૂન ને મનમોહન ગૂમ થયાનું
કહ્યું. ફોટો બતાવતાં તેમણે તે દમનકાન્તનો જાહેર કર્યો.”

“પછી !”

“પછી મને સુરેન્દ્ર મળ્યો. તેણે મનમોહન માતાનું ખૂન કરી
મધુપુરી નહાસી ગયો એવી વાત કહી, અને ફોટો બતાવતાં તે મન-
મોહનજ છે એમ કહ્યું.”

“હવે વાત મળતી આવે છે ને ? દેવેન્દ્રભાણુ ! જે કુંજે એક વાર
મનમોહન કહેલું, તેણેજ સુરેન્દ્રના વેશમાં બહેમને સળંગ કરવા
ફરીથી એજ નામ કહ્યું.”

“તમારી વાત બરાબર છે...હવે તમે આગળ કહો.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“હું ? હાં ! પછી મનમોહન મધુપુરી ગયો. ત્યાં તેને અચાનક
દેવમંદિર આગળ દેવેન્દ્રનો ભેટો થયો.

‘દેવેન્દ્રનો ?’

“હા-હા, તમારો.”

“કોની સાથે ?”

“મનમોહન સાથે.”

“નહિ. હું મધુપુરીમાં મનમોહનને મળ્યોજ નથી.”

“તો આ સરોજનીને ?”

“હા હું તને તો મળ્યો હતો.”

“ત્યારે મારા દેવેન્દ્રબાપુ...ત્યાર પછી શું બન્યું તે તો તમે બધું જ જાણો છો.”

“ના ના પણ પછી મનમોહન ક્યાં ગયો ?”

“મનમોહન તમને મહેન્દ્રના વેશમાં ગાડીમાં નહોતો મળ્યો ?”

“હા....પરંતુ કમન એજ સુરેન્દ્ર છે, એમ બતાવ્યા પછી નહીને ?”

“પછી તેને તમે દેવીને વેશે શોધવા અહીં આવ્યા એમજ ને ? અને મનમોહનને સપડાવવા “મનમોહન ખૂતી નથી” એમ કહી અમને પટાવવા માંડયા કેમ ?”

“સરોજની ! સરોજની ! હવે તું મને બહુ બનાવ નહિ ! તારી વાત બરાબર છે. હું મનમોહનનેજ પકડવા અહીં આવ્યો હતો.”

“તો એસો હવે નિરાંતે મળીનેજ જાઓ.”

“ત્યારે શું એ અહીં આજે આવવાનો છે ?”

“ના આવેલોજ છે.”

“ક્યાં છે ?”

“અહીંયાજ છે ! પણ દેવેન્દ્રબાપુ ! તમે એને કોઇ વેળા મળ્યાજ નથી શું ?”

“નહિ ! રે ! કેવળ એકજ વાર ! અને તે પણ ગાડીમાં અચાનક મહેન્દ્રના વેશમાં એ જાતેજ ખુલ્લો થયો ત્યારે.”

“બાકી તમારી હોશિયારીથી તો નહિજ ? એમજ ને ?”

દેવેન્દ્ર શું બોલે ? તે ઝંખવાણો પડી ગયો.

“તમે ભૂલો છો ! દેવેન્દ્રબાપુ !” સરોજનીએ કહ્યું... “આ કેવી વિચિત્ર વાત કે મનમોહન તમને કેટલીયે વાર મળ્યો હતો, અને તમે તેને ઓળખતાજ નથી ?”

“શું કહ્યું ? કેટલીયે વાર ? તદ્દન ખોટું ! એકથી વધારે વાર મળ્યો છેજ ક્યાં ?”

“ત્યારે તો તમેજ જુઠ્ઠા છો.”

“કેવી રીતે ?”

“તમે હમણાજ કહો છો કે એક વાર તો મળ્યા હતા, ને-પછી આ બીજી વાર નહિ કે ? તમારે ઝોડોજ ન્યાય !”

“બીજી વાર ક્યારે ?”

“આ શું રહ્યા ? ત્યારે તમે આ બધી વાત અત્યાર સુધી કેની સાથે કરી રહ્યા છો. ?”

“તમારી સાથે ! સરોજની !”

“તેજ દેવેન્દ્રબાપુ તમારો ખૂની “મનમોહન હર્ષ મહેન્દ્ર” કેતાંજ સરોજનીએ સ્ત્રી-વેષ અને બનાવટી ચોટસો કાઢી ઉંચા મુક્યાં. દેવેન્દ્રે પેલી કાપલી તપાસી જોઇ. તે કઇ હતી ? તેજ કે જે તેણે મરનાર કનકકાન્તને વીસ કરતાં આપી હતી.

“દેવી તેજ દેવેન્દ્ર !”

અને દેવેન્દ્ર જોઇજ રહ્યો. બારણાની તડમાંથી મેના ને મધુરી પણ ખૂબ હસતી આ દેખાવ જોઇ રહી હતી. વાંચક ! અત્યાર સુધી તો આ બે પર-સ્ત્રી હોવાથી તને તેમના પર નજર નાંખવાની સખ્ત મનાઇ હતી, પરન્તુ હવે તો તને જોઇડક જોવાની રજા છે.

“દેવેન્દ્ર શું જુઓ છે ? પકડો આ ખૂનીને ?” મનમોહન હસિત મુદ્રાએ બોલ્યો.

“શાબાશ ! મનમોહન ! શાબાશ ! તું મારાથી પણ સવાયો છે. શેરને માથે સવાશીર ! આજે તેજ મારી બ્રમણા બાંગી છે.” કહી દેવેન્દ્રે તેની પીઠ ઠોકી, અને બહાલા વાંચક તુંએ શાબાશી આપ...
“શાબાશ !”

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“કોકિલાનો ટહુકો.”

(ગાયન.)

આવી આવી વસન્તની બહાર ! હો સખી !

કરે કોયલડી ટહુકાર !.....હો ! સખી !

પેલાં બ્રમરાં કરે ગુંગર.....હો ! સખી.

મોર, બપૈયા, મધુરાં ખોલે...વૃક્ષ સકળ નવપલ્લવ ખોલે,

શાં, કૂલ, મંજરી, મોરો ડોલે...પરિમલનો કેવો વિસ્તાર;

હો સખી !...કોકિલા કરે ટહુકાર !

નરન્નારિ નવરંગી હિંચોળે...હાસ્યવિનોદે જૂલે ઝોલે,

કોકિલ કંઠો કામની ખોલે....વરસે શાં અમૃતરસ-ધાર;

હો સખી !...

બહી ! જોજો ! ખીલી વસન્તની હો ! બહાર...

કેવી...હો સખી !

બહાણાં વાંચક ! મધ્ય રાત્રિના બરાબર બે વાગે આવું અપૂર્વ સંગીત ક્યા કોકિલકંઠમાંથી સરતું હશે ? કયું સદ્ભાગી દંપતિ-યુગલ આ સુધા-સંગીતના જ્ઞાનમાં મસ્ત હશે ? નિદ્રાને કોરણે મૂકી ન્હાના સાદા પરન્તુ સુવ્યવસ્થિત એક ઘરમાંથી ઉપરોક્ત ગાયનના સૂરો ચોતરફ ફેલાઈ રહ્યા હતા. મધુરી હારમોનીયમની પેટી સાથે મધુરીની પુત્રી મેના મધુરા સુરથી આ મધુર ગાયન ગાઈ રહી હતી. આપણે દેવેન્દ્ર ગાન સાંભળવામાં મસ્ત હતો, જ્યારે ગ્રામમાં મેના ને વમાડવામાં મનમોહન મસ્ત હતાં. અડધી રાત હવે પસાર ક્યાં કરવી ? એ વિચારેજ મનમોહનને મુંચવ્યો. હવે તેને નિદ્રા આવે તેમ નહોતું. દેવેન્દ્રની પણ ઇચ્છા થતાં તેણે પેટી ખોલી. જાગતી સૂતેલી ઢાંગી મેના પકડાઈ, અને તેને ગાવું પડ્યું. મનમોહનના ચપળ આંગળાં પેટી પર ફરફી રહ્યા હતા. વાંચક ! તને શંકા થશે કે ગરીબ મનમોહનને ત્યાં પેટી ક્યાંથી ? પરન્તુ મનમોહનની દશા દિવસ જતાં હવે જરા સુધરી હતી, અને તેથીજ તેણે બે ઘડી આનન્દ-વિનોદાર્થે આ વસાવી હતી. ગાયન પર ગાયનની ધૂન ચાલવા માંડી. મેના મૂકી. એટલે વારો હવે બદલાયો ! મનમોહને બાજીનો પરા-દીઆનો એક કલાક કાઢી નાખવા તર્જ ઉપાડી. તેનો કંઈ કેળવાયલો તેમજ કુદરતી રીતે માધુર્ય ભર્યો હતો. તેણે માવા માંડ્યું.

સાધા—જલની મટકી હા દે...મા'રી...

પગલે બધું શું કા'નાં.....?

કાંઠે મૂકી...વાતે વળગી...(બંસા !)

(ત્યાં તો !)

સંતાડી છાનામાના.....

જાણ્યું ! કહ્યું દે...ગગરી કા'ના...જલની..

મોઢું ચાશે.....માત ખિજશે.....

(માટે !)

નિર્દય...છેક તું થા...ના...જલની...

યમુના કાંઠે.....રાધા માંગે.....

કૃષ્ણ કહે છે...ના-ના-જલની...

“પુષ્પ” કયે છે...કવિવર જે જે...

પ્રભુમાં હો ! મસ્તાના...જલની.

અને સંગીત અટક્યું. તાન પલટાંની સાથે આલાપનો ગુંગર ને એક એક લીટીનું ફરી ફરીને ગવાવું, પછી સમયનું પૂછવું શું ? સમય જોતાં સાડા ત્રણ થયાં. હજી પરાંદ થવાને અર્ધ કલાકની વાર હતી. હવે દેવેન્દ્રનો વારો આવ્યો. જેવું આવડે તેવું ગાવાનો તેને આગ્રહ થયો. આખરે દેવેન્દ્ર હાર્યો. ત્યાં તો પેલી વિચિત્ર અવાજ “મૃત્યુ-ધંટ” સંભળાયો. પેટી પેટીને ઠેકાણે રહી ગઇ. વાંચકો ! પેલી ભેદી ગુફાને અને આ ભયંકર અવાજને હજી જૂલી તો નહિજ ગયા હોય ! મનમોહને પેટી બંધ કરવાનું કામ મેના પર છોડ્યું. દેવેન્દ્ર ને મનમોહન ઉભા થઇ ગયા. તેમણે એક એકના કાનમાં કંઇક વાત કરી. કપડાંલત્તા બરાબર કરી પિસ્તોલ લેતાં કે દેવેન્દ્ર પેલી ભેદી ગુફા પ્રતિ દોડ્યો. થોડી વારે એજ ધરમાંથી એક રમણી બહાર નીકળી. તે પ્રણ હિતાવળે પગલે

એ ભેદી ગુફા તરફ ચાલતી થઈ. વાંચકો ! એ રમણી તેજ આપણી સરોજની ! તેના મુખમાંથી સહજે એજ સપ્તો નીકળી ગયા કે “ખરેખર આતે મૃત્યુ-ખંટની કારમી કિકીવારી, કે કોકિલાનો ટહુકો ?” ગમે તે હો ! પરંતુ એ વિચિત્ર અવાજમાં ઘણી ખરી કોકિલાના-ટહુકાના જેવી કામગીતા સમાયલી હતી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

“ ખૂનીનું ખંજર. ”

સ્વાર્થાધ દીક્ષો ખૂન કરતાં લેશ પણ કરતાં નથી,
પરમેશની ને પાપની તે બ્હીકે ઉર ધરતાં નથી.

વાંચક વીરા ! વર્ષોની ભેદભરેલી પેલી કપાલકૂટની ભેદી ગુફાને તો તું નહિ ભૂલ્યો હોય ? આ ભેદી ગુફામાં પૂર્વે જનુથી ખચવા રાજાઓ રે’તા હતા. ગુફાનું એક છપું જમીન-દાર ઉમરાવના મહેલમાં નીકળતું હતું, એટલે ચઢાઈ વખતે રક્ષણ કરવા રાજવીઓ એનો આશરો લેતા હતા. પરંતુ આ દારથી હાલમાં પરિચિત તો એજ વ્યક્તિ હતી. અને તે કોકિલા ને કુંજ. ગુફાને એક આલીશાન મેદી પણ હતી. જે તમામ પતથરની હોવા છતાં સુંદર હતી. તેની આગળુઆગળુ બે દાર આવી રહેલાં હતાં. ગુફાની નીચેના ખામમાં

પુષ્કળ અંધારું રે'તું હતું, પરંતુ ઉપરના ભાગના ઓરડામાં
બહારથી પ્રકાશ આવવાને થોડોક ગોળ ભાગ પથ્થરમાંથી ફેરી
નાખવામાં આવ્યો હતો. જેની બહારની બાજુએ નીચે જમરી
શિલાઓ પડેલી હતી. સરોજની અને દેવેન્દ્ર જુદા જુદા આવેલા
હોઇ, અંધારું હોવાથી જુદે જુદે રસ્તે ચઢી ગયા. દેવેન્દ્ર જ્યારે
ગુફાના ઓરડાના એક દ્વારે આવ્યો, ત્યારે સરોજની બીજા દ્વાર
પાસે આવેલી હોવાથી તેઓ બંને થોભ્યા. ત્યાં તેમને કોઇ બે
વ્યક્તિ અંદર વાત કરે છે, એમ માલમ પડ્યું. પ્રત્યેક જણ કાન
માંડી તે વાત સાંભળવા લાગ્યા.

“વિહારી ! ત્યારે કાલે તું જરૂર પકડાયોજ હોત ? નહિ વા ?”
એક સ્ત્રી વ્યક્તિનો આ પ્રશ્ન જણાયો.

“હા ! કોકિલા ! અને તે પણ મનમોહનને હાથે ! દેવેન્દ્રની
રૂબરૂમાં હવે મનમોહન અને દેવેન્દ્ર બેઉ મને ઓળખી ગયાં છે કે
સુરેન્દ્ર ને દમનકાન્ત નામધારી એકજ માણસ અને તે હું છું.”

“ત્યારે હવ ?”

“હજી શું ? હવે હું એ બેઉ વેશને તજી દેવા માંગું છું. હજી
આ કુંજના વેશમાં તેઓ મને ઓળખતાજ નથી.”

“વારું અને મ્હને ?”

“તને તો તેઓ કોઇજ ઓળખતા નથી ! હોં ! સરસ્વતિ
મ્હને !”

“કુંજ ! તને કંઇ ભાગ મળી ? કેશવકાન્ત જીવે છે કે ?”

“હા ! મનમોહન તેજ કણ્ઠાવતીનો ગાદીવારસ કેશવકાન્ત છે.”

“હે ?” કોકિલા સાથે સાંભળતી બે વ્યક્તિઓ સરોજની અને
દેવેન્દ્ર બંને ચમક્યા.

“વાઈ ત્યારે હવે તારે વિચાર શું છે?”

“વિચાર એજ કે હવે આ કુંજ સુરેન્દ્રનાથ વડીલની પદવીને ઓડતાંજ કનકકાન્તના કરેલા વીલને પણ બાળી નાંખશે.” કહી કુંજે મજવામાંથી વીલ ખેંચી કાઢ્યું. “બહેન તને ખબર નહિ હોય? કનકકાન્ત ઉમરાવને ચેતાવનાર દેવી તેજ દેવેન્દ્ર હતો. અને જ્યારે જતી વખતે કનકકાન્તને ચેતાવવા તેણે પોતાના ખરા નામની કાપલી કનકકાન્તને આપી, ત્યારે સેવકેજ તે ધીરેથી બારીમાંથી આવી ઇપાડી લીધી હતી.”

“વાહવાહ ! પણ ભાઈ ! હજી સુધી આપણા અવાજની તપાસ કરવા દેવેન્દ્ર કે મનમોહન કોઈ પણ કેમ ન આવ્યું?”

“દૂરી કરને !”

અને તેની સાથેજ કોકિલાએ પેશે મત્તુ-ધંટ જેવો સૂર પોતાના મળામાંથી કાઢ્યો. પહાડી ગુફાની ઉંચી બારીમાં ડોકું રાખી આ સૂર કહાડવાથી તે આસપાસ દૂર સુધી સંભળાતો હતો.

“હવે હું તો ઠાકી મઠ. તું જરા મદદ તો કર.”

અને કોકિલાનો પડતો બોલ કુંજે ઝીલી લીધો. આખાદ તેજ સૂર કુંજના મ્હોડામાંથી પણ નીકળવા લાગ્યો. થોડી વારે સૂર બંધ થયો, એટલે કુંજે દિવાસળીની પેટી કાંડી તેમાંથી એક સગી ચેતાત્રી.

“લે કર્ણાવતીના ભવિષ્યના ઉમરાવના હક્ક પર પાચી.....”

કેતાંજ કુંજે વીલને સગી આપી. કામળાધુ બડમક સળગવા લાગ્યું. દેવેન્દ્ર ભારણું ખોલી તે બચાવે તે પહેલાં તો સરોજનીએ સત્વર બીજા બાળુથી આવી તે ઝડપી લીધો. બાળુ કામળા પિતેલક ધરી સરોજનીએ વીલનું અધુરું બળેલું કામળા ચીલવી નાખ્યું. કામળા

હાથને પીઠ પાછળ રાખી જમણા હાથની પિસ્તોલ બેડે બાહ બહેન તરફ તાંકી સરોજની બોલી.....“ખરદાર ! પાપીઓ આજે તમે પકડાયાં.”

“કાણુ ? સરોજની ?” બાહ બેન બેડેના મ્હોંમાંથી એકી સાથે ઉદ્ધમાર નીકળી પડ્યો.

“હા ! અને તમે ? શરદ્વંદ્ર ને સસ્વતી બહેન કેમ ? આ સુરેન્દ્રનાથ ઉર્ફે દમનકાન્ત ચાને કુંજવહારી ?”

આ અરસામાં દેવેન્દ્ર શું કરતો હતો ? સરોજનીને મદદ કરવા તેણે પોતાના દારને ધક્કો મારી નેથો. પરન્તુ કમનસીબે તે અંદરથી બંધ હતું. તેણે સરોજની જે દારથી દાખલ થયું તે બાબુજી જવા નિશ્ચય કર્યો. સરોજની શું કરે છે ? તે સર્વ તેણે દારમાં પ્રડેલા એક બાકારામાંથી જોઈ લીધું. સરોજનીએ કુંજ અને કોકિલાની સામે ભરેલી પિસ્તોલ ધરી. અધુરું બળેલું વીલ ડાબા હાથે ખુંચવી લઈ તેણે ખુઝાવી નાખ્યું. ડાબા હાથમાં પીઠ પાછળ વીલ પકડી જમણા હાથે પિસ્તોલ ધરી દેવેન્દ્રની મદદ મેળવવા બહાર જવાનું તેને ઉચિત લાગ્યાથી, સરોજની પાછો પગે ધીરે ધીરે દાર પાસે ફરી. પરન્તુ આ શું ? દારની છેક નિકટ પહોંચતાંજ તેના પાછલા હાથમાં પકડેલું વીલ કોઈ પ્રચંડ હાથે ઝુટરી લીધું. અર્ધ ખુલ્લા બારણામાંથી એક કદાવર હાથ દાખલ થયો. અને તેણે પેલું વીલ સરોજનીના હાથમાંથી ખુંચવી લીધું. “કાણુ છે ? તે જોવા સરોજની જેવી પાકું ફરી જોવા ગઈ, તેવીજ ટાંપી રહેલી કોકિલાએ કુંજને પ્રસારત ફરી. હાથમાં આવેલો આવો દુર્લભ હાથ કુંજજી કોણે ? તેણે અને કોકિલાએ મળી સરોજનીને મજબુત પકડી.

તેની ખિસ્તોલ ઝુંટવી લેવામાં આવી. સરોજનીને નીચે નાખી તેની ઢાળી પર કુંજ ચઢી બેઠો. “સરોજની કોણ છે?” તે બાણવા તલપાપડ થયેલા કુંજે તેની સાડીનો પાલવ ખેંચી કાઢ્યો, તો તેને વાળ બનાવટી જણાયા. તેને દૂર કરતાંજ તેણે પાસે પડેલા પાનમાંથી માણી લઈ સરોજનીનું મોઢું ધોયું. તો તેણે શું જોયું?

“કોણ! મનમોહન?” કુંજ હલંગ મારી એક વાર તો અડધો ઉભો થઈ ગયો.

પરન્તુ પછી? કદાવર બાંધાના કુંજે પોતાના શિકારનું મળું જોરથી લાખ્યું. મનમોહનની આંખો ઉઘી ચઢી ગઈ. તેનો કંઠ રૂંધાયો. તેના મ્હોમાંથી શીજુના શીસોટા નીકળવા લાગ્યા. કુંજે કમરપટામાંથી કટાર ખેંચી કાઢી. ખંજરવાળો હાથ ઉઘકાયો. તે બોલ્યો.

“મનમોહન! કેશવકાન્ત! કણીવતીના ગાદીવારસ! સરોજનીને મહેન્દ્રના વેશ બજાવનાર! ખાજે તારું જીવન સમાપ્ત થાય છે, અને આજથીજ હવે મારા ભાગ્યનો સિતારો શરૂ થાય છે.”

મનમોહનની ઢાળી આરપાર વીંધી નાખનાર જીવલેણ ખંજર ખુનીએ ઉઘકયું! ત્યારે આટલી વખત સુધી દેવેન્દ્ર ક્યાં હતો? તેને તપાસીએ. મનમોહન મ્હોત-સિંધુમાં ડચકીયાં ખાતો હતો, જ્યારે કુંજ તે કોકિલા કાંટો અનાયાસે દૂર થવા માટે હરખાતાં હતો. પરન્તુ તમને ક્યાં તથી ખજર? કે સત્યવીરની વજ્ર ઢાળીને વિંધરા જતાં યુદ્ધ થઈ ગય છે આવાં અનેકાનેક “ખુનીના ખંજરે!”

પ્રકરણ ૧૪ મું.

“કેશરીનો પંઝો.”

—●●●●●—

સત્યમેવ જયતે !

“AFTER ALL TRUTH IS TRIUMPHANT.”

મનમોહનના જીવનનો અંત લાવવામાંજ મક્કગૂલ કુંજ પોતાના ઉપર ક્યું ખંજર ઝૂમી રહ્યું છે, તે ન જોઇ શક્યો. ખારખાની શાહમાંથી એક પિસ્તોલનો ઘોડો ખરાબર કુંજની પીઠ ઉપરજ તાંકવામાં આવેલો હતો. કુંજે તો નહિ પરંતુ કેડિલાએ આ ભયંકર દ્રશ્ય પળભાવમાં જોઇ લીધું. સરોજનીની જમીન પર પડેલી પિસ્તોલ તેણે ધીરથી ઉઠાવી. અને તે તેણે એ દેવેન્દ્રની મૂર્તિ ઉપર તાંકી. પરંતુ કેડિલાની પિસ્તોલમાંથી ગોળી છૂટે તે પહેલાં તો ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્રની પિસ્તોલનો ઘોડો દયાઇ ચૂક્યો. સનનન કરતી ગોળી ખુનીના હાથા ચથેલા ખંજરવાળા હાથને એમને એમ લટકતો રાખી છાતી વીધી આરપાર નીકળી ગઇ. લોહીલોહાણુ કુંજ જમીન પર પડી તરફડવા લાગ્યો. અને દેવેન્દ્ર પિસ્તોલ સાથે અંદર ધસી આવ્યો. તરતજ કેડિલાની ગોળી છૂટી. પરંતુ હવે તે શા કામની ? બહુજ મોડું થઇ ગયું હતું. તરતજ દેવેન્દ્રે તે ચૂકાવી, અને કેડિલાને ફરતગત કરવા તે પિસ્તોલ લઇ તેની પાછળ ફેર્યો. પોતાની દયા પશુ માણના જેવીજ થયે.

ચા તો જીવતી હાથમાં. જમણે તો ફાંસીજ નિર્માણ થશે, એ વિચારે
 કે કિલ્લાને કંપાવી. તેણે આપધાત ઉત્તમ ગણ્યો. ધન્ય છે ! એક
 અમળાની છાતીને ! દેવેન્દ્રના હાથમાંથી બચવાનો એક ઉપાય ન
 જોવાથી તેણે ઝોરડાની ખારી દ્વારા નીચે ઝુકાવ્યું. કે કિલ્લા પડી.
 નીચેના પાપણો પર પડતાંજ તેની કેમળ કાયાનો કચ્ચરલાણ
 નીકળી ગયો. દેવેન્દ્રની ધમ્મકા કંઈ કુંજ કે કે કિલ્લાને જનથી માર-
 વાની ન હતી, પરંતુ જીવતાંજ પકડવાની હતી. પરંતુ સમય
 વિચારતાં ને સંજોગ જોતાં મનમોહનના છૂટકારાનો એક માત્ર ઉપાય
 આ વિના અન્ય કોઈ ન હોવાને લીધેજ તેને લાચારીથી જોળી છોડવી
 પડી હતી. હતભાગીની કે કિલ્લાનું આવું કૂર ને કમકમાટીભર્યું
 મોહાત જોયાં પછી દેવેન્દ્રે મનમોહનને સાવધ કરવા ચત્ર કર્યાં. મળવામાંથી
 કંઈક શુદ્ધિની ક્વા કાઢી તેના મોઢામાં નાખી. પાસે પડેલા એક
 પાત્રમાંથી તેના મોઢા પર પાણી છાંટ્યું. તેને ચેતન આવે એટલા
 સમયમાં તેણે પોતાનો રૂમાલ ચીરી બીજાની તેનો મળખુત પાટો
 મૂલ્યુ કનકરે ઝગમગતા કુંજની છાતીએ માંખ્યો. થોડીવારે મનમોહન
 શુદ્ધિમાં આવ્યો. તેને બનેલા લગામ છોટાસથી વાકેફગાર કરી તેણે
 હવે પોતાનું ધ્યાન મૂલ્યુ કાઠે પડેલા મુસાદર કુંજનું પર લગાડ્યું.
 મનમોહનના ખોળામાં કુંજનું વાથુ દેવેન્દ્રે ગોઠવ્યું. મળવામાંથી
 નોંધવોથી કાઢી તેણે જુવ્યાની લખવા માંડી. મને તેના સમુદ્ધ પલ
 આવું કરવાજનક મોહાત જોતાં ક્યું રહેલોનું ને ક્વાદ સિલ ન
 પાળી ? દેવેન્દ્રે તો આમાં સેંકડો પ્રસંગો જોયાં હતાં, એટલે તે તો
 જાણતો હતોને જોયો હતો, પરંતુ મનમોહનને તો આ પ્રસંગ અચળ
 હતો. તેની આંખમાંથી ક્વાદ અનુભવિનું મૂલ્યુ, અનિ જે પડીને

મૃત્યુપુરીના મહેમાન કુંજના અંગ ઉપર પડવા લાગ્યાં. મરતાં કુંજની આંખોમાં પણ બીનાશના ઝગહગાયાં ચક્રચક્રી રહ્યાં. વાંચક ! આ કશું પ્રસંગ કેશરીના પંડામાં જ્યારે શિયાળ સપડાય છે, ત્યારે આખેહુમ બને છે. આજે કુંજ એક શેર, તે શિયાળની સ્થિતિમાં છે. જેની છાતી પર ને ખેટો હતો, તેનાજ ખોળામાં પડેલો છે. જેને શત્રુ માનતો હતો, તેજ સાચા મિત્રભાવે આજે તેના મૃત્યુ-પાછળ આંસુનો વરસાદ વરસાવી રહ્યો છે. પ્રભુની શું ખૂબી ? ખરેખર ?

હૃદાય ચર્ણુ ફૂલ પણ સુવાસ નિજ નહિ છોડશે,
ચંદન-સુખડ-ગાળો ઘસો ત્યમ વાસ પણ વધતી જશે.
જયમ ઝેર સોમલ, વેર ફર્ન, કદાપી છોડે નહિ,
ત્યમ સજ્જનો સદ્ગુણ નિજ જીવન જતાં છોડે નહિ.
અપકાર પર ઉપકાર કરવો એજ સાચો ધર્મ છે,
શત્રુ પ્રતિ સદ્ભાવના ને સ્નેહ સજ્જન-કર્મ છે.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

“ ખૂની કેણુ ? ”

ચોરી-ચોરી-ગમિણી નારી ના હંકાય,
ખાડો ખેદે તે પડે એ હાથનો ત્યાગ
As you sow, So you REAP (કે તેલું પામે.)

પુષ્કળ પ્રયત્નો કર્યા બાદ કુંજ હોશમાં આવ્યો. તેની આંખો પ્રથમ મનમોહન અને પછી ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર તરફ પલકી એટલે દેવેન્દ્રે તેને ધીરેથી પૂછ્યું.

“કુંજ ! હથરને ખાતર મરતી વખતે તમામ બેદથી અમને વાકેફગાર કરતો જા. જીવનની છેલ્લી પળે પણ જીહ્વા ન બોલીશ ? જે સત્ય હોય તેનો સ્ફોટ કર !”

“એ...એ...ન...કે...કિ...લા...ક્યાં છે ?” લથડતી જીભે તેણે પહેલાંજ મવાલ કર્યો.

“તે...સહીસલામત છે.” દેવેન્દ્રે કુંજના હૃદયને આધાત ન પહોંચાડવા ને બાતમી મેળવવા જીડો જવાબ આપ્યો.

“નહિ ! દેવેન્દ્રબાપુ ! એક મૃત્યુશય્યા પર પડેલા માનવ સાચે દગા ન રમે ! બહે ! એ એની ભગિનીના મ્હોતથી માહિતગાર થાય.” ક્યાણુ મનમોહને દેવેન્દ્રને ઉદ્દેશીને આ કહ્યું. અને પછી તેણે કુંજને કહ્યું.

“માપ ! હતભાગીની એવી તમારી બહેન...આપધાત કરી પ્રાણ છોડ્યા છે.”

“હા...સ...” તેના હૃદયમાંથી એક આનન્દધ્વનિ બહાર પડ્યો. અને તે એટલા માટેજ કે તે જીવ જતાં દયાની બિંબ માંભવા નથી રહી, હવે દેવેન્દ્રને કુંજની જીવનદોરી તફાન હંકી જણાઈ. તે તે ખૂની કોણ છે ? તેજ જાણવા મથતો હતો. મનમોહનને તેણે પૂછ્યું.

“તમે જાણો છો કે કનકકાન્તનો ખૂની કોણ ?”

“નહિ. હું એજ એક નથી જાણતો. પરંતુ મહારી માતાનો ખૂની તો આ કુંજજ છે એ હું જાણું છું.” મનમોહને ઉત્તર આપ્યો.

“કુંજ ! ત્યારે મરતાં અગાડ એકજ કિતર મ્હને જલ્દી આપી દે કે કનકકાન્તનો ખૂની કોણ ?” દેવેન્દ્રે કુંજને કહ્યું. વાંચક ! જે બેઠ જાણવા દેવેન્દ્ર, મનમોહન, તું, અને તમામ કર્ણાવતી આતૂર થઇ રહ્યાં છો, તે એકજ નામ “ખૂની કોણ ?” નો ભેદ આજે દેવેન્દ્ર મરણ પથારીએ છેવટનો શ્વાસ લઇ આ શાની દુનિયાને છોડી જતા કુંજને પૂછી રહ્યો છે. પરંતુ કુંજના હોઠ સરખાયે ન ફરડયા.

“કોણ ! તું જાતેજ ખૂની છે ?” દેવેન્દ્ર હવે જાણાસાને ન રોકી અકવાધી સવાલ પર સવાલ કરવા મંડ્યો.

“નહિ.”

“ત્યારે કોકિલા ?”

“કુંજે માથું નકારમાં ધૂણાવ્યું.”

“ત્યારે કોણ ? મનમોહન ?”

“કુંજ.”

“ત્યારે ખૂની કોણ ?”

“મા...” કેવળ એકજ અક્ષર કુંજના હોઠેથી અહાર પડ્યો.

“કોની ?”

“મનમોહનની !” સૂતેલા કુંજે મનમોહન તરફ આંગળી ચીંધી.

“અને તે તારી થું સગી ?”

“મા...સગી...મા...” કુંજના ધ્રુજતા હોઠો ખુલ્યા.

“અને તેનું નામ ?”

“વિમળા.”

અને તેની સાથેજ કુંજની ઇંદ્રિયો મૃત્યુ-પલ પાસે આવવાથી અપણ થઇ મઇ. તેનું હૃદય તેને ડંખવા લાગ્યું. એક ભેદી બંડારીના

પ્રાત તેણે અવાચક અનેલા દેવેન્દ્ર તેમજ મનમોહનના ધ્યાન અંશુલિ-
દર્શાત્રી ખેંચ્યાં. ચતુર દેવેન્દ્ર સમજ્યો ! કે એ કંઈક ! શોધી કાઢવાનું
સંજ્ઞાથી સમજાવે છે. તે તુર્ત ઉઠ્યો. ભીંતમાં એક ખીલો દાટેલો
હતો. અને તે કુંજની ઇશ્વારતંથી દેવેન્દ્રે ખેંચ્યો, તો એક ન્હાની
સરખી ગોખલા જેવી બખોલ ભીંતમાં પડી ગઈ. તેમાં શું હતું ?
એક રાજવંશી પોશાક ! દેવેન્દ્ર તેને ઉઠાવી કુંજ પાસે લાવ્યો.
કુંજની જીભ હવે સડસડાટ ખુલ્લી. તે ખોલવા લાગ્યો. હૃદયનો મૃત્યુ-
દ્વાર, દેવેન્દ્ર નોંધી લેવા લાગ્યો. વ્હાલા વાંચક ! કુંજ તથા કેકિલાના
પૂર્વ ઇતિહાસથી તું પરિચિત હોવાથી તે અત્રે ફરી આલેખવાની
આવશ્યકતા નથી. તેથી તે ભાગ છોડીને આગળજ લખું છું.

“પછી જ્યારે અમે અમારી માતાને ઘેર ન જોઈ, ત્યારે ઘર વેચી
અમે એક બાઇબ્લેન સાથે નિકળ્યાં. ગર્ભશ્રીમંત મથુરાદાસનું લક્ષ્મીના
ભોજ માટે મેં ખૂન કર્યું. મારી પાછળ દેવેન્દ્રઆણુ તમે પડ્યા. હું ને
મારી બ્લેન મધુપુરી છોડી કર્ણાવતીમાં આવ્યા. ઉમરાવ કનકકાન્તને
હું મળ્યો. અને અમે રાજપીજ છીએ એમ એના મનમાં ઠસાવી
આશ્ચર્ય માંડ્યો. અમારા ખર્ચાળ પ્હેરવેશ ઉપરથી, તથા કેકિલાના
ફરતી સૌન્દર્યે કરી બોલો ઉમરાવ બોળવાયો. થોડા દિવસમાંજ
કેકિલા કુમારી છે, કહી મેં ઉમરાવને વરાવી. દમનકાન્તના વેશમાં
ઉમરાવને બનાવી ગાદી પચાવવા માટેજ મેં નોકરી લીધી. પેલા પરિચિત
અવાજની અમને ખબર પડી. પૂરતી તપાસ કર્યા બાદ મેં અને
કેકિલાએ સત્ત્વ પ્રથમે તેની નકલ કંઈમાં ઉતારી. જ્યારે અમે પ્રથમ
કર્ણાવતીમાં આવ્યાં, ત્યારે કેશવકાન્ત ગૃમ થઈ ગયો હતો. મારી માતા
ત્રિમળાએ તેને ઉઠેરી મોટા કર્યો. તેજ તું મનમોહન ! સંજ્ઞાથી

હોઇ ભવિષ્યમાં તું સુખનો દાઢો દેખાડશે, એ સોનેરી સ્વપ્નામાંજ તને તેણે વીસ વર્ષનો કર્યો. બે ત્રણ વર્ષ આ બેદી શુદ્ધામાં તને સુખ રાખી પછી કહ્યોવતીમાં એક નાનુ ધર રાખી ઉછેર્યો. વાતને દસ વર્ષ વીતી ગયા. તું વીસ વરસનો થઇ નોકરી કરવા લાગ્યો. ગાદીના વારસ કેશવકાન્તને માટે હું ખૂબ જનેવી તરફથી વારંવાર સાંભળતો હતો, અને એ કંટક જીવતો હોય તો દૂર કરવા શોધતો હતો. ત્યાં એક દિવસ હું અચાનક તારા ઘર આગળથી પસાર થતો હતો, ત્યાં મારી માતાને મેં એટલો વાળતી જોઈ. અમે બેઉ મળ્યાં. અરસ-પરસ સુખદુઃખની વાતો કરી. વાત પરથી વાત નિકળતાં તું કેશવકાન્ત છે એ માતાને મ્હોંડે મેં જાણી લીધું. ખીજેજ દિવસે હું કેકિલાને મળ્યો. ત્યાં કનકકાન્તને કોઠે એ...“ગાદીનો વારસ જીવે છે.” એવા પત્ર લખ્યો હતો. તે મારી ખૂબે મ્હને વંચાવ્યો.

“અને એ કાગળ લખી મોટાભાઈને ચેતાવનાર હુંજ” મનમોહને રજાઈ. કર્યો.

“બેનના આ કાગળથી માતા વિમળાના વચનમાં મને મક્કા બેદી. હું બેનને મનમોહનનું ખૂન કરવાને નિશ્ચય સંભળાવી મયો. મારી માતાને મેં વધુ પ્રતિતિ દેવાનું કે’તાંજ તેણે આ શુદ્ધામાં અહીં દાખી મૂકેલા તારા તે વખતનાં કપડાં તથા તરવાર બતાવી. મારી ખાત્રી થઇ. એટલામાં અનાયાસે મારી બગીચી કોકિલાને શુદ્ધામાં જવાનું પેલું સુખ દાર હાથ લાગ્યું. અમે તેનો છૂટથી ઉપયોગ કરવા માંડ્યો. હું થોડે દૂર એક ઘર રાખી દમનકાન્તને નામે રે’વા લાગ્યો. ઉમરાવના મહેલથી માંડી મારા ઘર સુધી મેં સળંગ ખોદાવી, અને તેનેજ પ્રતાપે હું એક વાર કપડાં બદલી કુંજના વેશે ખૂબ

કેકિલાના મહેલમાં જઈ શકેલો. (બુઝો પ્રકરણ ૨ બુ.) જ્યાં
 બુલેલી બેઠી ટપાલ લેવા મારા બનેલી પાછા પધારેલા. દેવીના નામ
 મેઠણ દેવેન્દ્રબાપુ! તમારી આપેલી કાપલી ઉઠાવી જનાર, બારીમાંથી
 આવનાર વ્યક્તિ પણ હું જ હતો. ગાદીનો માર્ગ નિષ્કંટક કરી ગાદી
 પચાવી પાડવા, મેં કેકિલાએ અને મારી માતાએ મળી તામડો
 રચ્યો. કનકકાન્તનું ખૂન કરવામાં તે સામેલ થઈ. સંકેત અનુસાર
 ગુફામાંથી મહેં પેલો વિચિત્ર અવાજ કાઢ્યો. શોધાશોધ થઈ રહી.
 દસ વરસે કથાવતી ખળભળી. રાત્રે મહેં એ સૂર ફરીથી કાઢ્યો.
 કનકકાન્ત પણ સુભાગ્યે શોધવા આવ્યા. હાં બીખારણ વેષે મારી
 માતા વિમળા તેને મળી. સુભાગ્યે મનમોહન! એ રાત્રેજ તું નાટક
 જોવા ગયેલો. મારી માતાના કાલાવાલા સાંભળી કનકકાન્તને દયા
 આવી. તેઓ એને ઉઠાડવા નીચા વળ્યાં. ત્યાંજ ત્રિપ્ત ઔપધવાળા
 રમાલ વડે મારી માતાએ એમનું વાક પકડી લીધું. સ્હેજજ અસરે તેઓ
 પટકાઈ પડ્યા. રમાલને પાસેની નદીમાં ઝાકારી મારી મા શબ
 સમીપ પાછી ફરી. કદાચ જીવ રહી જાય એ બીકે તેણે પેટમાં
 ખંજર પણ થોંચી દીધું. તેના ગયા પછી હું અને કેકિલા પણ શબ
 આગળ ગયા. કપાલ પર થએલો પરસેવો છુંછવા મહેં કેકિલા પાસે
 રમાલ માંગ્યો. તેણે તે આપ્યો. મેં પરસેવો લૂછી તે મજવામાં મૂક્યો.
 અને ફરીથી તે કાઢવા ગયો, તે વખતે પેલું મ અક્ષરવાળું મથુરાદાસનું
 બોરીયું બહાર નીકળી ગયું, તેની મ્હને સુરત ન રહી. ઉતાવળમાં અમે
 મહેલ તરફ પાછા ફર્યા. અને તેમાંજ હું પેલો કેકિલાનો રમાલ હાં ભૂલી
 ગયો. એ વાતની સાદ મ્હને આવીજ નહિ. એના ઉપર સ એટલે
 અસ્વતીનું નામ ભરેલું હતું.” આજે અહીં મુંજ જરા અટક્યો. તેના

કંઠે શોષ પડતાંજ તેણે પાત્રમાંથી પાણીનો એક ધુટ બર્યો. “ખૂન
થયાં પછી તરતજ હું તારે ચેર આવી માતાને મળ્યો. હવે મારો
કામમાં આડે આવનાર કેવળ ‘તું’ એકજ છે.” એમ મેં એને જણાવી
તારો ઘાટ ધડવાનું સુચવ્યું. દસ દસ વર્ષ ઉપરના તારા પરના
બહાલે કરી મારી માતાએ ના પાડી, અને મને જણાવ્યું કે આ
ખૂનથી અજાણ્ય એવા મનમોહન પાસે મેં વચન લીધું છે, કે (તેનો
જીવ બચાવ્યા બદલ.) તેણે કોઈ દિવસ દેશવકાન્ત તરીકે ગાદી
વારસનો દાવો કરવો નહિ. (તમારા બેકના જીવતાં.) પરંતુ મને
આ વચન પર ને વાત પર વિશ્વાસ ન બેડો. અને તે પછીજ મારી
માતા આડી શાટી. તને તેણે મારી નીચ વૃત્તિથી ચેતાવ્યો. કેમ?”

“હા! અને મેં એની સલાહથીજ સરોજનીનો સ્ત્રી-વેષ ધારણ
કર્યો.” મનમોહને પૂરતી કરી.

“બરાબર છે. બીજે દિવસે હું પાછલી બારીએથી નિત્ય નિશ્ચય
પ્રમાણે મોડી રાત્રે તારા ઘરમાં આવ્યો. મારી માતાને જગાડી,
મનમોહનનું ખૂન કરવામાં મને મદદ કરવા મેં તેને કહ્યું. પરંતુ
તેણે ના પાડી. દબાણ કરવા જતાં તેણે ચીસ પાડી. અને તેથી મેં તેને
હાર કરી. તું (મનમોહન.) જાગી ઉઠ્યો. અને આપણા બે
વચ્ચે પછી રક્તક થઇ. મારા કોટનું ગળણું તે વખતે ચીરાઇ ગયું,
ને તેમાંથી પેલી ‘દેવી તેજ દેવેન્દ્ર’ની કાપલી પડી જતાં ત્યારે હાથમાં
ગઇ. ખરે ?”

“હા!” મનમોહને મસ્તક હલાવ્યું.

“તું મારી પાછળ પડેલો છે, એ જાણતાંજ તને બૂલથાપ આપવા
મેં મધુપુરીની ટિકિટ કરાવી. તેં પણ તેમજ કર્યું.” તને મધુપુરી
જોડેલી હું છઠ્ઠી નાહો. ત્યારબાદ દમનના વેશમાં દેવેન્દ્રબાપુ તમે

મારો ફેટો પાડી લીધો. જે ભેવા મેં તમને નદીમાં ફેંકી દીધા. દમનનો વેશ પલટી ભોંયફં ઉધાડી કુંજ થઇ કેકિલાને ત્યાં જનાર હુંજ, અને વહીલ મીઠ સુરેન્દ્રનાથ થઇને આવનાર પણ હુંજ. જો કે બોરીયું ને રૂમાલ મારી બૂલથી રહી ગયા છતાં મેં મનમોહન પરજ એના અક્ષરો લગાડી આરોપ ઢાળી પાડ્યો. સુરેન્દ્રનાથ બની તમારી પાસેથી તમામ વાત જાણી તે પ્રમાણેજ પ્રપંચના પાટીયાં ગોઠવતો રહ્યો.” અને આટલું બોલી કુંજ અટક્યો. તેને છેલ્લી એકઠી આવવા માંડી.

“ત્યારે આજે આ અવાજ કરવાનું કારણ શું?”

“છેલ્લો નિકાલ કરવા. મને ખાતરી હતી કે તમારા ખેડમાંથી ટોચ પણ તપાસ કરવા અહીં આવશેજ. અને તે પછી છેવટનો ફેંસલો કરી... આ ભેદી-ગુફામાં તમને સદાને માટે દાટી દઇ નિષ્કંટક કલ્યાવતીની રાજગાદી...ભો...ભોગ...”

અને આટલું બોલતાં તો “ઓ ! પ્રભુ !” ની સાથેજ કુંજનો અમર આત્મા પંચભૂતનું પિંજર તજી ઉડી ગયો.

“થોડી વાર વધુ ખેંચી કાઢતે તો! હીક થને! નહિ વાર?” દેવેન્દ્રે મનમોહન પ્રાંત જોઇ કહ્યું.

“મળેલી માહિતી પૂરતી છે,” બોલતાંજ મનમોહને લાસને નીચે મૂકી. તેણે છેવટના બે અશ્રુ-બિંદુઓ મરનારની પાછળ પાડ્યા. કેકિલા ને કુંજવિહારીની લાસ દરબારગઢમાં લઇ જવાની વ્યવસ્થા કરાવી તેણે પોતાના બાલ્યકાળના વચ્ચે ઉપાડ્યા. સમશેર પર તેની નજર પડી. તેણે તે ઉપર કોતરાયલા અક્ષર દેવેન્દ્રને વંચાવ્યાં. તે શું હતા?”

“કલ્યાવતીના રા. કનકકાન્તનો કનિષ્ઠ બાંધવ કેશવકાન્ત.”

પ્રકરણ ૧૬ મું.

“ સદ્ભાગ્યનો સિતારો. ”

‘ NO SWEET WITHOUT SWEAT. ’

કર્ણાવતીનો રાજ્યવારસ ચૂંટવા આજે દરબાર ભરાયો છે. નાના ઠાકોરાથી માડીને ખંડીયા રાજ પર્વત તથા સરદારો સૌ સોને આસને વિરાજી રહ્યા છે. મૃત કનકકાન્તના અંધુ કેશવકાન્તના જીવતા હોવાની વાત પ્રસરાયલી હોવાથી ઠેર ઠેર એજ વાતો થઈ રહી છે. ત્યાં મૃત કોટિલાંગારી ને કુંજવિહારીની લાસો લાવવામાં આવી. પ્રત્યેકે ઉઠી તેની પૂરતી ખાત્રી કરી. ત્યાં ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્ર એક વીસ વર્ષના તરુણ યુવાન (મનમોહન) સાથે દાખલ થયો. સભામાં શાન્તિ પથરાઈ.

આદિથી અંત સુધીની તમામ જાણીતી વાતો દેવેન્દ્ર સભાજનોને જણાવી ગયો. કાગળના ચાર કટકા, બોરીયુ ને રૂમાલ તેણે સભામ. સર્વસમક્ષ મુક્યા. પોશાક તથા મૃત કુંજની જુથાની વાંચી સંજ-ળાવી, મનમોહન તેજ કેશવકાન્ત છે, તે પૂરવાર કરી અતાવ્યું. દેવેન્દ્રના કક્ષાથી મનમોહન હવે ઉઠ્યો. દેવેન્દ્રે તેને થોડા સુવાસો પ્રજવાની મુચ્છા જણાવ્યાથી તેણે હા પાડી.

“ત્યારે પ્રથમ તો તમે તમારો ઇતિહાસ સભા-સમક્ષ વિક્ષિત કરો.”

“જેવી મુચ્છા.”

“મુરખીઓ સંભાળના ! અને સરદારો ! આજથી દસ વર્ષ પૂરની વાત પર હું મોટા બાપ સાથે શિકારે જતાં બૂલો પડ્યો. કુધા તૃપાથી વ્યાકુળ એવો હું કંઈ એક અણુનણ્યા નગમાં જઈ ચડ્યો. જ્યાં કુંજ તેમજ કોકિલા બાબીની માતા વિમળા રોડથી રેતી હતી. તેણે મને બોલાવ્યો. ભોજન-દાન દઈ તેણે મને જીવન-દાન દીધું. મેં તેને મારી વાતથી પરિચિત કરી. સ્વદેશ જવાની વાત કેતાંજ તેણે કર્ણાવતી વિષે પોતે અડ છે એમ જણાવ્યું. લાગલાગટ પાંચ વર્ષ પર્થત હું ત્યાં રહ્યો. બાદ મારી ખૂબ આજીજીથી એ મને લઈ કર્ણાવતીમાં આવી. “તને મારવાને કેટલાક બદમાશ ફરે છે.” એમ મને સમજાવી તેણે વર્ષોની અવાગર એવી ભેદી ગુફામાં મને સંતાડ્યો. અને આમ કરવામાં તેનો હેતુ શો હતો ? તે તે વખતે તો હું ન જાણી શક્યો ! પરંતુ અત્યારે હું ધારી શકું છું કે નસીબસંજોગે પોતાનો પુત્ર મળી જાય (કુંજ) તો મારે બદલે તેને કર્ણાવતીના ગાદી વારસ કેશવકાન્ત જાહેર કરવો. કારણ મારું અને કુંજનું મોહું ઘણું ખર્ચ મળતું આવે છે. સત્તર વરસનો થતાંજ હું સમજણો થયો, અને મેં જીદ લઈ જુદું ઘર માંડ્યું. ત્યારબાદ હું ધારું છું કે કુંજ સાથે મારી માતાને ભેટો થશે હશે. એક દિવસ મેં મારી માતાને ગાદીને માટે મારો હક્ક સાબીત કરવા મોટાબાઈની પાસે જવા વિચાર જાહેર કર્યો. ત્યારે મારી માતાએજ બધો ભેદ ખોલી નાખ્યો. તેણે પોતાના તથા પોતાના પુત્ર-પુત્રી કુંજને કોકિલાના પંથુ તમામ ઇતિહાસથી અને વાકેફ કરીધો. અને કહ્યું કે “મોહન ! મારી પુત્રી તારા મોટાબાઈને ખરેખરી છે. મહેં તને નાનેથી હોંડી મોટો કર્યો. તેનો બદલો તું શું આપજા પેટ પર મમ મૂકી વાળવા માગે છે ?”

મારી એ પાલક માએ માઈ નામ મનસોહન પાડ્યું હતું. અને હુંએ
એજ નામથી મને ઓળખાવતો હતો. બીમંતાઈની જન્મલો કરતાં
મરીબાઈના મધુર સુખડાં મને પણ વધુ ગમી જવાથી, અને મારી
માતાના આંસુડાં મારાથી ન જોઈ શકાવાથી મેં એને કુંજ ને કોકિ-
લાના છવતાં માયું ન ઉચકવા વચન આપ્યું. (કે'વા સ્વાર્થ—ત્યાગ ? !)
અને આજ સુધી મહેં એ વચન નિભાવ્યું. પરંતુ વીસમે વરસે
જ્યારે મને ખખર પડી કે દેવેન્દ્રબાબુ મને શોધવા અહીં આવેલા
છે, તેમજ તેઓ સરસ્વતી તથા સરસ્વતીને પણ શોધે છે, ત્યારે
માઈ હૃદય મને આ બાબત જાણવા છતાં ન કે'વાં બદલ ડંખવા
લાગ્યું. અધુરામાં પૂરું મારા બાપ એક અપવિત્ર સ્ત્રીને
પોતાની પત્ની કરી બેઠા હતા, તે પણ મને બહુ સાલતું
હતું. પરંતુ પરણી ગયા પછી મારી માતાએ મને આ વાત જાણા-
વેલી, એટલે ઘરની એબ પાછળથી ઉઘાડી પાડવામાં શું ફાયદો ?
એના ને મધુરીની સાથે મને આજ વેળા પરિચય થયો હતો. અને
નિરાધાર એવા તેમને મહેંજ પાછળથી આશ્રય આપ્યો. પરંતુ બીજેજ
દિને મોટાબાઈનું ખુન થયું. મારી માતાએ જો મારાથી કોઈ પણ
વાત છુપાવી હોય તો તે આ ખૂનનીજ હતી. અને હું અજ્ઞાની કુંજ ઉપર
શક રાખી તેની પુઠે પડ્યો. વધુમાં મારી માતાએ પોતાના ખુનની
આમલીજ રાત્રે મને કુંજથી ચેતાવી સરોજનીનો સ્વાંગ ધારણ કરવા
સુચના કરેલી. અને તેથી મારો કુંજ પરનો શક મજબૂત થયો.
દમને મારી માતાનું ખુન કર્યું, તે વેળા હું ઘરમાંજ હતો, અને
મેં એ નજરેાનજર જોઈ દમનનં ઓળખી લીધો હતો.”

“પરંતુ કુંજ તેજ દમનકાન્ત ને સુરેન્દ્રનાથ છે એ તમે ક્યાંથી
જાણ્યું ?”

“હા ! એક વેળા મોઢી રાત્રે કુંજ ને કોકિલા બેઠુ મારી માતા—
એટલે એમની માતા વિમળાને મળવા આવ્યા હતા. હું જાગતો
હતો, અને મેં એમની વાતો સાંભળી. વાતમાં ને વાતમાં તેણે
પોતાની માને પોતાના આ ત્રણે નામ કહી મળવા આવે તો ન
મમરાવાની સુચના આપી, અને તે ઉપરથીજ હું જાણી ગયો. બીજી
રહસ્યારે મેં એક રમાલ પહેલો જોયો. તે રેશમી હોય તેના છેદાઓ
ઉપર ‘સ’ અક્ષર ગુથેલો હતો. મેં મારી માતાને આ ‘કોનો છે ?’
એમ પૂછ્યું. એણે તે તરતજ મારા હાથમાંથી ખુંચવી નહને તે
પોતાની પુત્રી સરસ્વતીએ ગુંથી આપેલો જણાવ્યું. મને આ પહેલાં
ખબર નહોતી કે કુંજ ને કોકિલા મારી માતાને રાતના મળે છે પણ
રાતનો બનાવ જોતાંજ તે કોકિલાનો રહી ગયો છે, એમ હું ચેતી
ગયો. અને તેથીજ મેં તમને એ સરસ્વતીનો છે એમ જણાવી
દીધેલું !”

“ત્યારે ! મધુપુરીમાં તમે એની સાથે રેતાં હતાં, ને ત્યાં ગુંથતાં
જોએલો, એ વાત બોલીજાતી ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“હાસ્તો ! એતો સરોજનીનો વેલ ખરાબર મળવવા.”

“વારં પછી ?”

“પછી શું ? બોરીયાના નામની તો મેં કેવળ અટકજાળ કરેલી.
કારણ હું જાણતો હતો કે મર્મપ્રીયંવત મથુરાકાસનો પુત્રી કુંજજ
હોવો જોઈએ.”

“વારં ત્યારે ‘કોકિલાનાં છાંયે મેં’ એનું ભેટી રમાલથી લખી
જનકજાનકને ચેતાવવાનું ત્યારે કંઈ કારણ ?”

“મારો વિચાર ગાદી તો લેવાનો નહોતોજ. પરંતુ કેવળ મોટા-ભાઈને હું જીવું છું, એમ આશાસન આપી દર્શન કરવાનો, અને તેઓ મને શોધવાને નાહકનો અર્થ ન કરે તેટલા પૂરતોજ.”

અને વ્હાલા વાંચક ! તે પછી ક્ષણવિતીની ગાદીનો રાજ્યમુકુટ કેશવકાન્તને માથે વિરાજ્યો. “મહારાજ કેશવકાન્તની જય.” એ ગજ-નાથી દરબાર ગાજી ઉઠ્યો. દેવેન્દ્રને યોગ્ય કદર કરી શિરપાવ આપવામાં આવ્યો. અને આ મંગળ પ્રસંગેજ મધુરીએ પણ મેનાનો હસ્ત મનમોહનના હાથમાં મૂક્યો. એક સાથે બે યુનના કેસનો નિવેડો લાવી દેવેન્દ્ર કલકતા પાછો ફર્યો. અને પછી રાજ-રાણી આનંદ વિનોદમાં દિવસ ગાળવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

“ મેના પોપટ. ”

મુશીલા સાંપડે જો તો સઠળ સંસાર સારો છે.

દુખાંતો કંઈકા મળતાં દુખોનો કંઈ ન ચારો છે.

“સ્વામીભક્ત સહધર્મિણી એજ સંસાર-સિંહુતરવા સ્વર્ગાનંદનૌકા.”

“એસ કહે તો તું સગરાણી થઈ નહિ-વાર ?” કેશવે શું માર,

ભવનમાં પ્રવેશતાંજ રોકાર કરી.

“તેમાં શું થઈ ગયું?”

“એટલે એમ કે હવે જરા તમારા માન વધ્યાં!”

“હીકળ છે તો.”

“હીક કેમ? ખંદેન ના હવે આ સાહેબ થયા છે! નહિ વાર?”

“બહુ સાર.”

“કેમ આવે કંઈ દેવા જગદંબા દાસ પર નારાજ છે?”

“કંઈક એવું ખરું?” મેનાએ પણ હવે રમુજી પ્રશ્નના ઉત્તર.

રમુજી આપવા માંડ્યાં.

“તો કહો તો દાસ બે હાથ જોડી થોડી સ્તુતિ કરી લે.”

“જેવી ભક્તિ! ને શ્રદ્ધા! સાથે ધન્યજી!”

“માયું પણ નમાવે કે?”

“તે પણ દેવીને પૂછવાનું કે? કહે તો તો સૌ કરે એમાં નવાઈ શું? ન કહે કરે તેનું જ નામ માણસ!”

“આમે ત્યારે આપણે માણસની મણતરીમાંથી બાતલ! એમજને?”

“હાસ્તો.”

“ઓ રહ્યા! અમે જેવા હોએ તેવા! તમારે અમારી જરૂર નથીને?”

“દેવીને દેવની ને દેવને દેવીની જરૂર હોયજ.”

“ના. ના. થોડું કંઈ કોઈના વિના કોઈનું માડું અટકી રહેછે?”

“હા! એ તો પછી આમેજ તો! પરંતુ હોય તો જરા ફેર પડે હોં!”

“હવે પડયો ફેર!”

“તો હો...હું ચાલી જઈ છું! એ એ જોઈ ફેર પડે છે કે નહિ!” કહી મેના હીને ખંડાર જવા બારણા આગળ ગયા.

“જવ. જવ. અટક્યા કેમ ?”

“જમજા ! હોં ! પછી લટકતા રહેસો !”

“ભલે !”

“જો જો હોં !”

“હો !”

અને મેના બારણું ઉઘાડી બહાર પગ મૂકે કે એક હસમુખી કદાવર પુરૂષ વ્યક્તિ અંદર આવી. તેણે બે હાથ લાંબા કરી મેનાને જતી રોકી. હસતાં હસતાં તે બોલી...

“જવ છો ક્યાં ? મેના બાબી ! બાઈની સાથે છોડાછોડી મંઠા-વીને આવ્યા છો ! હા ?”

મેના તો તેને ઝાળખતાંજ શરમાઈ ગઈ.

“લુચ્ચા ! આવા મહેમાનો પણ કેવા છાનામાના છપાઈને આવે છે ?”

“હારતો ! તમેયે શું ઝોઝાં છો ? બિચારા કેશવભાઈને પરણી અને ઘર માંડીને રહ્યાને હજી પૂરા બે મહિના તો થયા નથી, ત્યાં તો આ ઉઠીને જવા તૈયાર થયા. ક્યારના જાઉં જાઉં કરી નાચ નાચો છો ? વાહ ! આલુંજ કરવું હતું તો નાહક બિચારા અમારા કેશવભાઈનું અહાયર્થ શા માટે ભંગાવ્યું ?”

“બસ બસ જલુ થયું. બેસો હવે.” કહી મેનાએ મોઢા પર હાથ દાખ્યો.

“કેમ જોયુંને દેવેન્દ્રબાપુ ? આ ચાલ્યા જવાની તમારી બાબી સાહેબની શિકલ ?”

“અરે ! કંઈ વાત ! આભેલુપ ફોટો પાડી સેવા લાયક છે.”

“હવે મસ્કરીને નાખો ચુલામાં ! બબ્બું તમેયે આખો દિવસ આમ થું કરો છો ? કહો દેવેન્દ્ર બાઈ ! તમે ક્યારે આવ્યા ?”

“આજે રહવારના.”

“લુઆ ! ત્યારે મહેને તો અત્યારેજ મોહું બતાવ્યું !”

“અને પરણ્યાં પહેલાં નહિ કે ?”

“નવ...હેં ! સાચું કેને ? શા માટે આવ્યા છો ? અમસ્તા ? કે કામસર ?”

“ભો ! ત્યારે કહું !” કહી દેવેન્દ્રે ગજવામાંથી એક અર્ધ બળેલું વીંલ ખેંચી કાઢ્યું !

“આ તમારી પાસે ક્યાંથી ?” વીંલ દેખતાંજ કેશવકાન્ત ટટાર લઈ ગયો.

“સરોજની બહેન ! આપના પાછળના હાથમાંથી ખેંચી લેનાર હાથ આ સેવકનોજ હતો ! હોં !” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ત્યારે નાહક વીંલ ખેંચી મહેને સપડાવ્યો કેમ ?”

“તમે વીંલ સળગતું પૂરું હોલવી ન્હોતું નાંખ્યું. અંદરથી બળે છે એમ શકમાંથી અને માલમ પડતાં મહેં એ ખેંચી લીધું. અને હોલવવા જતાં જરા હું દાઝ્યો જેથીજ તમારી મફદે આવતાં જરા વાર લાગી.”

“એમ ? ત્યારે દરબારમાં કેમ એ કાજર ન કર્યું.”

“કોઈ ખાસ કારણસર ! અને એની જરૂર નહોતી નહિ તેથી !”

“કારણ ?”

“વીંલ વગર તમને માદી મળી શકે એમ મારી પાસે પુરવા હતો.”

“પરન્તુ ન લાવવાનું કારણ ?”

“આ વીલ પાછળથી ખોલી જોતાં મહેને બનાવડી લાગ્યું તેથી એમાં તમારે માટે ગાદીનો ઇશ્વારો સરખોયે નથી.”

“હું !”

“હા હ્યો, વાંચી જુઓ !”

“ત્યારે ખરું વીલ ? ક્યાં ગયું ?”

“કુંજની અડધી જુખાની આપ્યા પછી મ્હોત થયું તેની સાથેજ દટાઈ ગયું.”

“જો એ ખોટુંજ વીલ હતું તો પછી એને એ આળી નાખવાનું શું પ્રયોજન ?”

“કા’ને ખબર ? કુંજના મનના ઇરાદો હુંયે નથી કળી શકતો. પરન્તુ હું ધારી શકું છું.”

“શું ?”

“કુંજનો વિચાર બહેન સાથે પણ દગો રમી ખૂન કરી ઉમરાવ- પદ સ્વહસ્તક કરવાનો હોવો જોઈએ, તેથીજ બહેનને જાણે દેખાડવાને એણે એ તેના દેખતાં બાબતું.”

એટલામાં મેના ચાહના ખાલાઓ લાવી. એટલે વાત અહીંથીજ અટકી ગઈ.

“મેના... પહેલાં દેવી બહેનને આપજો.” કેશવે મસ્કરી કરવા માંડી.

“ના—ના સરોજની બહેનને.” દેવેન્દ્રે પણ મજાક જારી રાખી.

“હવે હ્યો ! પહેલી ને છેલ્લી કરતાં. પીવી હોય તો પીઓ વળી ?”

કેતાંજ મેનાએ ચાહના ખાલા મૂકી દીધા. ચાહ પીતાં કેશવ બોલ્યો.

“કેમ દેવેન્દ્ર ! બાબી સાહેબને બરાબર બનાવતાં આવડી છે કે ?”

“તદન કચરો ! ચાર વાતજ ન કર ! આથી તો આપણા હોઠ-
લનો બચરચી સારી બનાવે !” દેવેન્દ્રે હસતાં હસતાં જવાબ આપ્યો.
મેના ખીસીયાણી પડી ગઇ. ને રીસાઇને ઇચ્છુકા બરી દોડી જવા
લાગી. ત્યાં તો બેઉ ખડખડાટ હસી પડ્યા.

“અરે ! બાબી સાહેબ ! આ ખાલી થયેલાં પ્યાલાંઓ તો
વિછળવાંને સાથે સાથે લેતાં જવ ! એમ ને એમ ખાલી હાથે
ક્યાં મ્હાલતાં ? આલ્યા” દેવેન્દ્રે જતાં રોક્યાં.

“દેવેન્દ્રભાઈ ! એમનેયે તમે તમારી સાથે લેતાં જવ.”

“કાં વાર ?”

“કલકતા !”

“પછી ?”

“ડિટેક્ટીવની જગ્યા અપાવો ! તમારા કરતાં ખાચડીનો વેશ
‘બારી છું’ કાઢતાં એમને સારો આવડે છે.”

“લે ! અલ્યા ભાઈ ! પોપટ ! હવે તારો વારો આવ્યો ! વાહ !
બાબી ! વાહ ! રંગ રાખ્યો ! તમેયે માથાના મળ્યાં ! દાવ પર
સોફટી તો આખાદ ભારી...વાહ ! મેના-પોપટનું બેઠું તો બરાબર છે.
હોં ?-બરી વાતને ?”

(મેના ખડખડાટ હસી પડી.)

“હવે લે...સાંબળે છે કે અલી ! મેના ! બહેરી તો નથી અમને ?”
ખાલી પ્યાલો આપતાં દેવે જમ ચારી.

“ના મારા પોપટ.”

અને બહાલા વાંચક ! હવે વિદાય લઇશું. દેવેન્દ્ર અહીં વારંવાર
કલકતાથી આવે જાય છે, અને આવા સ્વર્ગીય આનન્દવિતોદ
આસ્વા કરે છે. વાંચક વીરા ! ચોપડીના ફટલાક સામાન્ય ભેદોની
ઉદ્દેશણી તહારી ચતુર બુદ્ધિપર છોડી છે, તે શોધવી તારે માથે ?
એ આટલી અકલ દોડાવી તો તું કંઈક તો દોડાવશેને ? કેમ ? નહિ તો
પછી “ભેંસ આગળ ભાગવત” જેવાજ તારા વાંચ્યા ને સમજ્યાનાં
અર્થ ! આવી મીઠી મસ્કરીના પ્રસંગો પ્રભુ પ્રત્યેકને બક્ષે ! એજ
શુભેચ્છા સાથે વન્દેમાતરમ.

શૃંગાર, રૌદ્ર, ક્રોધને વીરરસના વિવિધ શેરોથી હૃદયમાં વૃત્તન-આંદો-
લનો ઉદ્ભવ કરતી... અત્યુત્તમ ઐતિહાસિક સચિત્ર નવલકથા-નામે

❧ વિનાશીની વામા ❧

આયં રમણીઓના અનેરાં વીરતવની ઝાંખી કરવી હોય; અરણ્યોને!
આત્મભોગ, એક હિન્દુ રાજના પ્રેમને ખાતર એક સુસ્લીમ રમ-
ણીનો માતૃ-પિતૃ-ત્યાગ વાંચવો હોય, અને તેનું કંઈજાજનક
ઝોચનીય પરીણામ જાણવું હોય, તો અવશ્ય મંગાવો-મુદ્દય-રૂ. ૩-૦-૦
૫૫૮-૩૫૦-૩૬૪ કામળ-નવ ઉમદા ચિત્રોથી વિભૂષિત.

લખો—

બુકસેલર્સ હરીલાલ અને પ્રાણલાલ.

વાર જોશીસ સામે-સુરત.

લોકપ્રયતાના સચોટ પુસતકો.

ચોથી આવૃત્તિ.

સંગીત વિના દુનીઆ નકામી છે.

દુનીઆની ચિંતાથી કંટાળેલા મગજને શાંતી આપવા માટે સંગીતના જેવો રામબાણુ ઇલાજ એકે નથી, માટેજ અમારી નવાં નવાં નાટકોના પ્રખ્યાત ગાયનોવાળી.

ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનમાળા

ભાગ ૧ થી ૪ અને ૫ થી ૮ ની કીંમત આઠ આના.

અરીદો. અને સંગીતની મજા લુટો. ફરેક છુટા ભાગ પણ મળશે.

બોક્સી મેના	૦-૨-૦	
મહુરી કામલ	૦-૨-૦	છુટક ભાગ મંગાવનારે પુસ્તકની
સુરતની મજા	૦-૨-૦	કીંમત મુજબ પોષ્ટ ટીકીટો બીડ
સુલખલકા આના	૦-૨-૦	વી. રૂપિયા એકથી એકાદી રક-
અકલનું પડીકું	૦-૨-૦	મનું વી. પી. કરવામાં આવશે
મહુરી બંસરી	૦-૨-૦	નહીં. વેપારીઓ તથા ફેરીઆઓ
સંગીત લીલાસ્વ	૦-૨-૦	માટે ધણાજ આજાં આવ રાખ્યાછે.
આશુકે દીલરખા	૦-૨-૦	

મળો અથવા લખો.

પુસ્તકો, ઠક્કર હરીલાલ અને પ્રાણલાલ.

તાર એપ્રિલ સામે-સુરત.

જો તમારે !

સમયનો સદુપયોગ કરવો હોય !
જ્ઞાન સાથે ગમ્મત મેળવવી હોય !

તો

આજેજ

મંગાવો

શું ?

(સચિત્ર.)

“વીરસિંહની વીરતા”

મૂલ્ય-રૂ. ૧-૪-૦

વીરસથી પ્રત્યેક વાંચક વર્ગના દેવાં હલકાવતી, હાસ્યરસથી સુખડાં મલકાવતી અને બેદી ગુફાઓના ભયંકર બેદોથી હાનુબર સ્થંભાવતી ને ચક્રિત કરી નાખતી મનોહર દળદાર નવલકથા. જેમાં સતીઓનાં સતીત્વ માટે, અને સ્વદેશપ્રેમી વીરોનાં સ્વદેશ સાટે સ્વાત્મભોગ, કામાંધોની કુટિલતા, ધર્મિઓની સહનશીલતા, ગયબી મદદ, અને પ્રેમાળ સ્વર્ગીય દાંપત્ય યુગ્મોનો પ્રેમવિનોદ આપના હૃદયને જરૂર આકર્ષ્યા વિના નહિજ રહે. તે ઉપરાંત ઉમદા ચાર મિત્રો પણ આપવામાં આવેલા છે. વહેલો તે વહેલો માટે અત્યારેજ લખો.

હરીલાલ અને પ્રાણલાલ બુકસેલર્સ,

“નવચલન” પ્રસ્તુતકાર.

વારંજોરીસ માર્ગે-મુરતી

છપાય છે—ચોડાજ વખતમાં બહાર પડશે.

શું ?

—“એકજ ભૂલ !” —

—પ્રયોગક—“પુષ્પ”

(હરિગીતમય કથણાજનક કાવ્ય—કથની.)

“નિર્ભાંગી નિર્મળા”ને પશુ કથણુ રસમાં ઠારે બેસાડે
એવી હૃદય સ્પર્શી આ સચિત્ર કાવ્ય—કથાના આજેજ આહક
નોંધાઇ ભવ—કિંમત રૂ. ૦-૬-૦ પાછળથી—રૂ. ૦-૮-૦

મહાત્મા કબીરજીના લકતોને અમૂલ્ય લાભ.

શ્રી કબીર કથણુગીતા

યાને

કબીર ભજનામૃત.

પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૭૫ મં ૦ કબીરજીની મુંદર છબી સાથે
એક કાગળ બોર્ડપટ્ટી પુઠું વી. પી. પાષ્ટેજ સાથે
રૂપીએ એક.

તા. ક-મેટ આપવા માટે એક સાંમટી નકલ ખરીદનારને
લખ્યાંજ ઓછા ભાવે મળશે.

લખો—

બુક્સેલર્સ, હરીલાલ અને પ્રાણલાલ

તાર ઓફીસ સામે—મુરત.

અમારાં તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

ન્યુ ફ્રેનોઆફ ગાયનમાળા ભાગ ૧ થી ૪ સચીત્ર	૦૧
જળસમાધી વા-દેવી શારદા કણ્ણજનક કથા. (હરી ગીતમાં)	૦૧
ખ્યાલસાગર, કદગી તુરાં ભાગ ૧-૨. (મણીરામ કૃત)	૦૧
રાજ ભરથરી, પાંચ ચીત્રા સાથે. ગ્લેઝ કાગળ ૮૦ પૃષ્ઠ	૦૧
ભજન રતનાકર, લોકપ્રીય ભજન સંગ્રહ. ૮૦ પૃષ્ઠ	૦૧
વીનાશીની વામા યાને રામરાજનો સર્વનાશ ઐતિહાસીક નવલકથા. પૃષ્ઠ ૩૫૦. પાકું પુઠું નવ ચીત્રા સાથે.	૩
કબીર કૃષ્ણ ગીતા યાને કબીર ભજનામૃત વૃષ્ટી.	૧
સુદરી સગીત બૃહત ગરબાવળી પૃષ્ઠ ૩૫૨.	૧
ખૂની કોણ ? છૂપી પોલીસની અદ્ભુત વાર્તા. પૃષ્ઠ ૧૨૦	૦૧
વીરસીંહની વીરતા, વીરસથી ભરપુર વાર્તા. ચાર ચીત્રા,	૧૧
એકજ દાવ ! કણ્ણ જનક નાટક ભાષણ સાથે.	૦૧૧

હવે પછી બહાર પડનારાં પુસ્તકો.

એકજ ભૂલ. કણ્ણજનક (હરી ગીતમાં) વાર્તા ત્રણ ચીત્રા	૦૧
વીણા વેલી. ભાગ ૧-૨. રસીક નવલકથાના રૂપમાં સચીત્ર	૧
ભેદી પુતળ ! એક જોરદાર છૂપી પોલીસની વાર્તા.	૦૧
મહેડીલે ગાહરજન યાને કવ્વાલીયે પરસ્તાન	૦૧
ચોકટનો એકકો. સુંદર ચીત્રા સાથે, છૂપી પોલીસની વાર્તા	૦૧
આ સિવાય તમામ જાતનાં પુસ્તકો વ્યાજખી ભાવે મળી શકશે.	
પત્ર લખી ભાવ પુઞાવવા તરફી લેશો તો અવશ્ય ફાયદો થશે	
તા ક. વેપારીઓને માટે ઘણાજ ઓછા ભાવ રાખ્યા છે. પત્ર-વ્યવહાર કરી મંગાવી લેવા. પ્રામાણીક ફેરીયાઓ બોધયે છે.	

શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય. ટાવર રોડ, મુરત.

સંગીત → * રાજા ભરથરી. * ← પાંચ ચાત્રા.

રેકાણું :- શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, મુરત.
મહેક - હરીભાલ અને પ્રાણુલાલ.

ક્રમ નવ આનાની રાકીડ બીંગ

“તીરછાં નયનનાં બાણથી, ભેદાં હૃદય દુર્ગાં તમે.
પ્રેમાળ પીંજરમાં પુર્યાં, ખારી ! હવે કેદી અમે.”

ભરથરી પિંગળાનો મેળાપ.

શુભો પાનુ ૪૭.

